

ספר

ש ל ח ן ש מ ו א ל

וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

הלכה

מרן השלחן ערוך
והרמ"א

שורשי

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

הלכות שביעית

רמב"ם הלכות שביעית – פרקים א-ח
שו"ע חומר – סימן ס"ז

הספר מביא את הרמב"ם בהלכות שביעית, וכן שו"ע חו"מ סימנים ס"ז. ומביא לזה שורשי הלכה, את מקורות הדינים לפיהם פסק הרמב"ם, והשו"ע: מקרא, משנה, גמרא וראשונים ומראה את השתלשלות ההלכה (רמב"ם והשגות הראב"ד, שו"ע הרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים עד תשובות אחרוני דורנו, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"א ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> בצורה מרוכזתאו באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google שולחן שמואל vedibarta

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

חשוב מאוד !! הסבר על אופן כתיבת הספר

- שו"ע והרמ"א: "מצווה על היורשים לפרוע חוב אביהם". "עד שיפרעו לו" (יורשי ראובן): *לפרע* מדו"קת *לפרע* והרמ"א. עם דברי הסבר קצרים (יורשי ראובן).
- הפניות א.ב.: בסוף שו"ע תמצא נקודות הפניה (א.) א"ל: שורשי הלכה ואנפי הלכה.
- מקורות: [בעל התרומה והרא"ש]: בסוף כל הלכה יופיע מקור ההלכה.
- ❖ שורשי הלכה (המקורות) כאן תמצא את מקורות השו"ע והרמ"א, מהמאמר והראשונים כפי שכתבו בבית יוסף
- ❖ ענפי הלכה (האחרונים) כאן תמצא את דעות האחרונים ואחרוני האחרונים על השו"ע והרמ"א.
- הערה: ¹: הרחבת הנושא בהצעה ¹. מסוף הדף.
- הסימונים: ✓ (מודגש) - כן פסק שו"ע. ✓ (לא מודגש) - כ"פ הרמ"א
- ר"ת שכיחים: חזו"א - חזון איש. רש"ס - מהר"ש סריליו, פת"ש - פתחי תשובה. כ' - כתב. בת' - בתשובה. דרך אמונה - ספרו של הרב קנייבסקי שליט"א. שכ"כ - שמירת כספים כהלכתה.

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"
במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות
אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923
הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

תוכן עניינים – הלכות שבועות

סיפורי ניסים – שמיטה.....	13
רמב"ם – הלכות שביעית.....	20
פרק א: מלאכות האסורות בשביעית.....	22
פרק ב: הוצאת זבלים ואבנים משדהו. בניית גדר.....	57
פרק ג: עבודה בערב שביעית בזמן הזה, ובו י"ג הלכות.....	77
פרק ד: דין ספיחין, ובו ל' הלכות.....	83
פרק ה: הפסד פירות שביעית, ובו כ"ג הלכות.....	129
פרק ו: סחורה בפירות שביעית, ובו ט"ו הלכות.....	162
פרק ז: ביעור פירות שביעית, ובו כ"ב הלכות.....	182
פרק ח: להחזיק ידי עוברי עבירה. עם הארץ והחשוד על השביעית, ובו כ' הלכות.....	
.....	210
שו"ע הלכות פרוזבול.....	235
חו"מ ס"ז: דיני שמיטה ופרוזבול, ובו ל"ט הלכות.....	235
עיונים – היתר מכירה.....	289

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה. שנת השמיטה קרבה, כאן המקום להפסיק מסדר הלימוד הרגיל, ולעסוק בהוצאת הספר על שביעית. כבר בשביעית הקודמת היה בדעתי להוציא את הספר, אך הדבר נדחה. אודה ה' שזיכנו להוציא את הספר "הלכות שביעית".

על שביעית אין כמעט שו"ע, ולכן ספר זה מבוסס על הלכות שביעית של הרמב"ם פרקים א-ח, כאשר חובר על הרמב"ם שורשי הלכה וענפיה. כאשר שורשי הלכה המה המקורות לפיהם פסק הרמב"ם: משניות, גמרות ודעות האשונים. וענפיה הלכה המה האחרונים. כאן נעזרתי הרבה בספר 'דרך אמונה' ספרו של הרב קנייבסקי, ועוד ספרים רבים. ובעניין שמיטת כספים הבאתי בספר את שו"ע חו"מ ס"ז, עם שורשי הלכה וענפיה.

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים.

אוחילה לאל אחלה פניו יזכני שיתפשט הספר בכל ישראל למען אהיה בכלל מצדיקי הרבים. ויזכני לחבר עוד ספרים הרבה לזכות רבים.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים.

הן בפקס 02-582-2581 או ב: S2079395@GMAIL.COM

תחילה רצוני להודות לנאות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר. יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעיינותיהם חוצה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.
אני הקטן - שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפני דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבונו של עולם! אל תרפה את ידי לעת זקנתי מלעסוק בתורה ומלקיים מצוות. אל תשליכני לעת זקנה ככלות כוחי אל תעזבני. ואל תקהה את שיני, ואל ימות שום אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה תמיד מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך באמת. ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק בכל אברינו וגידינו אכי"ר.
(ומצא חיים)

רבונו של עולם! עזור לי ולכל בריאי רבונו עמך ישראל, שלא נחלה ולא נחטא ולא ניפול למיטה חס ושלום. ולא נצטרך לרופאים ולא להתעסק ברפואות. ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם רפואה שלמה במהרה. והצילנו מכל צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר רע, כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך בלי שום מונע.
(עבד המלך)

אחר לימודו יאמר

מודה אני לפניך יי אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, שנאמר: "וְאַתָּה אֱלֹקִים תּוֹרְדָם לְבָאֵר שַׁחַת אֲנָשֵׁי דָמִים וּמַרְמָה לֹא יִחָצוּ יְמֵיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ".

לעילוי נשמת מר אבי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.

רמב"ם - הלכות שביעית

הקדמה

• פרשיות השמיטה בתורה:

(א). הפן החברתי: שמות (כג, י-יא): וְשֵׁשׁ שָׁנִים תַּזְרַע אֶת אֲרֶצְךָ וְאַסְפֹּתָ אֶת תְּבוּאָתָהּ:

וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה וְאַכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וַיִּתְּרֵם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה כֵּן תַעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ:

(ב). הפן ההלכתי: ויקרא (כה, א-ז): וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לַה': שֵׁשׁ שָׁנִים תַּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמְךָ וְאַסְפֹּתָ אֶת תְּבוּאָתָהּ: וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שְׁבַת לַה' שְׂדֶךְ לֹא תַזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: (ה) אֶת סִפִּיתָ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲנְבֵי גִזְרְךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: (ו) וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לֵאכֹלָה לָךְ וּלְעֹבְדְךָ וּלְאֻמָּתְךָ וּלְשֹׁכֶיךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: (ז) וּלְבַהֲמֹתֶיךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֵאכֹל:

• הטעמים לשמיטה

בין אדם למקום:

(א). הכרה באדנות ה' ובחידוש העולם, ששביעית דומה לשבת (כמו שבשבת מראים אדנות ה' כך בשביעית, וכמו שהשבת מראה על חידוש העולם כן השמיטה).

(ב). חיזוק האמונה בה', כמאמר התוס' (שבת לא) מאמין בחיי העולמים (שיריד גשמים).

בין אדם לעצמו:

(ג). הרב צבי קלישר (ספר הברית): כדי שיהא האדם פנוי בשביעית לעסוק בתורה ובחוכמה.

בין אדם לחבירו:

(ד). חמלה וחנינה על כל בני האדם, כמו שנאמר "ואכלו אביוני עמך" (רמב"ם מורה נבוכים ג, לט).

בין אדם לארצו:

(ה). כדי שירבה יבול האדמה ותתחזק ע"י השביתה (רמב"ם שם), דכתיב "שבת שבתון יהיה לארץ".

• ישנם ג' מצוות כלליות בשנת השמיטה:

(א). לשבות הארץ מעבודת הקרקע.

(ב). שמיטת הפירות, הפקרת תנובת השדה וקדושת פירות שביעית.

(ג). שמיטת כספים.

• שביעית בזמן הזה דאורייתא

או דרבנן

מו"ק (ב): אמר אביי – שביעית בזמן הזה דרבנן היא, דתניא, רבי אומר: (דברים ט"ו) "וזה דבר השמיטה שמוט", בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע – אי אתה משמט כספים.

משמע שחכמים חולקים, וס"ל ששביעית הזמן הזה דאורייתא.

ונחלקו האחרונים להלכה:

י"א – שהוא מדרבנן, כמו רב.

כ"פ רש"י, תוס', רשב"א, ר"ן, רמ"ה, יראים, סמ"ג, טור ורוב הפוסקים.

וי"א – שהוא מדאורייתא. כן נראה מהרמב"ן והרא"ש.

וי"א – שהיא חומרה בעלמא. כ"פ הרז"ה והראב"ד.

ילקוט יוסף (א, ט): לדעת רוב הפוסקים שהיא מדבנן, ולכן בכל ספק אזלינן לקולא (ספק דרבנן לקולא).

• אמירת תיקון רחל בשביעית:

אמת ליעקב: בשנת השמיטה אין אומרים בתיקון חצות, תיקון רחל רק תיקון לאה, כיון שיש עילוי המלכות (שנקראת רחל) בשנת השמיטה, ונקרא שבת הארץ. וכן הוא לפי הוזהר: שבשנת השמיטה יש שמחה מיוחדת, וזהו דווקא בארץ ישראל ולכן לא אומרים תיקון רחל. כ"כ החסיד הראב"ד, חס"ל, רב פעלים וכף החיים סופר.

רב פעלים: וכן אין מכוונים בשנת השמיטה כוונת הקבלה בתפילה, אבל בחו"ל ממשיכים בכוונות.

• סוגי פירות שיש לנו בשביעית

(א). פירות מהיתר מכירה: פירות שבאו מקרקע ארץ ישראל שנמכרה לגוי בהיתר מכירה של הרבנות.

(ב). פירות אוצר ב"ד: קרקע שב"ד או שולחיו קוטפים ממנו הפירות ומחלקים לכל ישראל בחינם, למעט הוצאות.

(ג). מצע מנותק: בתוך חממות פרסו ע"ג הקרקע ניילון עבה ושמו בתוכו עפר וזרעו שם (מקור ההיתר זריעה כמו בעציץ שאינו נקוב, בתוך הבית עם תקרה).

(ד). יבול שישית: ירקות שנשמרו בהקפאה משנה שישית (כגול: בצל, תפוחי אדמה, גזר וכו').

(ה). ערבה דרומית: באזור זה קל יותר (שמא אין דינו כארץ ישראל, ואין בו איסור ספיחים).

(ו). יבול נוכרי: פירות וירקות מקרקע גוי (לא מהיתר מכירה אלא קרקע של הגוי)

פרק א: מלאכות האסורות בשביעית

הלכה א: ^אמצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה

שביעית שנאמר (ויקרא כה, ב) : "ושבתה הארץ שבת לה' ", ונאמר (שמות לד, כא) : "בחריש ובקציר תשבות".

^גוכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר (ויקרא כה, ד) : "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור".

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מצוות שביתה בשביעית

^אויקרא (כה, א-ז) : (א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לַה': (ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כְּרֶמְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָה: (ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שְׁבַת לַה' שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרֶמְךָ לֹא תִזְמֹר: (ה) אֶת סְפִיֹת קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲנְבֵי גִזְרְךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: (ו) וְהָיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ לָךְ וּלְעֹבְדְךָ וּלְאֹמְתְךָ וּלְשֹׁכֶיךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: (ז) וּלְבִהֲמֹתֶיךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכֹל: שמות (לד, כא) : שֵׁשׁ יָמִים תַּעֲבֹד

וביום השביעי תשבות פְּחִישׁ ובקציר תשבות.

שביעית (א, ד) : "בחריש ובקציר תשבות", אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית (שאסור), אלא חריש של ערב שביעית שהוא נכנס בשביעית... ר' ישמעאל אומר (פירוש לעניין שבת): מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר (שדוחה שבת).

^אפסק הרמב"ם: מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר (ויקרא כה, ב) : "ושבתה הארץ שבת לה' ". ונאמר (שמות לד, כא) : "בחריש ובקציר תשבות".

העושה מלאכה בשביעית

^בוהוסיף הרמב"ם: וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו

ביטל מצוות עשה (מהפסוקים לעיל),
ועבר על לא תעשה שנאמר (וקרא כה,
ד): "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור".

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מצוות עשה לשבות"

שביעית איסור גברא או חפצא?
יש לחקור האם החיוב בשביעית שהארץ
תשבות (איסור חפצא) או האיסור על
האדם לעבוד בקרקע (איסור גברא)?
- מהאבן עזרא (ויקרא כה, ב) משמע –
אף כשהאדם לא עובד את הקרקע
אסור לתת לאחרים לעבוד בקרקע
שלו, שיש חיוב שהקרקע תשבות (איסור
חפצא).

- אבל תוס' (ע"ז טו: ד"ה מי) – הציווי
על האדם ולא על הקרקע (איסור
גברא), ולכן אדם אחר שעובד בקרקע
שלו הוא אינו עובר על איסור. כ"ד
ספר שבת הארץ, מעדני שביעית
הגרש"ז אויערבאך והחזו"א.

יש כמה נפק"מ במחלוקת זו:

א). בית משותף שהדיירים אינם שומרי
שמיטה, האם גם הוא עובר איסור
כשמטפילים הדיירים בגינה?
לפי האבן עזרא – יש בזה ביטול עשה
'ושבתה הארץ'. כ"פ החתם סופר.
ולפי התוס' – אין בזה איסור תורה.
ולכן פסק מנחת שלמה (נא, ג): שיפקיר

חלקו בשנת השמיטה לפני ג' אנשים.
כ"פ משפטי ארץ (ה, ב) לרב אלישיב.
והוסיף ילקוט יוסף (ט, א) – יש עוד שני
עצות: בשעת התשלום לוועד בית יאמר
שהוא עבור צרכים אחרים המותרים,
או יבקש אישור מוועד הבית למכור
הגינה לגוי דרך הרבנות.

ב). (מביא הרב פרנק בהר צבי זרעים ב,
לב-לד): האם זריעה שנעשית בגרמא
נאסרה (כגון אדם שמפעיל את המכונה,
ע"י שלוחץ על הכפתור ולאחר זמן
מופעלת) גברא – לא נאסר, אבל אם
הוא חובת חפצא אסור שהרי האדמה
נזרעת.

ג). האם נשים גם כן חייבות בעשה זו
אף על גב שהוא מצוות עשה שהזמן
גרמא?

מנחת חינוך – נשים חייבות. מכל מקום
לדעת התוס' (קידושין לד.) הנשים
פטורות.

ד). אמירה לגוי לעבוד בשדהו.

ה). להשכיר שדהו לגוי בשביעית.

ו). לנוטע בערב שביעית אילן סרק
שיגדל בשביעית (אבל באילן פרי אסור
לכו"ע).

ילקוט יוסף (א, יז): דעת רוב הפוסקים
שהאיסור בחפצא, שעל בעל השדה
לדאוד שלא יעבדו בקרקע שלו. ולכן
בכל הנ"ל יש לאסור.

ב. "ועבר על לא תעשה"

כסף משנה: אבל לא לוקה אלא על הזריעה או זמירה (שנחלקו במו"ק ג. האם יש מלקות על חרישה, ומספק לקולה).

דרך אמונה: לא תעשה – היינו על זריעה לאו דלא תזרע, ועל זמירה לאו דלא תזמור, והוא הדין על קצירה ועל בצירה כדלקמן ה"ב.

הלכה ב: ^אאינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה, ^בואחד הכרם ואחד שאר האילנות.

הלכה ג: ^גוזמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרטן הכתוב לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד הוא חייב ^דועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותו מכת מרדו (מדרבנן).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

איזה מלאכות מהתורה

^{א,ג}מו"ק (ג.): אמר אביי – זריעה בכלל היתה, ולמה יצאתה להקיש אליה ולומר לך: מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה וכרם, אף כל שהיא עבודה שבשדה וכרם (כלומר: אף תולדות אסור מהתורה).

✓ רבא אמר: מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימרא: דאהני תולדות – מיחייב, אאחרנייתא – לא מיחייב (כלומר שאינו חייב מהתורה אלא על: זריעה, זמירה, קצירה ובצירה). **ופסק הרמב"ם כרבא.**

פרש"י: זמירה בכלל זריעה – שדרכו של זומר לצמוחי פירי כזורע, בצירה בענבים כקצירה בתבואה – וקצירה אב מלאכה היא, בפרק כלל גדול (שבת עג.) בצירה בכלל קצירה, דשניהן חותכין.

דפירש הרדב"ז: וכיון שלא נתפרשו בתורה לענין שביעית אלא אלו, למדנו דעל שאר אבות נמי – לא מיחייב. ולמדנו שאף על פי שעשה תולדות אחרות של זריעה וקצירה זולת זמירה ובצירה – לא מיחייב. וזהו שכתב רבינו ועל שאר התולדות עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהם.

ב. מכילתא (כג): 'כן תעשה לכרמך לזיתך', והלא הכרם (ענבים), והזית בכלל היו ולמה יצאו? להקיש אליהם, מה כרם מיוחד שהוא בעשה ועוברין עליו בלא תעשה כך כל שהוא בעשה עוברין עליו בלא תעשה. רדב"ז – אף הכא נמי כיון ששאר האילנות יש בהם עשה עוברין עליהם בלא תעשה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אלא על הזריעה"

האם יש שיעור לחייב על הזריעה?

לעניין שבת:

רש"י – שיעור זריעה בשבת כגרוגרת. רמב"ם – בכל שהוא.

לעניין שביעית:

מנחת חינוך: אף שלרש"י יש שיעור זריעה בשבת, שאני שבת שצריך מלאכת מחשבת שהיא מלאכה חשובה ולכן צריכה שיעור, אבל לעניין שביעית לא מצינו שיעור. כ"פ הר צבי ואור לציון.

זריעה ע"י מכונה האם הוא

אב או תולדה (ספר שמיטה של הרב רימון)?

נחלקו האחרונים האם שינוי שאינו נוגע במעשה הזריעה או בתוצאה (כגון

זריעה ע"י מכונה, אף שהפעולה היא שינוי מכל מקום התוצאה שווה), האם מקרי שינוי להחשיבו רק מדרבנן.

• **הרב פרנק** (הר צבי או"ח א, כח) – זריעה ע"י מכונה הוי שינוי כיון שאינו זורע ביד, וכל שינוי בין בגוף הזריעה או בפעולה יצא מכלל אב, והוי תולדה.

• **אבל החזו"א** (כה, לח) – רק שינוי בגוף הזריעה מקרי שינוי, אבל אם הזריעה (התוצאה) שווה אלא שעשה ע"י מכונה לא מקרי שינוי והוי אב מלאכה.

העברת עציצים מבית לבית דרך כיפת השמים

אור לציון (א, ה): העובר דירה ורצה להעביר את העציצים תחת כיפת השמים – יש להקל, שהרי עומד להכניסם מיד לדירה החדשה ולא חשיב זורע, שהרי אינו מתכוון לזרוע, ואף שהוא פסיק רישה כיון דלא איכפת ליה והוי דרבנן יש להקל. כ"כ ילקוט יוסף (ד, כז).

ב. "ואחד שאר האילנות"

דין הזמירה בשאר אילנות

• **רשב"ם** (ב"ב פ:): – קציצת בתולת השקמה אסורה מהתורה. כ"ד הריטב"א, רשב"א, ר"י מיגאש ותוספות יו"ט.

וכ"מ מהרמב"ם שכתב: אחד כרם ואחד שאר אילנות. משמע שחייב מהתורה על הזמירה אף בשאר אילנות. כ"פ ילקוט יוסף (ז, א).

אבל חזון איש – אין הכוונה שגם זמירה אסורה אף בשאר אילנות, שהרי כתוב בשביעית (ב, ג) שזירוד הוא הזימור, ואיסור זירוד מדרבנן (כמ"ש מו"ק ד.). אלא כוונת הרמב"ם שבצירה אף בשאר אילנות אסורה מהתורה, אלא זמירה בשאר אילנות מדרבנן. אבל התוספת יום טוב (שביעית ד, ד) כ' שמהרמב"ם משמע שאף זמירה אף בשאר אילנות מהתורה. כ"כ משנה ראשונה, אור שמח (הלכה טו).

איזה זמירה אסורה מהתורה?

זמירה האסורה היא זמירה שבאה להוסיף הצמחה, כגון שזומר ראשן של ענפים שיגדלו יותר, אבל בחותך עלים והבדים היבשים הוי מדרבנן. אמנם צריך אומנות בזמירה, וכל זימור שאינו על צד הדקדוק עושה גרעון בפירות, ולכן אם מתכוון לזמור לצורך העצים שרי (חזו"א יט, יד).

(שם): ואם יש צורך בגיזום או פירוק העלים בשאר אילנות לצורך חיות האילן – יש להתיר במקום הפסד גדול (כשיש חשש שהעץ ימות) וטוב שיעשה בשינוי.

ילקוט יוסף (ז, ה): ענף שהותקף

במזיקים ויש חשש שיתפשו לשאר הענפים מותר לגזום את הענף הפגוע.

לגזום גדר חי שהוא לנוי

מרש"י (מו"ק ג.): משמע שאין איסור זומר רק בגפן, ובשאר אילנות לא נקרא זמירה אלא קרסום והוי רק מדרבנן. כ"כ הרא"ש, ערוך בשם י"א, ר' גרשום, וכ"ד החזו"א.

ולפ"ז גיזום גדר חי הוי רק דרבנן. צד היתר נוסף מביא אור לציון (עמ' לא) – לדעת מומחים אין גיזום עוזר לצמיחה במקום שכבר הגדר התמלא, ולכן יש היתר לגזום גדר חי.

ס' משפטי ארץ – בתנאי שהענפים צפופים ומלאים בעלים, אבל גדר שענפיה דלילים אסור.

כ"פ ילקוט יוסף (ט, ב) – מותר לגזום גדר חי כשמטרתו שישאר הגר ביופיו ולא ע"מ שיגדל עוד, דזהו אוקמי ולא אברוי, לאפוקי הרב טיקוצ'נסקי – שאוסר.

ד. "ועל שאר מלאכות שלא

נתפרשו"

דרך אמונה: היינו אלו שהן בשבת בכלל האבות כגון נוטע ומבריך.

"אינו לוקה"

דרך אמונה (י): דווקא מלקות ליכא אבל איסור דאורייתא יש בחרישה מהלכה למשה מסיני (חזו"א שביעית סי'

פרק ב: הוצאת זבלים ואבנים משדהו. בניית גדר.

הלכה א: ^אלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית מפני שנראה כמזבל שדהו שתהיה יפה לזריעה, ואם הוציא והעמיד ממנו אשפה – מותר, ולא יעשה אשפה בתוך שדהו עד שיעבור זמן שמזבלין בו לעבודת הארץ והוא משיקשור המתוק. ^בולא יעשה אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה של זבל כדי שתהיה ניכרת שהיא אשפה ואם ירצה להוסיף (יותר מ 150 סאה) מוסיף, ^גהיה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך ^דולא יעשה בכל בית סאה יתר משלש אשפתות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: זיבול השדה אסור בשביעית, בין לצורך שביעית בין לצורך מוצאי שביעית.

כל זמן שרגילים לזבל השדות אסור אף להוציא הזבלים לשדות לעשות מהם ערימות, שכן דרך המזבלים לעשות תחילה ערימות ואחר כך לזבל השדות, ויחדו אותו שרוצה לזבל שדותיו.

משנתנו מלמדת שאחר שעבר זמן הזיבול מותר להוציא הזבלים ולצבורו בערימות לצורך מוצאי שביעית.

שביעית (ב, ב): מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות עד ראש השנה.

א. שביעית (ג, א): מאימתי מוציאין

זבלים לאשפתות (מאמתי זמן שמותר בשביעית להוציא זבלים לשדהו לצבורו ב'אשפתות', היינו ערימות לצורך שנת השמינית)? משיפסקו עובדי עבודה (משעה שיפסקו עובדי עבירה לעבוד שדותיהם לצורך השביעית, שאז יודעים שמוציאים הזבלים לצורך שנה השמינית) דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר משייבש המתוק (היינו הזבל שהוא ממתק השדות).

✓ רבי יוסי אומר משיקשור (המתוק, שיתייבש עד שישעו בו מיני קשקים).

רמב"ם פירוש המשניות: כבר ידעת שעבודת הארץ בשנה שביעית אסורה, וזיבול השדות מכלל עבודת הארץ,

ולפיכך אסור לו בשביעית להוציא זבל ולעשות ממנו אשפה חוץ לעיר עד זמן ידוע.

ב. שביעית (ג, ב): עד כמה מזבלין

(כמה ערימות ומה שיעור כל ערימה)? עד שלש שלש אשפתות לבית סאה (לשטח בית סאה שהוא 50 על 50 אמה, מוציא ג' אשפתות, ערימות), של עשר עשר משפלות (שכל ערימה לפחות 10 משפלות, קופות), של לתך לתך (כל קופה לתך, היינו חצי כור שהוא 15 סאה. נמצא כל ערימה 150 סאה).

ג. שם (משנה ג): היה לו דבר מועט (מעט זבל ולא ככמויות הנ"ל), מוסיף עליו והולך (שאין צריך להוציא את כל הכמות בבת אחד). ראב"י אוסר (מעט מעט), עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע (שאז ניכר שלא לצורך זיבול עשה כן).

ד. שם (משנה ב): מוסיפין על המשפלות

(שיכול לתת יותר מעשר משפלות בערימה אחת), ואין מוסיפין על האשפתות (אסור יותר משלוש אשפתות לבית סאה, מפני שנראה מזבל שדהו). רבי שמעון אומר אף על האשפתות (מוספים אף על האשפתות. והלכה כת"ק).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לא יוציא זבלים מחצירו"

ירושלמי (שביעית לד): מהו שיהא מותר לעשות אשפה על פתח חצירו? סילני (שם כחכמים) שאל לרבי חייא בר בא ואסר. (שאל) ליה רבי חנינא אמר שרא ליה. כ"כ מראה פנים בדעת הרמב"ם להתיר (שכתב לתוך שדהו). חזו"א (י"ח סק"ז) – שלא אסרו חכמים אלא את ההנחה בשדה.

"בתוך שדהו בשביעית"

חזו"א (י"ח סק"ז): אבל בתוספת שביעית מותר לעשות ג' אשפתות לבית סאה, אף על פי שעדיין לא עבר זמן שמזבלין בו לעבודת הארץ.

"העמיד ממנה אשפה מותר"

חזו"א (שם סק"ה): ונראה דאשפה היתה ידועה אופנה, ואינו רשאי לפזרה ולרדדה יותר מהרגיל דאם לא כן יוכל לפזר ע"פ כל השדה.

"משיקשור המתוק"

■ רמב"ם בפירוש המשניות – מתוק הוא מין ירק מר ונקרא מתוק ע"ד סגי נהור.

■ ערוך – הם הדלועים המרים, ונקרא פקועות שדה וכשמתייבש צמח זה אז זה הזמן שפוסקים עובדי עבודה.

■ הר"ש (ט, ד) – הוא לחלוחית הקרקע. רע"ב – ונקרא מתוק ע"ש (איוב כא) "מתקו לו רגבי נחל", שנותן מיתוק

לשדה.

■ ר"ש כאן – הוא הזבל שממתק את הפירות. רא"ש – וכשמתחיל להתייבש מתעבה ומתקשר ושוב אין ראוי לזבל בו השנה עד שיחזור ויתלחלח בימות הגשמים.
ירושלמי: כיון שנקשר בו קשר העליון מיד הוא יבש.

ב. **"פחותה מ 150 סאה"**

חזו"א (י"ח סק"ח): היינו באין דעתו להוסיף עד השיעור, אבל אם דעתו להוסיף מותר כדבסמוך.

ג. **"דבר מועט מוסיף והולך"**

חזו"א (י"ח סק"ח): פירוש שהיה לו זבל מועט בתוך ביתו מותר להוציאו

ומוסיף עליו כל פעם והולך ובלבד שדעתו להוסיף עד השיעור. כן נראה מהרדב"ז.

ולא חיישינן שמא לא יהיו לו אחר כך להוסיף (ר"ד ערמאה). וכן לא חיישינן למראית העין שיאמרו שמוציא לזבל שדהו דסלו ומגרפו מוכיחין עליו שעושה אשפה (ירושלמי). אבל לא יעשה כן יותר מג' מקומות בבית סאה (מאירי מ"ק ד:).

ד. **"יתר משלוש אשפתות"**

ר"ד ערמאה: שנראה כמזבל כיון שכולו מלא בהרבה אשפתות, אבל אם שדהו גדולה מותר לו לעשות בכל בית סאה ג' אשפתות כדבסמוך הלכה ב.

הלכה ב: והרוצה לעשות כל שדהו שלש שלש אשפתות לתוך בית

סאה – עושה, והרוצה לעשות זבלו אוצר – עושה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ג, ג): עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה...
עושה אדם את זבלו אוצר (פירוש לצבור את כל זבלו בערימה אחת גדולה, אפילו יש בו יותר ג' אשפתות – ר"ש).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כל שדהו שלש שלש אשפתות"

דרך אמונה: היינו בשדה גדולה עושה בכל בית סאה ממנה ג' אשפתות.

"זבלו אוצר – עושה"

חידושי מהרי"ח: אפילו ערימה גדולה שמתפשטת ברוחב יותר ונראה כמזבל השדה מותר.

הלכה ג: היה מעמיד הזבל על הסלע או שהעמיק בארץ ג' טפחים והערים הזבל (פירוש שעשה הזבל ערימה בתוך המקום שהעמיק), או שבנה על הארץ גובה ג' והעמיד עליו הזבל – אינו צריך שיעור, אפילו עשה כן כמה אשפתות לתוך בית סאה, בין גדולות בין קטנות – מותר, שהרי הדבר ניכר שאינן לעבודת הארץ אלא לכניסת הזבל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ג, ג): עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה יתר מכאן מחציב (מניח האשפתות בצורה רגלי חצובה ולא בשורה ישרה) דברי רבי שמעון

וחכמים אוסרין (להוסיף על ג' אשפתות), עד שיעמיק שלשה (שיתן את האשפתות בבור עמוק ג' טפחים), או עד שיגביה שלשה (שיתן על מקום גבוה מהקרקע ג' טפחים, כדי שיהא ניכר שאינו מתכוון לזבל שדהו).

שם המשך המשנה: עושה אדם את זבלו אוצר רבי מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה. היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע [[].

דרך אמונה: ס"ל לרמב"ם שכמו ש "בהיה לו דבר מועט" מהני שיתנו על הסלע כן מהני על הסלע ברישא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מעמיד הזבל על הסלע"

חזו"א (י"ח סק"ח): וא"צ שיהא הסלע גבוה ג' טפחים, וגם יכול לפזר יותר משיעור אשפתה שאין מזבלין סלע. **הר"ש בשם הירושלמי:** וכן אם היה שם אבנים או צרורות או סיד או גפסים מותר (דכל אלו אינם ראויים לזריעה).

"או שהעמיק ג'ט"

הרא"ש: דכיון דאותו מקום משונה משאר השדה לא מחזי כמזבל. **חזו"א (שם) – מיהו אסור לפזר שם יותר מאשפה אחת.**

"בנה על הארץ גובה ג'"

נחלקו הראשונים איך הגביה:

- **שיטת הראב"ד – נותן שם עצים ואבנים להגביהו, שאם יתן שם עפר, נמצא מזבל העפר. כ"כ תוס' והרא"ש בשם הראב"ד, כ"כ ר"י מפאריש,**
- **אכן מהרמב"ם משמע – שאף מילוי עפר מהני. כ"כ בהדיא המאירי. וביאר החזו"א – כיון שאותו מקום משונה לא**

מחזי שמזבל שדהו.

חזו"א – אבל כשחופר ומעמיק צריך לצבור העפר שהוציא משם לאשפתות שאם לא כן נראה כעודר.

"בין גדולות בין קטנות"

דרך אמונה: ר"ל אפילו קטנות משיעור 150 סאה מותר כאן. מאירי – ואפילו עשה כן מפוזר בהרבה מקומות בשדהו.

הלכה ד: ^א מותר לאדם להוציא זבל מן הסהר של צאן ונותן לתוך

שדהו כדרך כל מכניסי זבל (ר"י קורקוס – היינו ג' אשפתות לבית סאה כנ"ל);
^ב והעושה דיר בתוך שדהו בשביעית לא יעשהו יתר על בית סאתים ויכניס הצאן לתוכו, וכשיזבלו את כל הדיר מניח דופן אחד מדפני הדיר ועושה דיר אחר בצדו נמצא מזבל בתוך שדהו בית ארבעת סאין.

^ג השגת הראשון: מותר לאדם – אמר אברהם: עיקס עלינו את הדרך וכלכל לשון משנתנו ונתן את הראשון אחרון (שבתחילה כתב את הסיפא ^א ואחר כתב הביא את הרישא 'המדייר').

כי לשון המשנה המדייר את שדהו עושה סהר לבית סאתים ועוקר שלש רוחות ומניח את האמצעית ונמצא מדייר בית ארבעת סאין וכו', ומוציא מן הסהר לתוך שדהו כדרך המזבלין.

והקשו בגמרא: חנו תנינן שדה שניטיצה או נדיירה (לא תורע במוצאי שביעית – גיטין מד:); וכו', אלמא אסור לדייר. והכא את אמרת מותר? ח"ר יונה מתניתין ברורה להעמיד ראן בתוך שדהו. פירוש לא לזבל אלא להעמיד קם ראנו לחלוב ולגזוז, עושה מחילות לסהר וכו' וכשיתמלא זבל מוציאו לשדה כדרך המזבלין, פירוש כמו שפירשתי למעלה (ואם כן קשה על הרישא, שהרי אין היתר אלא ע"י שמדייר צאנו ומוציא ממנו לשדהו).

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

(העושה שדהו כמין דיר לצאנו בשביעית, ונמצאת השדה מזדבלת) עושה סהר (מקום גדור מחיצות) לבית סאתים

^ב שביעית (ג, ד): המדייר את שדהו

פרק ג: עבודה בערב שביעית בזמן הזה, ובו י"ג הלכות.

הלכה א: א. עבודת הארץ בשנה ששית: שלשים יום סמוך לשביעית

אסורה הלכה למשה מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית.

ב. ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא שנאסר מפי השמועה, וגזרו חכמים שלא יהיו חורשים שדה האילן ערב שביעית בזמן המקדש אלא עד העצרת, ושדה הלבן עד הפסח.

ג. ובזמן שאין מקדש – מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה כדין תורה (ראה להלן הלכה י"א מה העבודות האסורים גם בימנו).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. מ"ק (ג): אמר רבי יצחק כי גמירי הילכתא (תוספת שביעית מערב שביעית), שלשים יום לפני ר"ה, ואתו אינהו ותקון מפסח ומעצרת והיינו דתנן: עד אימתי חורשין בשדה האילן וכו' ובה"א עד עצרת.

ב. שביעית (א, א): עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי ובית הלל אומרים עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו.

שביעית (ב, א): עד אימתי חורשין בשדה הלבן ערב שביעית עד שתכלה הליחה כל זמן שבני אדם חורשים ליטע במקשאות ובמדלעות, אמר ר' שמעון

נתת תורת כל אחד ואחד בידו אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת.

ג. מו"ק (ג): אמר רב אשי – ר"ג ובית דינו ס"ל כרבי ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה (עניין תוספת שביעית) וכי גמירי הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים, אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "בזמן שאין המקדש – מותרין"

תוס' (מ"ק ד): ומיהו משהו צריך להוסיף לפני ר"ה כדין כל תוספות יום טוב.

"כדין תורה"

דרך אמונה: ואף על גב דשביעית

בזה"ז דרבנן כמו שכתב רבנו בפרק י' הלכה ט', היינו משום שאין רוב יושביה עליה, אבל אם יארע שיהיו רוב יושביה עליה יהיה מהתורה, ומ"מ תוספת שביעית לא ינהג כיון שאין המקדש קיים.
ירושלמי (שביעית): תנו חכמים שאם

ב"ד יראו שאין צורך יחזירו התקנה למקומה גם בזה"ז (שינהג כדין תורה).
ילקוט יוסף: אף שאין תוספת שביעית בימנו, מכל מקום צריך להוסיף מעט בערב ר"ה כמו בכל תוספת.

הלכות ב-י: כיון שהלכות אלו אינן נאמרים הלוא הלא רק
הלא הראב"ם פלי פירוש שורשי הלכה, ואנפי הלכה.

הלכה ב: אי זו היא שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה, אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל ואפילו הן של שלשה אנשים רואין אותן כאילו הם תאנים, אם ראוין לעשות ככר דבילה של ששים מנה חורשין כל בית סאה בשבילם, והוא שיהיה רחוק בין כל אחד ואחד כדי שיהיה הבקר יכול לעבור בכליו.

הלכה ג: היו פחות משלשה לבית סאה, או שהיו שלשה ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יתר והשנים אינן ראוין לעשות, או שנים ראוין לעשות אפילו מאה מנה ואחד אינו עושה אין חורשין להן אלא לצרכם והוא מלוא האורה וסלו חוצה לו.

הלכה ד: היו מג' ועד תשעה וראוין לעשות ששים מנה חורשין כל בית סאה בשבילן ואף על פי שיש בהם מי שאינו ראוי לעשות.
השגת הראב"ד – חורשין כל בית סאה כו' ואף על פי. א"א נ"ל מן הגמרא כמו שצריכים שלש אילנות שיהיו משולשים לששים מנה כן אמר זעירא ברבי חנינא שיהיו תשעה מתושעים לחשבון ששים מנה כל אחד יהיה ראוי לעשות תשיעית של ששים מנה רב ביבי בשם ר' חנינא דאמר משולשים קאי אשלשה אילנות וזעירא בר' חנינא דאמר מתושעים קאי אתשעה והוא הדין אחמשה וששה ושבעה דבעי מחומשים ומשושעים וכן לכולן עד שיהיו עשרה וזה המחבר לא כיון יפה.

הלכה ה: היו עשרה אילנות לתוך בית סאה או יתר בין עושין בין אינם עושין

חורשין כל בית סאה בשבילן, עשר נטיעות מפוזרות לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה ודבר זה הלכה למשה מסיני.

הלכה ו: היו עשויות שורה אחת (או) מוקפות עטרה אין חורשין להן אלא צרכן לכל אחד ואחד והדילועין עם הנטיעות מצטרפות לעשרה. השגת הראב"ד – היו עשויות שורה אחת מוקפות, א"א נ"ל מן הגמרא דאו מוקפות עטרה קתני במתניתין.

הלכה ז: אי זו היא נטיעה זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה.

הלכה ח: אילן שנקצץ והוציא חליפין אם נקצץ מטפח ולמעלה הרי הוא כאילן, מטפח ולמטה הרי הוא כנטיעה.

הלכה ט: וכל הדברים האלו בזמן המקדש כמו שאמרנו, אבל בזמן הזה מותרין בעבודת הארץ עד ר"ה, אף בזמן המקדש מותר לסקל ולזבל השדות ולעדור המקשאות והמדלעות ובית השלחין עד ר"ה, ומזבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין ומקרסמין ומזרדין ומפסלין ומזהמין את הנטיעות וכורכין וקוטמין אותן, ועושין להם בתים ומשקין אותם, וסכין את הפגין, ומנקבין אותן, כל עבודות אלו מותרות בערב שביעית עד ר"ה של שביעית ואפילו בזמן המקדש.

הלכה י: פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין, ובזמן המקדש אין בונין מדרגות ע"פ הגאיות ערב שביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן לשביעית.

דברים האסורים אף בזמן הזה: נטיעה, הרכבה הברכה

הלכה יא: א. אף בזמן הזה אין נוטעין אילנות ואין מרכיבין ואין מבריכין ערב שביעית אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהה אחר הקליטה ל' יום קודם ר"ה של שביעית וסתם קליטה שתי שבתות. ודבר זה אסור לעולם (אף בזה"ז) מפני מראית העין (היינו הטעם של מונין)

שמה יאמר הרואה בשביעית נטעו.

ב. נמצאת אומר שהנוטע או המבריך או המרכיב ערב שביעית קודם ר"ה במ"ד יום (היינו י"ד יום של קליטה ולי יום שיחשב שנה) יקיים, פחות מכן יעקור, ואם לא עקר הפירות מותרין, ג. ואם מת קודם שיעקור מחייבין את היורש לעקור.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תוספת שביעית בזמן הזה

א. שביעית (ב, ו): אין נוטעין (את האילן) ואין מבריכין (לכופף זמורה לארץ שתצמח) ואין מרכיבין (ענף של אילן באילן אחר) ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה. ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור. רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים לשתי שבתות.

טעם האיסור

• רש"י ור"ת – לפי שאסור לעץ להיקלט בקרקע בשביעית (לפי רש"י – אסור לעץ להיקלט אף בתוספת שביעית, ולכן צריך מ"ד יום לפני ר"ה. ולפי ר"ת – אסור שיקלט רק בשביעית ומספיק י"ד קודם ר"ה).

• וזהרמב"ם – אסור מדין מראית עין, מחשש הגמרא בגיטין, ולא משום תוספת שביעית, ולכן גם בימנו צריך

מ"ד יום קודם ר"ה.

נפק"מ: לנוטע אילנות סרק ערב שביעית:

לרמב"ם – כיון שהטעם משום מראית עין, שיבואו למנות שנות ערלה מהשביעית – מותר, שאין איסור רק באילנות מאכל. ולרש"י ור"ת – שעצם הקליטה אסור, יש איסור אף באילן סרק.

הרב קוק (שבת הארץ ב, א), ומנחת שלמה: יש להחמיר כרש"י י"ד קודם ר"ה.

טעם שאם נטע שיעקור

ב. גיטין (נ"ג): ישראל מונין לשביעית. ד"א נחשדו ישראל על השביעית (ואם יאמרו ששוגג מותר חיישינן שיטע במזיד ויאמר שוגג הייתי ולכן קנסוהו דגם בשוגג יעקור).

פרש"י: מונין ישראל לשביעית – ישראל מונין שנות נטיעותיהן לשביעית, לפי שצריכין למנות שנות הנטיעה לערלה ולרבעי כשיוצא

הי"ג) גבי חורש בשביעית לא קנסו בנו אחריו, שאני הכא דאיכא טעמא דמונין דשייך גם גבי בנו. ר"י קורקוס: היורש – בין בנו בין יורש אחר.

כדי שלא תהיה קליטת הזרע בשביעית. כ"כ מנחת חינוך. אך החזו"א (כב, ה) – בזמן הזה אין להחמיר.

לעניין תבואה וקטניות

תוספת שביעית בזריעה

ש"ך (יו"ד רצג) בשם תה"ד – יש להחמיר שלא לזרוע ג' ימים קודם ר"ה

ילקוט יוסף (ב, ח): מעיקר הדין מותר, מכל מקום עדיף להקדים כדי שיגיעו לשליש גידולם לפני ר"ה.

פרק ד: דין ספיחין, ובו ל' הלכות

הקדמה: איסור ספיחין

- מהתורה: פירות הגדלים בשביעית באילן וכן הספיחים, היינו מה שגדל מהזרע שנפל בארץ לפני שביעית – מותר מהתורה לאכול, אלא שיש בהם קדושת שביעית. מה שנאמר "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור", היינו שלא יקצור כדרך הקוצרים, אלא קוצר מעט מעט בשינוי לפי הצורך.
- גזרת חכמים: חכמים אסרו כל הספיחים, של תבואה, קטנית וירקות באכילה. וטעם הגזרה: מפני עוברי עבירה, שזורעים בשביעית ואומרים שגדלו מאליהם וספיחים הם.
- במה לא נוהג איסור ספיחים: פירות אילן שגדלים מאליהן שנה שנה אין בהם איסור ספיחים, וכן צמחים שאין דרך רוב בני אדם לזרעם.

הלכה א: א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית, בין מן הזרע שנפל

בה מקודם שביעית, בין מן העיקרים שנקצרו מקודם (ונשאר השורש בארץ) וחזרו ועשו, ושניהם נקראו ספיה, בין מן העשבים והירקות שעלו מאיליהן ואין להן זרע הכל מותר לאכלו מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה.

ב. ואפילו שדה שנטייה (פירוש נחרשה בשביעית) בשביעית וצמחה (מאליה – חזו"א) פירותיה מותרין באכילה, וזה שנאמר את ספיה קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה.

ג. ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בפקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו (פרק א, הלכה א, ב), אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

דין ספיחים מהתורה

א. ויקרא (כה, ה-ו): אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲנָבֵי נִזְיֶרְךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבִתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ: וְהָיְתָה שְׁבִת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֲכֹלָה לָךְ וּלְעֶבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְרְךָ וּלְתוֹשֶׁבֶת הַגֵּרִים עִמָּךְ:

פרש"י (על התורה): את ספיח קצירך – אפילו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר הוא קרוי ספיח: לא תקצור – להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל. והיתה שבת הארץ וגו' – אף על פי

שאסרתם עליך לא באכילה ולא בהנאה אסרתם אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית אלא הכל יהיו שוים בה אתה ושכירך ותושבך. שבת הארץ לכם לאכלה – מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור:

דברים שעלו מעליהם

✓ כ"פ הרמב"ם: ומנה ג' סוגי ספיחים הם:

- הזרע שנפל בה מקודם שביעית.
 - העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו.
 - העשבים והירקות שעלו מאיליהן ואין להן זרע.
- שכולם מותרים מהתורה (ואסורים

מדרבנן כדלקמן).

והיראים (מצווה קנ"ח) – קי"ל דספיחין אסורין מהתורה, ורק ספיחי כרוב שהוא כאילן הוא מדרבנן.
✓ **אבל** שאר הפוסקים – נקטו כהרמב"ם דספיחין מדרבנן.

שדה שנטייה

ב. שביעית (ד, ב): שדה שנטייה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית, ובית הלל אומרים אוכלין (מיירי קודם גזרה).

✓ **כ"פ** הרמב"ם כבית הלל.
ודעת הראב"ד – רק לאחרים מותר אבל לזה שעבד בה אסור מדרבנן.

ג. רמב"ם: ואם קצר כדרך הקוצרים לוקה (כדין כל העובר על לאו מהתורה, "את ספיח קצירך לא תקצור").

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שבת הארץ לכם לאוכלה"

דרך אמונה: פירוש שכל מה שגדל בשביעית מותר באכילה מהתורה, ואם נזרע בשביעית באיסור יתבאר לקמן הט"ו.

ג. "או שקצר לעבודת השדה"

דרך אמונה: דעת הרמב"ם דלאו זה כולל ב' דברים:
א. שלא יקצור לעבודת הארץ דהיינו שע"י הקצירה ישבית הקרקע על ידי זה,
ב. שלא יקצור כדרך הקוצרים.

"קוצר מעט מעט"

חזו"א (שם י"ב סק"ח): כן אסור לדוש ולעמר ולזרות מדרבנן אלא חובט מעט מעט ורק בסוריא התירו כמו שיתבאר בהלכה ז.

הלכה ב: א. ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה.

ב. ולמה גזרו עליהם – מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גזרת חכמים על הספיחין

ספיחי חרדל (שגדלו מאליהם) – מותרין, שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה (להביא מן השמור).
ר' שמעון אומר כל הספיחים מותרים

א. שביעית (ט, א): רבי יהודה אומר

כן אסור ליתן ספיחין לבהמה חוץ מתבן שלא גזרו על תבן (כדלקמן הלכה ד). וכן אסור לזרוע ספיחין.

ירושלמי (ערלה ב, ח): ספיחי שביעית שחיצו בה עיסה – העיסה אסורה. כ"פ דרך אמונה. אבל בשאר הנאות דספיחין מותרין (שער המלך).

תבואה שנזרעה בשביעית האם מותרת?

חזו"א (י, ו): הירושלמי אוסר התבואה מדין נעבד, וכ"מ מהרמב"ם. ולי נראה – גם תבואה שנזרעה בשביעית אסורה רק מדרבנן. שתחילה גזרו על מה שנזרע באיסור, ואחר כך גזרו גם מה שעלה מעצמו.

ילקוט יוסף (א, י): המתארח אצל משפחה דתית שאינם בקיאים בהלכה, ואינו יודע אם הירקות ספיחים או לא. מספק מותרים באכילה (לפי שיש כמה ספקות: שמא הירקות מערבה הדרומית שאין בהם קדושת שביעית, ושמא – יבול נוכרי או מחממות).

"אוסרים באכילה"

רמב"ם (מאכלות אסורים י' כב'): גם המשקין היוצאין מהן אסורין. חזו"א (כ"ה סקל"ב) – יש בהן קדושת שביעית אבל אין לוקין עליהן. חזו"א (י' סקי"ב): ודבר שאין בו קדושת שביעית, כגון זרעוני גינה

(שסתמם מן ההפקר) חוץ מספיחי כרוב (שחזקתם מן השמור), שאין כיוצא בהם בירקות שדה (הגדלים מאליהם, ובודאי ירקות גינה הם).

✓ וחכ"א כל הספיחין אסורין (לקנותם מעם הארץ שמא הם מן השמור).

תורת כהנים (בהר, ד): ר"ע אומר – ספיחים אסורה מהתורה, חכמים אומרים – אין ספיחים מן התורה אלא מד"ס.

✓ כ"פ הרמב"ם – שספיחים אסורים מדרבנן.

טעם הגזרה

ב. כסף משנה: מרבי יהודה שאמר 'ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה', אף על פי שאין הלכה כמותו אלא כחכמים שאמרו כל הספיחים אסורים יש ללמוד מדבריו טעם איסור הספיחים.

✓ כ"פ הרמב"ם: מפני עוברי עבירה... שיזרע בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כל הספיחים אסורים"

שער המלך: ואפילו ספיחי כרוב, אף על גב דדמי לאילן, כיון שהוא ירק ספיחיו אסורין (לאפוקי הר"ש).

חזו"א (ט' סקי"ז) – גם במאכל בהמה ובמין הצובעים יש בו איסור ספיחין. כ"כ תפארת ישראל (ז, יד).

האם יש איסור הנאה בספחים?

■ **מנחת שלמה** (א, נא, יא) – ספחים מותרים בהנאה. והראיה מנחות (פד.) איסור שמור נוהג אף בספחים. ואם ספחים אסורים אף בהנאה מה מוסיף בהם איסור שמור.

כ"ד שער המלך, וכ"מ מהפסוקים שלא הזכירו רק איסור אכילה, כ"פ ילקוט יוסף (כג, ב).

■ **והחזו"א** (ט, ד) – ספחים אסורים בהנאה, ולכן אסור להריח בבשמים של ספחים.

שאין נאכלין לא לאדם ולא לבהמה ואין עומדין אלא לזריעה אין בהן איסור ספיחין ומותר לזורען אחר שביעית.

דרך אמונה – כמהין ופטירות אין בהן משום ספיחין. ועשבי בושם יש בהן איסור ספיחין אלא אם כן היו מינים שאין זורעין אותן רוב בנ"א. ובננות אין בהן משום ספיחין.

משפטי ארץ – וכן הגדל בעציץ שאינו נקוב אין בו משום איסור ספיחין.

הלכה ג: הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית^א. אלא פירות האילנות^ב. והעשבים שאין זורעין אותם רוב האדם, כגון הפיגם והירבוזין השוטים וכל כיוצא בהן. ג. אבל הירקות שדרך רוב האדם לזורעם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן – אסור מדבריהם. והמלקטן מכין אותו מכת מרדות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מה מותר בשביעית

א. תענית (יט:): תנו רבנן: מתריעין (תוקעים ומתפללים שלא יזקו) על האילנות בשאר שני שבוע, על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית.

✓ **רבן שמעון בן גמליאל** אומר: אף על האילנות בשביעית, מפני שיש בהן

פרנסה לעניים. משמע שפרי האילן מותר בשביעית ואין בו משום ספחים.

ב. שביעית (ט, א): הפיגם והירבוזין השוטים והחלגלוגית כוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר (מיני עשבים שגדלים מעצמם) – פטורין מן המעשרות (שסתמן הפקר) ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהם

שנים.

ב. **"והעשבים שאין זורעים"**

חזו"א (ט' סק"ז): מ"מ יש עליהן כל קדושת שביעית וחייב להפקירן. ורק איסור ספיחין לא גזרו עליהן (שטעם האיסור שמא יזרע, ואלו אין דרך בני אדם לזרעם).

"וכל כיוצא בזה"

חזו"א (ט' סק"ז): והכל תלוי לפי הדורות. אם נשתנה המצב ורוב בני אדם זורעים אותם – אסור. והפוך, אותם המינים האסורים משום ספיחין אם הוזל לרוב בני אדם ואין זורעים אותן – מותר. שהולכים אחר שעתו. חזו"א (שם סק"ח): מותר לקבור ספיחין כדי שלא יבואו לידי תקלה ואין בזה משום מפסיד פירות שביעית.

נשמר (לפי שהם גידולי בר, ואין דרך לשומרם, הלכך מותר לקנותם מעם הארץ).

ג. **ירושלמי** (שביעית ט, א): רשב"י הוה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט שביעית (מיירי בספיחים האסורים) א"ל ולית אסור ולא ספיחין אינון? פורץ גדר ישכנו נחש.

כ"פ רמב"ם: אבל הירקות שדרך רוב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן – אסור מדבריהם, מכין אותו מכת מרדות.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)א. **"אין אוכלים... אלא פירות"****אילן**

דרך אמונה בשם המפרשים: הטעם שלא גזרו איסור ספיחים על הפירות, כיון שאין דרך לנטען אלא א' לכמה

הלכה ד: א. ספיחים העולים בשדה בור, ובשדה ניר, ובשדה כרם,

ובשדה זרע – מותרין באכילה, ומפני מה לא גזרו עליהם לפי שאין אדם זורע מקומות אלו: שדה בור אין אדם נפנה לשם, ושדה ניר רוצה הוא בתיקונה (ועשבים אלו מקלקלין את הניר), ושדה כרם אינו אוסר כרמו (שיהא כלאי הכרם ולא יבא לזרוע), ושדה זרע הספיחין מפסידין אותה.

ב. וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו.

ד. השגת הראצ"ד: ספיחים העולים וכו' עד לא גזרו עליו. אמר אברהם: לא גזרו עליו איסור ספיחים, אבל קדושת שביעית ודאי יש בה לאצדה אסור, ושלל לעשות

זה סחורה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי (ב"ב ה א): מר ר' ינאי –

כל הספחין אסורין חוץ מן העולים בשדה בור, ובשדה ניר, בשדה כרם, ובשדה זרע.

בשדה בור – דלא משגח עליה. בשדה ניר – דו בעי מתקנה חקליה. בשדה כרם – שלא לאסור את כרמו. בשדה זרע – שאינו רוצה בהן.

פירש פני משה: בשדה בור דלא משגח עליה – אין הבעלים חוששין בספיחין העולין בשדה בורה. בשדה ניר העומדת לחרישה – היינו טעמא דהוא בעי מתקנא חקליה שרוצה בכך שיתוקן שדהו ובלאו הכי יחרוש את העשבים ממנה. בשדה כרם – מפני שהוא רוצה בכך לעקור מינים אלו שלא לאסור את כרמו. בשדה זרע – של תלתן האמור במתני' דכשהוא לזרע אינו רוצה בהן לפי שהעשבים מפסידין אותו.

והרמב"ם – פירש: שדה בור אין אדם נפנה לשם, ושדה ניר רוצה הוא בתיקונה, ושדה כרם אינו אוסר כרמו, ושדה זרע הספיחין מפסידין אותה.

ב. ירושלמי (שביעית ט, ה): תבן של שביעית מה שיהא אסור משום ספיחים (פירוש האם גזרו עליהם ספיחים או לא)?

רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי ושרי. ומסיק א"ר ירמיה מתניתין אמרה שהוא מותר, דתני הצבועין והפטמון לוקחין מורסן, מ"מ ואינו חושש (דלא חיישינן שמא הוי מן המשומר). ✓ כ"פ הרמב"ם.

מיהו תוס' (תענית ו' ב' ד"ה עד מתי) – ס"ל שספיחי התבן אסורים, דס"ל כמ"ד בירושלמי שאסורים. מכל מקום החוז"א – קי"ל כהרמב"ם שמותרים.

ג. (שם): אבל יש בו (בתבן) קדושת שביעית. כ"פ הראב"ד כאן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "התבן של שביעית מותר"

חזו"א (סי' כ"ו): אפילו בתבואה שאסורה משום ספיחין התבן שלה מותר ליתן לפני בהמתו ואין בו איסור ספיחין.

רדב"ז – מ"מ הוא הפקר ואסור לשמרן שיש בו קדושת שביעית. כ"כ הר"י קורקוס וחזו"א.

חזו"א (י' סקי"ב): מותר – כיון שהזרע אסור לו, לא ילך לזרוע בשביל התבן, ומיהו מחשוד אסור ליקח.

ד. "קדושת שביעית"

כסף משנה: אף הרמב"ם מודה לזה.

כ"כ ר"י קורקוס.

הלכה ה: ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית – אסורין באכילה, ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו, ובהמה רועה כדרכה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תוספתא (שביעית ה, כג): ספיחין של שביעית אין תולשין אותן ביד אבל חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה.
כסף משנה: על כרחך במוצאי שביעית איירי מדקתני חורש כדרכו. כ"כ הרדב"ז.

אבל הערוך (ערף ספיח) – מיירי שביעית, שכתב: מיהו כי מעיינת בה בקצירת ספיחין חלקו, כדתניא ספיחי שביעית אין תולשין אותן ביד אבל תולש כדרכו ובהמה רועה כדרכה (כן גרסת הערוך "אין תולשין").

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שיצאו למוצאי שביעית"

חזו"א (ט' סק"ז): מיירי בירק שיצא במחובר למוצאי שביעית, אף שמעיקר הדין מותר בין לענין איסור ספיחין ובין לענין קדושת שביעית דאזלינן

בתר לקיטה, מכל מקום אסרו חכמים גזרה שמא ילקוט בשביעית ויטמין לשמינית. ומיד שעשה הבכיר הותר גם האפיל כדבסמוך ההלכה ז', ואם הגיע חנוכה הותרו אף אותן שלא עשו כיו"ב כדבסמוך הלכה ו'.

"אין תולשים אותם ביד"

חזו"א (ט' סק"ו): הספיחין בשביעית מצווה לעוקרן כדלקמן (הלכה י"ח). אבל אחר שביעית אינו תולשן ביד שלא יבא לאוכלן או שלא יחשדוהו שתולש לאכלן אלא חורש כדרכו.

"בהמה רועה כדרכה"

חזו"א (שם): ספיחים אסורים אף לבהמה, ולכן אסור להעמיד בהמתו ע"ג ספיחין בשביעית. אבל ביצאו למוצאי שביעית שאין אסורין אלא משום שמא יבואו להתיר אותן שנלקטו בשביעית לא שייך לגזור אלא בתלוש אבל רעיית בהמה במחובר מותר.

הלכה ו: ^אועד מתי אסורין ספיחי שביעית במוצאי שביעית? מר"ה ועד חנוכה, ומחנוכה ואילך – הן מותרין.

ב. והזורע ספיחי שביעית אחר שביעית – הגידולין מותרין.

ג. השגת הראב"ד: ועד מתי אסורין ספיחי שביעית וכו' מר"ה ועד חנוכה. אמר אברהם: חיפסתי זו המימרא ולא מלאתיה לא במשנה ולא בתוספתא ולא בירושלמי.

ואולי הולאה ממה שאמרו במשנה: מאימתי נהנין וסורפין בתבן וקס של שביעית משתרד רביעה שניה, ולפי שז"ל גוזרין תעניות שניות והן מגיעות עד חנוכה או סמוך לה, סמך עליו וקבע זמן חנוכה.

וכל זה הכל ורעיון רוח, וקשה מזה שלא אמרו אלא בתבן וקס שבשדה מפני שאותו שבשדה נסרח עם הגשמים והרי הוא כמזוער, אבל ספיחים אחרים מניין לו שיהא להם היתר?

ואולי בשעמדו בקרקע, ורצה החדש על העיקר שההיתר מעלה את האיסור כרוב אבל זמן חנוכה מאין לו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי (דמאי ב, א): ולענין

ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחות.

פירוש פני משה: ולענין ספיחים. בשביעית בבית שאן:

מר"ה עד חנוכה אסור ספיחין. שמסתמא הן ספיחי שביעית ממקום האסור.

מן החנוכה ועד העצרת היתר ספיחין. לפי שכבר אינם מצויים כל כך מספיחי השנה.

ב. תרומות (ט, ד): גדולי תרומה (מי

שזרע תרומה) – תרומה (מה שגדל דינו

כתרומה)... וספיחי שביעית (שזרע בשמינית ספיחי שביעית)... גדוליהן חולין (ומותרים).

ג. ביאור דברי הראב"ד:

חיפסתי זו המימרא ולא מלאתיה – ונשמט ממנו ירושלמי דמאי הנ"ל.

מאימתי נהנין וסורפין בתבן – שביעית (ט, ז): מאימתי נהנין וסורפין בתבן ובקש של שביעית (אף שתבן ראוי למאכל הבמה ואסור לשורפו), משתרד רביעה שניה (שאו נרקבים התבן והקש ופקעה מהם קדושת שביעית).

ולפי שז"ל גוזרין תעניות – על עצירת גשמים, ונמשכים עד חנוכה, קבע

שנזרעו ונלקטו בשביעית אסורים לעולם אף שנשארו לשמינית. ואם נלקטו רק בשמינית עד חנוכה אסורים, אחר חנוכה מותרים אף מה שנלקט לפני חנוכה.

דרך אמונה: ומחנוכה ואילך – היינו מתחילת חנוכה.

ב. "והזרע ספיחי שביעית"

דרך אמונה: ואם הוא דבר שאין זרעו כלה (כגון בצלים) – אין מותר משום ספיחין, אלא אם כן רבו גידולין על עיקרו כיון שנלקט בשביעית, כדלקמן הלכה כ"א.

רש"ס (דף ק"ב ב'): ואם זרען גוי אפילו בשביעית י"א דיורד מהן איסור ספיחין אם זרעו כלה. אור שמח – וי"א דגם אין בהן קדושת שביעית.

"הגידולים מותרים"

רדב"ז: הטעם דקי"ל כל שזה וזה גורם מותר והרי הספיחין של איסור וקרקע של היתר גורמין הגידולים.

הרמב"ם הזמן עד חנוכה שאז מסתמא ירדו גשמים שם רביעה שניה.

שלא אמרו אלא בתבן וקס שבסדה – שנקרבים, אבל שאר ספיחים מניין לו? ורצה החדש על העיקר – שאז כיון שהרוב משנת שמינית מותר.

מכל מקום מקור הרמב"ם הוא מירושלמי דמאי הנ"ל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "עד מתי אסורין"

חזו"א (סקי"ג): מיירי בירק שיצא למוצאי שביעית, דמעיקר הדין היה מותר דאזלינן בתר לקיטה, אלא דגזרו חז"ל שמא ילקוט בשביעית ויטמין לשמינית ולכן אסרוהו משום ספיחין. ושיערו חז"ל שכיון שהגיע חנוכה כבר הוסח דעתם של האנשים משביעית ואין לחוש שיתירו הנלקטים בשביעית.

מכל מקום מה שנקלט בשביעית עצמו אסור לעולם. ודווקא ירק אבל תבואה וקטניות שהביאו שליש קודם ר"ה אף אם קצרן אחר חנוכה אסורין לעולם. כ"פ ילקוט יוסף (כג, טז) – ירקות

הלכה זו: א. בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית – אם עשו

כיוצא בהן מותרין, ואם לאו – אסורין.

ב. וכן שאר הפירות אין לוקחים אותם במוצאי שביעית אלא משיעשו

כיוצא בהן מפירות מוצאי שביעית. עשה הבכיר – הותר האפיל.^א
ג.ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א.תוספתא (שביעית ד, יג): בצלים שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית, אם עשו כיוצא בהן (פירוש כמותם) – מותרין ואם לאו אסורין.
רדב"ז: טעמו דתלינן בדהיתר, א"נ מפני שרבה ההיתר על האיסור.

ב.שביעית (ו, ד): מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית (ואין חוששים שמא של שביעית הן?) משיעשה כיוצא בו (משיעבור זמן שאפשר לגדל אותו המין, שאז תולים שהוא מהשמינית, ועוד שאף אם הוא משביעית כבר רבה ההיתר).
עשה הבכיר (מקום שמקדים להבשיל פירותיו) הותר האפיל (מותר אף במקום שמאחרים פירותיו להתבשל).

ג.רבי התיר ירק במוצאי שביעית מיד [וטעמו: א]. לפי שהיו מביאים הרבה ירק מחו"ל. ב. לפי שהירק גדל ומתבשל תוך שניים שלושה ימים, הרב ברטנורה [.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בצלים שיצאו"

חזו"א (ט' סק"ג): מדינא בצלים אלו

מותרין, שהולכין אחר לקיטה, רק שחזו"ל אסרו שמא ילקוט בשביעית, וכאן שכבר עשו כיוצא בהן לא גזרו, ומיירי לפני חנוכה דבחנוכה בלא"ה מותר כנ"ל (הלכה ו').
ודווקא בירק אבל בתבואה וקטניות אם הביאו שליש אחר ר"ה מותרין מיד. אבל כשאפשר לתלות בשל חו"ל, מותרים מיד כמו שסיים הרמב"ם כאן.

"עשו כיו"ב"

חזו"א (שם סק"ד): וכן מותר אז ליקח ירק מעם הארץ ומכל אדם, דתלינן שנלקט אחר ר"ה.

ב. "כן שאר פירות"

כסף משנה: משמע לרבינו שדין שאר פירות כדין ירק.
מכל מקום חזו"א (ט' סק"ז) – היינו נמי פירות של ירק שידוע שנכנסו משביעית לשמינית וכנ"ל, אבל בפירות האילן ותבואה וקטניות שהביאו שליש אחר ר"ה מותר ללקחן מיד דבזה לא גזרו. חוץ מאתרוג דלדעת התוס' דינו כירק כיון שמתקיים משנה לשנה (עיין לקמן הלכה י"ב).

"עשה הבכיר"

הר"ש: פירוש במקום שמייהר לבכר

הותרו יבשים. וכל שכן אם הותר מין א' לא הותרו שאר המינים.

ג. "מותר ליקח ירק במוצאי

שביעית"

חזו"א (שם סקי"ז): ובמקום שידוע שאין מביאין מחו"ל אסור. דרך אמונה – ודעת הגר"א שאין הטעם משום שמביאין מחו"ל, אלא שירק דרכו ליגדל מיד מן החדש אבל בחזו"א לא פסק כן.

ולגדל במוצאי שביעית משאר מקומות הותר, גם אם הוא לוקט מהאפיל שמתאחר והוא עוד משל שביעית אף על פי שלא עשה כיו"ב.

חזו"א (שם סקי"ג י"ז): טעמו – דכיון שכבר מצוי מין זה ואין הדבר ניכר שמשתמשין בפירות שביעית לא גזרו. ועוד דאין דרך להטמין משנה שעברה על זמן שיש כבר החדש.

תוספתא (שביעית ד, יד): הותר הקרוב הותר הרחוק הותר מקום א' הותרו כל המקומות. אבל אם הותרו לחין לא

הלכה זו: מאימתי מותר אדם ליקח לוף במוצאי שביעית – משירבה

החדש.

✓ וחכמים אומרים – משירבה החדש (הלוף החדש שנזרע בשמינית).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"משירבה החדש"

דרך אמונה: דין הלוף כשאר ירק, ומה שפרט רבנו לוף בפ"ע משום דאיכא למ"ד בגמ' דלוף מותר ליקח מיד קמ"ל רבנו דדין לוף כדין כל ירק. חזו"א (שם) – האי ירבה ר"ל שיהיה כבר מצוי חדש, ועשה הבכיר הוא בכלל ירבה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ה, ה): מאימתי מותר אדם ליקח לוף במוצאי שביעית (מהחשוד על השביעית ולא חוששים דשל שביעית הוא)? ר' יהודה אומר – מיד (טעמו: א). שנות אליהו – שמן הסתם הוא מוכר מהלוף שהטמין עוד בערב שביעית, שכן דרכם היה להטמין הלוף לזמן רב. ב). הר"ש – הואיל ולא התירו לעקור לוף בשביעית אלא ע"י שינוי, ועקירה זו קשה, לא חוששים שעקרו בשביעית כדי למוכרה במוצאי שביעית.)

הלכה ט: א. באחד בתשרי ר"ה לשמיטין וליובלות.

ב. פירות ששית שנכנסו לשביעית אם היו תבואה (פירוש חמשת מיני דגן) או קטניות ג. או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ר"ה – הרי אלו מותרין, ואף על פי שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר, ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ר"ה – הרי הן כפירות שביעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ראש השנה (ב.): באחד בתשרי – ראש השנה לשנים (שנות המלכים), ולשמיטין (שנת השמיטה מתחילה בתשרי), וליובלות, לנטיעה (ג' שנים של ערלה), ולירקות (לעניין מעשר ירקות, שאין לעשר משנה זו לשנה אחרת).

ב. תוספתא (שביעית ב, יג): התבואה והקטניות שהביאו שליש (גידולם) לפני ראש השנה – מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית (שדינם כתבואה של שישית). ואם לאו – אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה (שדינם כתבואה של שביעית).

וכן הוא בירושלמי (מעשרות ה, ב): תני רבי יונתן בי רבי יוסי אומר מניין לתבואה שהביאה שליש לפני ראש השנה כונסה אותה בשביעית. תלמוד לומר (שמות כג) "ואספת את תבואתה בשביעית".

ר"ה לפירות האילן

(דרך אמונה)

ג. דעת הרמב"ם – שאף פירות האילן ר"ה שלהם לעניין שביעית הוא א' תשרי (ורק לעניין מעשר הולכים לפי ט"ו בשבט). כ"כ רוב האחרונים בדעתו. כ"ד רש"י. כ"פ חזו"א ודרך אמונה. והר"ש (ב, ה) כ' – שר"ה לאילנות הוא ט"ו בשבט. כ"ד הר"ח (ר"ה טו:), ערוך, ראב"ד, וכ"ה בתורת כהנים

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "וליובלות"

ר"ה (ח:): אף שעבדים משתחררים רק ביום כיפור, מ"מ מר"ה כבר לא היו עבדים משתעבדין לאדוניהם כמו שביאר רבנו (בפ"י הלכה י"ד).

ב. "או קטניות"

מהו קטניות

חזו"א בשם התוס' רי"ד (ר"ה יב.): קטנית, כל דבר שהזרע עצמו נאכל וזורק העלין והקלחים. והרמב"ן – או שהירק והזרע נאכל הוא

בכלל קטניות.

והוסיף החזו"א (כז סק"ז) – ואפשר שאפילו אם הזרע נאכל לעוף או לבהמה יש לו דין קטניות. ולכן אם הביא שלישי יש להקל ליתנן לפני עופות או להשהותן עד אחר שביעית אבל למוכרן לחשוד על השביעית אסור (שיבוא לזורען בשביעית).

ג. "או פירות אילן"

מעדני ארץ: פירות הדר (לימון, תפוז אשכוליות) שחנטו בשישית אף שנלקטו בשביעית אין בהם קדושת שביעית. ואם חנטו בשביעית אף שנלקטו בשמינית יש בהם קדושת שביעית. כ"כ ספר השמיטה (עמ' יא) בשם הגר"ש סלנט והגרא"י קוק.

"הגיעו לעונת המעשרות"

ר"י קורקוס: לפי הרמב"ם באילנות חנטה הוי עונת המעשרות, ובתבואה וקטניות הבאת שלישי הוי עונת המעשרות, חוץ מתפוחים ואתרוגים

שעונת המעשרות שלהן הוא מיד שנעשה עגול בעודו סמדר כמש"כ רבנו בפ"ב ממעשר הלכה ה'.

והחזו"א (שם ז' סקכ"ב): ובגפנים ורמונים ותמרים אפילו בישראל גרגיר א' והגיע לעונת המעשרות חשיב כהגיעו כולן, ודווקא אם השאר הגיעו עכ"פ לשיעור פרי דהיינו בענבים בוסר וברמון סמדר אבל לפני שיעור זה אינן פרי כלל.

ובשאר הפירות הפרי שהגיע לעונת המעשרות נידון לשעבר, והפרי שלא הגיע נידון כלהבא.

"כפירות שישית"

חזו"א (שם כ"ב סק"ב): ומותר לקוטפן בשביעית בלי שום שינוי שאין דין לא תקצור כדרך הקוצרין אלא בפירות שנתחייב להפקירן. כ"פ ילקוט יוסף (ו), (ג).

קונטרס הלכות שביעית – וגם צריך לעשרן מעשר עני (כשנה השישית).

הלכה י: (מהלכה לו בא הרמב"ם לבאר מהו "הרי הן כפירות שביעית"

שם אמר בסוף הלכה קודמת): התבואה והקטניות – אסורין באכילה משום ספיחים (כנ"ל הלכה ב'), ופירות האילן – אוכלין אותן בקדושת שביעית (כנ"ל הלכה ג').

הלכה יא: האורז והדוחן והפרגים והשומשמין ופול המצרי שזרעו

לזרע (דהיינו לאכול את הפול עצמו, ואם זרעו לירק או לזרע וירק יתבאר בסמוך הלכה י"ד) – הולכין בהן אחר גמר פרי, אם נגמר פרים קודם ר"ה – הרי אלו מותרין בשביעית כפירות ששית, ואם נגמרו אחר ר"ה אף על פי שהשרישו קודם ר"ה – הרי אלו אסורים משום ספיחים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: ר"ה לשביעית הוא א' תשרי. פירות שגדלו מקצתן בשיטת ומקצתם בשביעית, או מקצתם בשביעית ומקצתם בשמינית – הולכים אחר זמן חיובם למעשר (עונת המעשרות), דוגמא: אם הגיעו לעונת המעשרות בשביעית דינן כפירות שביעית.

ויש חילוקי דינים לסוגי השונים: תבואה, זיתים – שליש גידולן הוא עונת המעשרות. ירק – הולכים אחר לקיטה. באילן – הולכים אחר חנטה.

המשנה מביאה ד' מיני צמחים (האורז והדוחן והפרגין והשומשמן) שהולכים לעניין שביעית אחר ההשרשה (טעמו בסמוך).

שביעית (ב, ז): האורז והדוחן והפרגין והשומשמן: שהשרישו לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית, ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה.

עוד שם (ב, ח): רבי שמעון שזורי אומר פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה כיוצא בהן.

✓ **אבל בר"ה** (יג:): אמר רבה: מתוך

שעשוין פרכין פרכין (שאינם נלקטים כאחד) – אזלי רבנן בתר השרשה, א"ל אביי – כונס הכל לגורנו ונמצא שתורם מהחדש על הישן? והתניא: פול המצרי שזרעו לזרע, מקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו השריש לאחר ראש השנה – אין תורמין ומעשרין מזה על זה?

רבי שמעון שזורי (שהוא המשנה בשביעית) סבר: יש בילה (והכל מתערבב יפה, ויש משניהן בתוך המעשר לפי החשבון), ורבנן סברי: אין בילה (אין סומכין על כך, שיש לומר: לא נבלל יפה, ורובו של מעשר מן החדש או רובו מן הישן).

✓ **שמואל** (לא ס"ל שאין בילה) אמר הכל הולך אחר גמר פרי (משום דכוליה חדש הוא, שגדל ונגמר אחר ראש השנה).

✓ **כ"פ הרמב"ם** – הולכים בהם אחר גמר הפרי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אחר גמר פרי"

ירושלמי (פ"ב דשביעית), **והר"ש** (שם מ"ז): ואלו הד' מיני קטניות נשתנו משאר מיני קטניות שהולכין אחר גמר פרי (ולא אחר השרשה) והטעם שמינים אלו אין מביאין שליש בבת אחת.

מבאר דרך אמונה – כי באותה שדה יש ערוגה שמקדמת ויש ערוגה שמאחרת, לכך הוקבע בהן זמן אחר דהיינו גמר פרי.

דין שאר מיני זירעונים (אפונים) שביעית (ח, ב): רבי שמעון אומר אפונים הגמלונין כיוצא בהן (אחר השרשה) רבי אלעזר אומר אפונים הגמלונין משתרמלו (משעשו תרמילים) לפני ראש השנה (דינם כשנה שעברה). כ"ד רש"י.

מיהו פסקי רי"ד כ' – דשאר הראשונים חולקים ע"ז. כ"פ דרך אמונה – ודווקא אלו הד' מינים אבל שאר מיני זרעונים כגון אפונים גמלונין דינם כשאר קטניות וירקות.

"פול המצרי שזרעו לזרע"

ירושלמי (כלאים פ"ה ה"ג): הוא מין פול שדרכו ליגדל הרבה במצרים ולכן נקרא פול המצרי, ויש שזרעין אותן לזרע ויש שזרעין אותו לאכול הירק שבו. כ"כ דרך אמונה.

"אחר גמר פרי"

חזו"א (ו' סק"ו): דהיינו שנתבשלו כל צרכן ואין משביחין יותר בקרקע, אבל אם עדיין משביחין ע"י קרקע לא מקרי גמר פרי.

גמר פרי בפול

דעת רמב"ם והראב"ד – גמר פרי של הפול הוא הבאת שליש. כ"פ חזו"א ודרך אמונה. רש"י ותוס' (ר"ה י"ג:) כ' – שגמר פרי ממש כמו באורז ודוחן.

"גמר פרי"

כ"פ – תוס' ותוס' הרא"ש ומאירי שם י"ד. – אחר גמר פרי. כ"פ דרך אמונה. אבל ריטב"א (ר"ה י"ג.) – פסק כר"ש שזורי סתם משנה, שהולכים אחר השרשה. שלא פסק שמואל אחר גמר פרי אלא לעניין מעשר, ולא לשביעית.

"משום ספיחין"

חזו"א: זו דעת הרמב"ם (שהולכים לפי גמר פרי) אבל דעת הר"ש שאם תחילת גידולן היה בששית אין בהן משום ספיחין, וכדין ירק שיתבאר בסמוך הי"ב. אבל יש בהן קדושת שביעית.

הלכה יב: א. הירק בשעת לקיטתו (שאם נלקט בשישית דינו כשישית).

ב. והאתרוג אפילו היה כפול קודם ר"ה (פירוש בשישית) **ונעשה כככר בשביעית** – חייב במעשרות כפירות ששית (כיון שחנט בשישית ולחומרא), ואפילו היה כככר בששית הואיל ונלקט בשביעית – הרי הוא כפירות

שביעית (כיון שנקלט בשביעית ולחומרא), ומתעשר כפירות ששית להחמיר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ר"ה (יג:): ירק – מתעשר בתר לקיטה.

כסף משנה: משמע מרמב"ם שה"ה לעניין שביעית.

דין האתרוג

ב. ביכורים (ב, ו): אתרוג שווה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד.

שווה לאילן בערלה וברבעי ובשביעית (שהולכים אחר חנטה, שאם חנט בשישית ונקלט בשמיטה לא חל עליו שמיטה). ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו (לעניין מעשר הולכים אחר לקיטה). דברי ר"ג. רבי אליעזר אומר שווה לאילן בכל דבר.

כ"ד רבה בר"ה (טט) – שבאתרוג הולכים אחר חנטה.

ואילו במסכת סוכה (לט:): סתם מתני' כרבותינו דאושא דאמרינן אתרוג בתר הלקיטה לשביעית.

[סיכום: אתרוג לעניין שביעית

ביכורים, ובר"ה – אחר חנטה. סוכה – אחר לקיטה].

כסף משנה: הרמב"ם הסתפק גם לעניין שביעית וגם לעניין מעשר: בשביעית: מסתפק אם הולכים אחר חנטה כחמשה זקנים וכמתניתין דפ"ב

דבכורים, או אחר לקיטתו כרבותינו דאושא וכסתם מתניתין דפ' לולב הגזול.

במעשר: מסתפק אם הולכים אחר חנטה למעשרות כרבי אליעזר דפ"ב דבכורים ובר"י ור"ל דבתראי נינהו, או הולכים אחר לקיטה כר"ע דפ"ב דבכורים וכחמשה זקנים וכרבותינו דאושא.

✓ ופסק בשניהם לחומרא, שנוהג בו חומרת שביעית וחומרת ששית, ולכן: אף על גב דרובו גדל בשביעית – אזלינן בתר חנטה וחייב במעשר. ואף על גב דרובו גדל בששית – אזלינן בתר לקיטה ונוהג בו חומרת שביעית.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הירק"

תוס' רי"ד (ר"ה י"ב): ירק נקרא כל שהעלין וקלחין שלו נאכלין ולא הזרע. כ"כ הרמב"ן.

רש"י (ר"ה יב:): בשעת לקיטתו – והטעם משום דבאילנות החנטה גורמת להן ליגדל, אבל ירק כל זמן שמוסיפין בו מים הוא גדל והולך ואפילו ממים שאובין ולכן עיקרו הלקיטה.

חזו"א (כ"ז סק"ז): דעת הרמב"ם והרמב"ן דלקיטה אינו גמר פרי, אלא

לקיטה ממש, ואפילו נגמר לגמרי בשישית כיון שנלקט בשביעית אסור. אך אם יבשו הן ועוקציהן באופן שאין חיבורן חיבור אז הוי כנלקטו כבר. כ"פ שו"ע בהלכות מעשרות.

ודעת התוס' ועוד ראשונים – דלקיטה היינו גמר פרי דהיינו שאין משביחין עוד אם ישארו בקרקע.

דרך אמונה: קי"ל כהרמב"ם ושו"ע, ולכן ירקות שצמחו לפני ר"ה של שביעית (כלומר בשישית) ואפילו נגמרו לפני ר"ה אם נלקטו בשביעית – קדושים בקדושת שביעית (שהולכים אחר לקיטה) ופטורין מתרומות ומעשרות.

איסור ספיחים

לפי הרמב"ם – הולכים לפי לקיטה, ואם נלקט בשביעית יש בהם איסור ספיחים. מכל מקום צריך שיגדלו מעט בשביעית, שאם נגמר לגמרי בשישית אף שנקלט בשביעית אין בו איסור ספיחים, אבל יש בו קדושת שביעית. לפי הר"ש – אם צמחו קודם ר"ה של שביעית אין בהם איסור ספיחים, אף שנקלטו בשביעית, מכל מקום יש בהם קדושת שביעית. אבל אם לא צמח כלל בערב שביעית אלא כל גידוליו היו בשביעית אסורין משום ספיחין.

שאיסור ספיחים נפקא מדכתיב "מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף", משמע התחלת גידול בעינן בשביעית. כ"כ רמב"ן והרא"ש, פאת

השולחן (כב, ג), חזו"א (ט, יז), דרך אמונה, ילקוט יוסף (כג, יד).

חזו"א (סי' כ"ב סק"ב): ירק שנגמר בשביעית ויצא למוצאי שביעית קודם שעשה כיו"ב אסור משום ספיחין ואסור ללוקטו, ואחר שעשה כיו"ב מותר משום ספיחין ואין בו קדושת שביעית, ואף אם נלקט קודם שיעשה כיו"ב, כשנעשה כיו"ב הותר ואם עשה הבכיר מקרי נעשה כיו"ב.

דין הבננות

■ חזו"א – אין בבננות משום ספיחין (שבזה דינן כאילן) אף אם התחילו לצמוח בשביעית.

כ"כ הרב פרנק (כרם ציון ט, א) – מטעם אחר, שהרי אין נזרעים בכל שנה כשאר ירקות, ודומה לאילן שאין בו איסור ספיחים. כ"פ הגרש"ז אויערבאך (בתשובה שהובאה ביצועות משה טו, יג) וברית עולם (ח, מו).

כ"כ ישועות משה (סימן ה') – מטעם אחר, שאיסור ספיחים הוא מפני עוברי עבירה, שיאמרו שהם ספיחים, וזה דווקא בזרעים שלא ניכרים, אבל בבנות ששותלים ניכר תיכף וא"א לומר שהם ספיחים, ועוד שיש לבננות תואר עץ.

כ"פ ילקוט יוסף (כג, ז) – כל שיח רב שנתית שנותנים פירות ליותר משנה אחת אין בה איסור ספיחים, כגון נענע פאפיה.

פרק ה: הפסד פירות שביעית, ובו כ"ג הלכות.

הקדמה: הפסד פירות שביעית

אך משמרת הבית (על הרידב"ז) – אוסר. כ"כ חזו"א – והירושלמי מיירי על ירק שאינו ראוי למאכל אדם והייבוש גורם לו להיות ראוי למאכל בהמה. וכן אסר מקדש דוד.

מדוע אסור לשנות דרך אכילה בפירות שביעית

• רש"י (יומא פו:) – מפני שמפסיד את הפירות, שאם אוכלן קודם שנתבשלו היינו הפסד. כ"כ הר"ש: וה"ה והטעם לכל השינויים בדרך האכילה שנחשב הפסד. כ"ד הרב קוק (משפט כהן כה).

• רמב"ם – אסור לקטוף פרי בוסר, דכתיב "מן השדה תאכלו את תבואתה", שאינה נאכלת עד שתהיה תבואה וראויה לאכילה (משמע שהוא גזרת הכתוב).

פאת השדה (כ"ד, ד): ואם עבר וסחט באיסור ודאי שישתה ולא ישפוך ויפסיד לגמרי.

פסחים (נב:): 'והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה', לאוכלה ולא להפסד. פירוש שמותר לאכול פירות שביעית אבל אסור להפסידן.

טעמו:

בפשיטות משמע בגלל הקדושה שיש בפירות.

וספר שמיטה (שמעתי ממורי הרב בלומנציג שליט"א) – האדם אינו בעלים אלא הקב"ה, ודומה לאדם שקיבל חפץ בהשאלה שאינו ראשי להפסידו רק להשתמש שבו, כן הדין בפירות שביעית.

להפסיד פירות שביעית ע"י

גרמא

מהרי"ט – מותר, והראיה מירושלמי (ז), א) שמתיר לעלות ירק לגג כדי שיתייבש אף שגורם לו להתקלקל. כ"כ הרידב"ז (ה, א).

כ"פ תורת הארץ (ה, לו-מד) וכרם ציון.

הלכה א: פירות שביעית ניתנו לאכילה, ולשתייה, ולסיכה (דכתיב

לכם לאכלה ושתייה בכלל אכילה וסיכה בכלל שתייה), ולהדלקת הנר ולצביעה,

מפי השמועה למדו "תהיה" אף להדלקת נר ולצבוע בה צבע.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: מחמת קדושת פירות שביעית יש להשתמש בכל דבר כדרכו, לאכול דבר שדרכו לאכול, לשתות דבר שדרכו לשתות. ואם משתמש שלא כדרכו נמצא מפסיד פירות שביעית ועובר על "לאוכלה" ולא להפסד.

א. שביעית (ח, ב): שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה (כל דבר כדרך תשמישו).

ב. ספרא (בהר א, י): "תהיה" אף להדלקת הנר אף לצבוע בה צבע (מותר).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"פירות שביעית"

דין ירקות בשביעית

רש"י (ע"ז יד.) – בקשואין ודלועין אין בהן קדושת שביעית.

כבר תמחו ע"ז בתוס' ובכל הראשונים – ופסקו שבכל הירקות נוהג קדושת שביעית. כ"כ דרך אמונה.

חזו"א (י"ג סק"ז): אין פירות קדושין בקדושת שביעית אלא המיוחדים למאכל אדם או למאכל בהמה או לצביעת אדם או לעשות מטאטאות שאז

אסורין בהסקה. אבל המיוחד להסקה אין קדושת שביעית חל עליהן.

תורת הארץ (פ"ח אות מ"ו): אסור לאוכלן אכילה גסה שאין נהנה כלל דהוי הפסד.

האם יש מצווה באכילת פירות שביעית

מגילת אסתר בדעת הרמב"ן – יש מצווה באכילת פירות שביעית (דכתיב לאוכלה). והחזו"א (י"ד סק"י) – אין מצווה לאכלן ואין חייב לבקש להן אוכלין ואין איסור להניחן שירקבו מעצמן.

"ניתנה לאכילה ולשתיה"

ילקוט יוסף (טו, נב): ולכן אסור למוהל להשתמש ביין של שביעית בעת המציצה, כיון שהולך לאיבוד. וכן אין לשפוך יין שביעית בליל בסדר באמירת דצ"ך עד"ש באח"ב (הרב טוקצינסקי).

שפיכת יין בהבדלה

אור לציון (ב, ו) כ' – שמותר, כיון שכך דרכו.

שבת הארץ כ' – שיש להחמיר.

הפסד פירות שביעית

ילקוט יוסף (סו, כג): מותר לתת בננה לילד קטן אף שחלקו נפסד, שגרם הפסד מותר.

וכן מותר לשטוף סירים שיש בהם שיורי מאכל שביעית, כל שדרכו לזרוקו.

משפטי ארץ (כג, יג): מים שבושלו בהם ירקות שביעית, וטעם הפירות במים טפל, כגון מי בישול תפוחי אדמה, שדרך לשופכם – אין בהם קדושת שביעית, אבל מרק ירקות יש במים קדושת שביעית. כ"פ ילקוט יוסף (טו, נא).

דבש המופק מפרי הדר

מעדני ארץ (ד, ה) – יש להסתפק אם יש בו קדושת שביעית. אבל הרב פרנק (כרם ציון נח) – יש להקל. כ"פ ילק (א, מז).

לכבוש ירקות בחומץ של

שביעית

רמב"ם (תרומות יא, ד): אין כובשים בצלים של תרומה בחומץ של תרומה, לפי שמפסיד החומץ.

דרך אמונה – ה"ה לחומץ של שביעית. כ"פ ילקוט יוסף (טו, נח).

חזו"א (ט, ד): אסור לזרוע פירות שביעית, שנאמר 'לאכלה', וזריעה לא דומה לאכילה, שהרי אין הנאתו וביעורן שווה. כ"פ ילקוט יוסף (טו, נא).

"אף להדלקת הנר"

רש"י (סוכה מ): והא דמרבינן צביעה והדלקת הנר טפי משאר דברים משום דכתיב 'לכם לאכלה' ודרשינן לכם לכל צרכיכם אבל דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורן שווה (שברגס שהנהגה מתבער) וצביעה והדלקת הנר הנאתו וביעורן שווה.

חזו"א (ט' סק"ד): אבל לא ניתנו לזריעה, ולכן אם עקר ירק אסור לחזור ולזרועו, וגם משום איסור ספיחין אסור לזרוע. ומ"מ בדיעבד אם זרעו לא נאסרו הגידולין וכנ"ל (פרק ד הלכה ו).

הלכה ב: לאכילה ולשתייה כיצד: לאכול – דבר שדרכו לאכול,

ולשתות – דבר שדרכו לשתות, כדין תרומה ומעשר שני.

לאכול חי יאכל חי, ודבר שדרכו לאכול מבושל יאכל מבושל, ולסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ (שאף שפעמים סכים – אסור, כיון שהוא לשתיה), אבל סך הוא את השמן (שכן הדרך לסוך

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ח, ב): שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה. לאכול דבר שדרכו לאכול (דבר שדרכו

(בשמן).

וכן בתרומה ובמעשר שני (שפירותיהם ניתנו לאכילה וכו'), קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר (שמותר להשתמש להדלקה).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לאכול דבר שדרכו לאכול"

לסחוט תפוזי שביעית

■ ישנה מחלוקת לעניין ברכה מה מברכים על מיץ פירות, ומזה לומדים לדין סחיטה בשביעית:
לפי התוס' – מיץ פירות זיעה בעלמא הוא ומברך שהכל. כ"פ שו"ע.
לפי הרשב"א – פירות שדרך לסחוט מברך בורא פרי העץ.
■ לעניין שביעית:

• ספר כלכלת שביעית (עמ' תרא) – כיון שבארץ ישראל מצויים תפוזים ואשכוליות ועומדים לסחיטה – מותר לסחוטן בשביעית (שהרי לפי הרשב"א עדיין שם פרי על המיץ).
כ"כ חזו"א (כה, לב), יביע אומר (או"ח ח, לו) וילקוט יוסף (טז, ד).
• אמנם הרב טוקצינסקי (ספר תורת השמיטה, עמ' לב) – החמיר שלא לסחוט. כן החמיר אור לציון (ב, ב), מנחת שלמה,
• והחזו"א (תרומות יא, ב) – התיר, וא"צ שרוב העולם ינהג כן אלא מספיק

שבמקום שלו נוהגין לסחוטו. וגם א"צ שרוב תשמיש בפרי הוא בסחיטה, אלא אם רוב בנ"א ניחא להו במשקה כמו בפרי מקרי עומד לסחיטה וצ"ע.

ריסוק פירות שביעית

ברכות (לח.): מותר לרסק תמרים של תרומה בשביל לעשות 'טרימא'.

ונחלקו על איזה ריסוק מדובר שעדיין מברך בורא פרי העץ:
רש"י – מיירי שלא נתרסקו לגמרי. כ"כ תה"ד והרמ"א לחומרה, כ"ד הריטב"א. והרמב"ם – אף שריסקן לכעין עיסה מברך בורא פרי העץ (כיון שגוף הפרי בעיסה). כ"פ שו"ע (רז, ז).

נמצאנו למדים:

לרסק פרי במזלג – לכו"ע מותר, שהרי לכו"ע לא נשתנית ברכתו.
לרסק בבלנדר – כיון שהרמ"א לא החמיר רק לעניין ברכתו (משום סב"ל), לעניין שביעית מותר. כ"פ חזו"א. ויש אוסרים.

הגרי"ש אלישיב (משפטי ארץ עמ' 172):
ה"מ בפירות שאין דרך לרסקם, אבל פירות שרגילים לרסקם – מותר בכל דרך. כ"פ ילקוט יוסף (טז, ז).
ילקוט יוסף (טז, ח): וכן מותר לטחון שום או בצל לערבם בקציצות, וכן אגוזים ובוטנים לעוגה.
הרא"ש (טהרות, ראש פרק ב): המקריש

משקה נהפך לאוכל.

ערוה"ש – לפ"ז אין להקריש משקה, שהרי הופכו לאוכל ומשנה מדרכו. דרך אמונה – ונראה שבדברים שדרכן בכך תמיד בודאי מותר.

"כדין תרומה"

רמב"ם (הלכות תרומות יא, א): התרומה ניתנת לאכילה ולשתייה ולסיכה... לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוך דבר שדרכו לסוך, לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן הטהור.

הלכה ג: ^אולא ישנה פירות מברייטן (דכתיב לאכלה ולא להפסד, וכשמשנה

מפסידו – ר"ש), כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר שני: דבר שדרכו ליאכל חי (כגון רוב פירות האילן) לא יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי.

^בלפיכך אין שולקין (פירוש מבשלים) אוכלי בהמה (כיון שלבהמה לא צריך לבשלו), ^גואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אירושלמי (שביעית ח, ב): כיצד לוכל (פירוש לאכול) דבר שדרכו לוכל אין מחייבין אותו. ^גלוכל לא פת שעטיפשה ולא קנובת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו. וכן הוא שביקש לוכל תרדין חיין או לכוס חיטין חיות אין שומעין לו.

^בשם (הלכה א): וכל שאינו מיוחד לא לאוכל אדם ולא לאוכל בהמה חישב עליו אוכל אדם ואוכל בהמה נותנין

עליו חומרי אדם וחומרי בהמה. פירש פני משה: חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה – שיהא לזה ולזה, נותנין עליו חומרי אדם – שאין עושין ממנו מלוגמא. וחומרי בהמה – שאסור לשלקן (לפי שבהמה אוכלת חי ולא מבושל), לפי שאין משנין פירות שביעית מברייטן, ודבר שדרכו לאכול מבושל אין אוכלין אותו חי ודבר שדרכו לאכול חי לא יאכלנו מבושל, לפיכך אין שולקין אוכלי בהמה. תרומות (יא, ג): אין עושים תמרים

דבש, תפוחים יין, ולא סתוניות חומץ... אלא ענבים וזתים בלבד (מותר לסחוט).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לא ישנה פירות מברייתן"

דרך אמונה: לכן יש ליזהר כשמבדיל ביין של שביעית שלא לשפוך מהן לאיבוד, ולא לתת מהם לתוך עיניו, ולא לתוך הכיסים, ולא לכבות בהן הנר של הבדלה.

וכן במילה שלא למצוץ ביין של שביעית דהוי הפסד. וכן בליל הסדר אין לשפוך המכות ביין שביעית. ובשם הרב אלישיב זצ"ל – אין למשוך המחבת בשמן שביעית שהמשיחה הוא רק שלא ידבק המאכל דהוי מפסיד את השמן.

סדר השביעית (שהדפיס ר"ז שפירא ז"ל אות ט'): פירות שרגילין לרסקם מותר לרסקם כגון בננות עגבניות תפוחי אדמה גזר סלק תפוחי עץ.

"לא יאכלנו מבושל"

סדר שביעית (שם): טעמו, דנחשב הפסד, אבל פירות שרגילין לבשלם או להכין מהם ריבה – מותר לבשלם ולהכין מהם ריבה. כ"פ החזו"א.

"אין אוכלין אותן חי"

ירושלמי (שביעית, ה, ב): ולכן אסור

לאכול תרדין חיין או לכוס חטים חיים. דרך אמונה – והעידו בשם החזו"א שהתיר לאכול גזר חי, גם התיר לעשות סלט מגזר, וגם לרסק את הגזר, ואף לשטוף אחר כך את המכונה מהפסולת. חזו"א (י"ד, י): מותר לקלוף פירות שביעית כל שהוא רוצה לאכול הפרי, אף בפרי שראוי לאכול עם הקליפה כמו תפוחים וכיו"ב. ומניח הקליפה בכלי עד שירקבו ויפסל מאכילת בהמה ואז מותר להשליכה. ואם אין עומדין לבהמה מותר להשליכה אחר שנפסלה מאכילת אדם.

ולכן קליפות וגרעיני הפירות שאינן מיוחדין אצלנו לבהמה אין בהן קדושת שביעית משום מאכל בהמה וכל שנפסלו מאדם מותר להשליכן. וכן פרי שנתעפש ונפסל מאכילת אדם אם רוב בנ"א במקום הזה אין מיוחדין אותן לבהמה פקעה קדושתן.

סדר השביעית: מותר לקלוף פירות שביעית אף על פי שיכול לאכלם בקליפתן, צריך לנהוג בקליפה קדושת שביעית.

סדר השביעית (אות ח'): כל שאינו רוצה לאכלם יותר, וכן הקליפות והגרעינים הראויים למאכל אדם בהמה ועוף יניח בפח מיוחד [ולא בפח הזבל] עד שירקבו ויפסלו מאכילת אדם. ואחר שנפסלו מאכילת אדם מותר ליתנם לבהמה ועוף ואם נפסלו אף מאכילת

בהמה ועוף מותר לזרקם. כ"כ דרך אמונה.

ג. "אינו מטפל לאכול תבשיל"

שנפסד

חזו"א (י"ד, י): פירוש אוכל שנפסד ממאכל אדם מותר להאכילו לבהמה ואין אדם רשאי לאכלו דהוי כמפסיד אוכלי בהמה. ואם נפסד גם מבהמה פקעה קדושתו לגמרי.

ר"ש (ר"ש ח, ב): אם עבר עליו לילה א' כבר נקרא נפסד. והוסיף החזו"א – וכן כל דבר שנפסד קצת והוא מפונק אין ענין לאכלו.

"כדרך שאינו אוכל בתרומה

ומעשר"

רמב"ם (מעשר שני ג, יא): אוכל דבר שדרכו להאכל ושותה דבר שדרכו לשתות, וסך דבר שדרכו לסוך. ולא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן, ולא יסחוט את הפירות להוציא מהן משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד... ואין מחייבין אותו לאכול פת שעטיפשה ושמן שנסרח, אלא כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו.

מה מותר ואסור לעשות

בפירות שביעית

■ חזו"א (י"ד, י"ב): פירות שביעית אין מייבשים אותן ואין כובשים אותן,

ודווקא בכובש הרבה שכל שעושה לאוצר מחזי כסחורה.

■ ירושלמי (ח, ב): החושש בשיניו לא יגמע בהן חומץ ופולט, אבל מגמע ובולע. ומטבל כל צרכו ואינו חושש. החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע. ■ דרך אמונה (ע"פ רמב"ם מתרומות י"א, ב): תמרים של שביעית מותר לאוספן ולדבקן יחד ועושה אותן כמין עיסה. ולרסקן לגמרי – י"א שאסור ויש לחוש לדעה זו, אבל דעת החזו"א שמותר לרסקן לגמרי.

לעשות מתמרים שכר – אסור, וכן שעורים אסור לעשות מהן שכר. ומותר לחתוך פירות של שביעית בסכין לחתיכות דקות.

■ דרך אמונה (מתרומות שם): ואין עושים תמרים דבש, ולא תפוחים יין, ולא ענבים הגדלות בסתיו חומץ. עבר ועשה האוכל משקה – הרי זה שותהו בקדושת שביעית.

■ חזו"א: נותן אדם דבלה וגרוגרות לתוך התבשיל כדרך שנותנים את התבלין, ולא יסחטם להוציא מהן משקים, ובתבלין מותר מפני שמלאכתן לכך.

■ רמב"ם (תרומות י"א, ד): אין מבשלין יין של תרומה, מפני שהוא ממעטו (ממדתו והוי הפסד תרומה).

ותשו' הרשב"א (ח"א סי' כ"ד) – מתיר, מפני שהוא משבחחו.

■ דרך אמונה (מהרמב"ם שם הלכה ב): כדרך שמרקדין את הקמח בחולין כך נוהג בשביעית וא"צ לאכול עם המרסן

והסובין. ואם הוא מפונק ואינו אוכל את החטים אלא סולת גמור, יכול לנפות בנפות הרבה עד שיוציא קב או קביים מן הסאה, אבל לא ישליך את השאר מפני שראוי לאכילה אלא יניחהו במקום המוצנע.

הלכה ד: ^אואין מבשלין ירק של שביעית בשמן תרומה שלא יביאנו לידי פסול. ^בואם בישל מעט ואכלו מיד – מותר, שהרי לא הניחן כדי לבוא לידי פסול.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אשביעית (ח, ז): אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול (שלא יביא את השמן של התרומה לידי פסול שיצטרך לבער בזמן ביעור פירות השביעית – ר"ש). רבי שמעון – מתיר.

והוסיף הרדב"ז – א"נ שאם יפסל בשביל התרומה ישרף הכל וגורם לפירות שביעית שלא יאכלו.

כסף משנה: הלכה כתנא קמא לגבי ר"ש.

ואף דבירושלמי משמע דהלכה כר"ש דשרי, לא סמך עליו רבינו משום דירושלמי לטעמיה שסובר דר"מ ור"ש הלכה כר"ש אבל גמרא דידן (בפרק מי שהוציאוהו) מסיק להו בתיקו.

^בירושלמי (ח, ז): דבית רבי ינאי אמרי נהיגין הוינן מבשלין על יד על יד ואוכלין.

פירש פני משה: נהיגין הוינן מבשלין – ירק של שביעית בשמן של תרומה. על יד על יד ואוכלין – מיד שלא יבוא לידי פסול.

כסף משנה: ומשמע דאפילו לכתחילה שרי. ואף הרמב"ם מתיר לכתחילה ומ"ש ואם בישל (שהוא לשון דיעבד) הכי קאמר רצה לבשל, וסוף הלשון מוכיח כן שכתב מותר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

^א. "ירק של שביעית בשמן

תרומה"

חזו"א (י"ד, י"ג): וה"ה ירק של תרומה

בשמן של שביעית. וכן אין לוקחין תרומה בדמי שביעית. ואם לקח יאכלו כחומרי שניהם (תוספתא רפ"ז דשביעית).

"שלא יביאנו לידי פסול"

שני פירושים:

(א). שלא יביא פירות שביעית לידי פסול שמא תטמא ותלך לשרפה מפני התרומה, וכן משום שאוסרה לזרים.
(ב). שלא יביא את התרומה לידי פסול שאין נאכלין אחר הביעור.

רמב"ם (מעשר שני ז, י"ג): וכן אין לוקחין מכסף מעשר שני פירות שביעית מהאי טעמא. ואם לקחו יאכל כחומרי שניהם. ולכן פירות שביעית ופירות מעשר שני שנתערבו יאכלו כחומרי שניהם (תוספתא רפ"ז).

"שהרי לא הניחו לבוא לידי

פסול"

חזו"א (יד, ד): וזה דווקא כשרחוק מזמן הביעור אבל אם היה קרוב לזמן הביעור אין להתיר.

הלכה ה: פירות המיוחדין למאכל אדם – אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות (דהוי הפסד). הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה – אין מחייבין אותו להחזירה, שנאמר "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תוספתא (שביעית ה, כ): פירות שביעית אין מאכילין אותן לבהמה ולחיה ולעופות. אם הלכה בהמה מאליה לתחת תאנה ואוכלת בתאנים, לתחת חרוב ואוכלת בחרובין – אין מחייבין אותו להחזירה (פירוש להוציאה) משם, שנאמר "בארצך תהיה כל תבואתה לאכל".

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אין מאכילין אותו לבהמה"

חזו"א (י"ג, טו): ואם נפסל מאכילת אדם מותר להאכילו לבהמה.
יראים (מצוה קנ"ח): פירות שהן מאכל בהמה אסור להאכילו לאדם. כ"כ סמ"ג (עשה קמ"ז), חזו"א (י"ד, י).
וכן אסור לסוחטן לעשות מהן סממנים לאדם (ירושלמי). וכן אסור להסיק במאכל בהמה (כדלקמן הלכה י"ט).

"אין מחייבין אותו להחזירה

משם"

חזו"א (י"ד, ד): וגם אסור להחזירה,

זכה בו הוא ממונו עד הביעור ויש כאן משום איסור להאכיל מאכל אדם לבהמה. כ"כ רידב"ז בהגהות פאת השולחן.

ומ"מ מותר לנעול שדהו בפני בהמה וחיה ואפילו בדבר שהוא מאכל בהמה. וכל זה דווקא באוכלת הבהמה במחובר, אבל בתלוש חייב להחזירה, שהרי כבר

הלכה ו: א. לסיכה כיצד: לסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ (שאין דרך לסוך בהן והוי הפסד) אבל סך הוא את השמן, ב. ולא יפטם את השמן, ג. ולא יסוך במרחץ, אבל סך הוא מבחוץ ונכנס.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שביעית (ח, ב): שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה. לאכול דבר שדרכו לאכול (דבר שדרכו לאכול חי יאכל חי, ודבר שדרכו לאכול מבושל יאכל מבושל), ולסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ (שאף שפעמים סכים אסור, כיון שהוא לשתיה), אבל סך הוא את השמן (שכן הדרך לסוך בשמן).

וכן בתרומה ובמעשר שני (שפירותיהם ניתנו לאכילה וכו') קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר (שמותר להשתמש להדלקה).

ב. תוספתא (שביעית ו, יג): אין מפטמין שמן של שביעית (לשום בו תבלין ושרשי בשמים בשמן).

ג. ירושלמי (שביעית ח, ג): אין סכין

שמן של שביעית במרחץ אבל סך הוא מבחוץ ונכנס. מהר"א פולדא פירש – דהוי בזיון קדשים לסוך בבית המרחץ, אבל סך הוא מבחוץ למרחץ ואחר כך נכנס למרחץ – שזה אינו גנאי לקדשים. והוסיף משנת ר' בנימין (מובא בתש"ר שם בירושלמי) – וכ"ש בבית הכסא דאסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לא יסוך יין וחומץ"

ר"י קורקוס: וי"א דאפילו יין ושמן מעורבין יחד או שמן וחומץ מעורבין אין סכין בהן דהוי הפסד. וכן גרסת הרדב"ז.

"אבל סך הוא את השמן"

ירושלמי (ח, ב): חושש בראשו סך שמן אף על גב שיש בו רפואה כיון שסך כדרכו לא הוי כמלוגמא.

חזו"א (י"ד, י) – ואפילו אם עלו בו חטטין (שנראה שלרפואה עושה כן שרי). פאת השולחן – וכן סך שמן ע"ג מכתו ובלבד שלא יטול במוך ויתן ע"ג מכתו, דניכר טפי שעושה רק לרפואה.

ב. "לא יפטם את השמן"

כ"פ הרמב"ם (תרומות, יא, ג): ואין מפטמין את השמן מפני שהוא מוציאו מכלל מאכלות ועושהו שמן משחה, אבל מערבין יין ודבש ופלפלין וכיוצא באלו לאכלן.

פירוש – שהפיטום שאינו ראוי אלא לסיכה, ואף על גב דשמן של תרומה העומד לאכילה ניתן לסיכה אבל אסור

להפסידו מכלל אכילה שלא יהא ראוי אלא לסיכה בלבד.

והר"ש והרא"ש פירשו – שהתבלין ושורשי בשמים בולעים את השמן של תרומה ואחר כך זורקין אותו והוי הפסד. תוס' אנשי השם: ולפ"ז אם בשלו תחלה את עיקרי הבשמים במים ואחר כך נתנוהו בשמן שיתן בו טעם כיון ששוב אינו בולע מהשמן מותר אבל לטעם הרמב"ם גם זה אסור.

רמב"ם (מעשר שני ג, יא): ואין מפטמין את השמן אבל מפטמין את היין (מפני שנאכלין עמו אחר כך). תוספתא (פ"ו דשביעית) – אבל לא יסוך בו.

הלכה ז: א. שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל. ב. ואין סכין אותו בידים טמאות, נפל על בשרו – משפשפו בידים טמאות. ג. ולא יסוך רגלו בתוך המנעל, אבל סך הוא רגלו ולובש המנעל, ד. יסוך גופו ומתעגל על גבי קטבליא.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

א. תוספתא (שביעית ו, י): שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים (שדרך למשוך אותם בעודם חדשים כדי לחזקם). כסף משנה (תרומות יא, ו) – וטעמו

משום דשמן שביעית לא ניתן לסיכה אלא גופו של אדם ולא כלים דהוי הפסד. ואין סכין בו מנעל וסנדל (חדשים כדי לרכך את העור וליפותו – כסף משנה שם. וי"א שגם ישנים אסור). ב. שם (הלכה ט): שמן של שביעית אין סכין אותו בידים טמאות (והטעם מפני

שמטמא אותו ומפסידו מלאכול לטהורים – מנחת ביכורים). נפל על גבי בשרו מפשפשו אפילו בידים טמאות (שכיון שנפל על בשרו שוב אין ראוי לאכילה ואין מפסיד כלום במה שמטמאו).

ג. שם (הלכה יא): לא יסוך את רגלו שמן והיא בתוך מנעל ובתוך סנדל (כיון שסך גם את המנעל וזה אסור) אבל סך את רגלו ונותנה למנעל סך את רגלו ונותנה לסנדל (שכבר בטל על גופו ואין בזה הפסד).

ד. שם (הלכה יב): סך אדם עצמו שמן של שביעית ומתעגל על גבי קטבלא

חדשה (הוא עור שלוק ששוכבין או יושבין עליו ומושחין אותו בשמן בעודו חדש להשביחו ולעבדו – כסף משנה שם) ואינו חושש (שכבר בטל ע"ג גופו ואין בזה הפסד).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

משפטי ארץ (כט, ט): אסור למשוך תבנית בעת האפיה, אם השמן מיועד רק כדי שהבצד לא ידבק בשעת האפיה.

ילקוט יוסף (טו, ס) – מותר לסוך גופו בשמן של שביעית (דמקרי אכילה), אבל אסור לסוך כלים בשמן של שביעית.

הלכה זו: א. להדליק הנר כיצד: שמדליק את הנר בשמן שביעית

עצמו. מכרו ולקח בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן – שניהם אסורים בהדלקה, שאין מדליקין בדמי שביעית.

ב. ולא יתן השמן לתוך המדורה אלא מדליקו בנר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (שביעית ח, א): אמר להן רבי מאיר מחמיר אני בדמין מן העיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו. מכרו ולקח בהן שמן – אין מדליקין בו. רבי אימי בשם רבי יוחנן החליף שמן בשמן – שניהם אסורים.

פירש פני משה: אמר להן ר"מ – (בתוספתא פ"ה) היא שהשיב ר"מ לחכמים

על הק"ו ואמר: מחמיר אני בדמים של שביעית יותר מן העיקר: שכן מצינו חומר בהן שהשמן של שביעית מדליקין בו, שניתנה שביעית להדלקה. ואם מכרו ולקח בו שמן חולין – אין מדליקין בו לפי שאין מדליקין בלקוח מדמי שביעית.

החליף שמן בשמן – ושניהן של שביעית אלא שהחליף אחד בשל חבירו – שניהן אסורין להדליק לפי שביד כל אחד

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בטובה ושלא בטובה"

ר"ש משנץ (רפ"ה דעדיות): או נוטל ממנו רשות. וכ' ר"ש – דלא אמרי' דעי"ז מחזי דמן השמור הוא מלקט, ורחמנא אפקרינהו. כ' הראב"ד – ובין שלא בטובה, ולא אמרינן שמא עי"ז יתרגל לבא בשדה חבירו ובגינתו ופרדסו שלא מדעתו בשאר שני שבוע.

"כמו שעשה לו טובה"

רמב"ם (בפירוש המשניות): ר"ל שמותר לו להחזיק טובה לבעלים בדברים כאילו עשה לו טובה, אף על גב שלא עשה לו שום טובה שהרי התורה הפקירתו.

דרך אמונה: או שיכניסו לגינתו כו' – כלומר בין שמחזיק לו טובה על שנתן לו פירות שביעית ובין שמחזיק לו טובה על שהרשהו להכנס לגינתו לקחת פירות מותר.

ודעת הראב"ד – שאין אוכלין פירות שביעית אלא ברשות בעלים, אף שמהתורה הם הפקר ומותר לאכול בלא רשות, גדר גדרו חכמים שלא ירגיל עצמו לאכול פירות חבירו בלא רשות גם בשאר שנים (מ"מ הבעלים חייבים לתת רשות לכל אדם).

ודעת הר"ן – מותר לקבל בעד פירות שביעית פחות משווים, שניכר שהם הפקר, אלא שנותן לבעלים שכר בשביל החזקת טובה.

פרק ז: ביעור פירות שביעית, ובו כ"ב הלכות.**הלכה א: פירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו**

המין מצוי בשדה (ולקמן יתבאר מה נקרא מצוי בשדה), שנאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית, וזהו ביעור של פירות שביעית.

אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותן הוא בעצמו מן השדה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שביעית (ד, ב): ב"ש אומרים אין

אוכלין פירות שביעית בטובה (אסור להחזיק טובה לבעלים בעד פירות שאוכל משדהו, לפי שהם הפקר, ואם מחזיק לו טובה הרי זה כאלו אוכל מן השמור), ובית הלל אומרים בטובה ושלל בטובה (שמותר אף שפירות שביעית הפקר, מותר להכיר טובה לבעלים. וכן מותר להיכנס לשדה ולאכול פירות אף בלא להכיר טובה לבעלים).

רבי יהודה אומר חילוף הדברים זה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. וקי"ל כת"ק.

ב. שביעית (ט, ט): מי שהיו לו פירות

שביעית שנפלו לו בירושה או שנתנו לו במתנה:

רבי אליעזר אומר – ינתנו לאוכליהן. וחכמים אומרים – אין החוטא נשכר, אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהם יתחלקו לכל אדם.

ונחלקו בפירוש המשנה

• ✓ הרמב"ם (בפירוש המשניות) –

מיירי בפירות שנלקטו בהיתר. ר' אליעזר סובר כדעת בית שמאי – שאין אוכלין פירות שביעית בטובה, ולפיכך ס"ל לר"א שאם נפלו לו

בירושה או נתנו לו במתנה לא יאכלם לבדן אלא מתחלקים לו ולאחרים.

והקשו עליו חכמים – לפי שאין אוכלים פירות שביעית בטובה, א"כ היה חוטא נשכר שאוכלם עם שאר בני אדם. אלא צריכים להימכר ויתחלקו אותם הדמים לאחרים. ולא קי"ל כר"א. והר"ש והרא"ש חלקו על פירוש הרמב"ם.

✓ **ולכן פסק:** מי שנתנו לו פירות שביעית במתנה או שנפלו לו בירושה – הרי זה אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותן הוא בעצמו מן השדה.

• **בעל המשנה ראשונה מפרש –** מיירי בפירות עבירה, כדעת ר"ל בירושלמי, שנתן או הוריש בפירות שביעית שלא ביערם ולא הפקירם אלא שמרם לעצמו, ואילו היו הפירות בידי הנותן או המוריש היו פירות אלו אסורים.

וס"ל ר"א כיון שנתנם לא קנסו למקבל, אלא שצריך לקיים עכשיו מצוות ביעור "ינתנו לאוכליהן", ואף הוא עצמו יכול לזכות בהם, ואין לחוש שיחזקו טובה לנותן או המוריש.

וחכמים חששו שיחזיקו טובה לנותן או המוריש ונמצא חוטא (הנותן או המוריש) נשכר, שהרי עשה באיסור. אלא הפירות ימכרו ודמיהם יתחלקו, שדמים אינן ניכרים ולא יחזיקו טובה.

"הרי זה מותר"

רמב"ם (פירוש המשניות): ואין בזה משום פורע חובו כיון שלכתחלה לא אמר לו אלא שילך ויביא פירות שביעית הוי כמחליף (ולא פורע חובו, או כנותן מתנה – הר"ש).

הגר"א (לפי הירושלמי) – ואם אמר תן לי ואפשר שאתן לך ירקות שדה אסור.

"אותו ככר... כפירות שביעית"

הר"ש: כיון שאמר אביא לך בו, אבל אם אמר אביא לך ולא אמר 'בו' אין הככר קדוש בקדושת שביעית (ואין כאן מחלוקת בין הרמב"ם להר"ש – כ"כ משנה ראשונה).

"ואם לקח ממנו סתם"

ר"י בן מ"צ: שאז דעתו לפרוע במעות (ואסור לפרוע פרעון בפירות שביעית).
חזו"א (י"ג סקי"ט) – מיהו אם אומר לו שעושה בחנם והלה נותן לו במתנה פירות שביעית מותר אף על גב שהיא הערמה.

משום תשלום, אלא כאילו נותנים זה לזה מתנת חנם). לקח ממנו סתם (לקח מהנחתום כיכר בהקפה, ונזקף עליו כחוב כדרך המוכרים בחנות), לא ישלם לו מדמי שביעית (בעד הכיכר) שאין פורעין חוב מדמי שביעית (שנראה כעושה סחורה).

פירש ר' עובדיה מברטנורא: ככר בפונדיון – לא שאמר לו אתן לך פונדיון, רק ככר שווה פונדיון. כשאלקט ירקות שדה אביא לך מותר – משום דמתנת חנם יהבי זה לזה, לפי שירקות שדה מצויין. לקח ממנו בסתם – בהקפה כדרך מוכרים בחנות. לא ישלם לו מדמי שביעית – דהוי כסחורה.
רדב"ז: וכתב הרמב"ם "ואותו הככר הרי הוא כפירות שביעית" – לפי שנתפס בקדושת שביעית שנמצא שהחליף אותו הככר בירק של שביעית (כיון שפירות מצויים בשדה הוי החלפה, ולא פרעון חוב) ונתפס בקדושת שביעית.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

הלכה טו: ^אאוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה. בטובה כיצד? שיתן לו פירות שביעית כמו שעשה עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגינתו לאכול כמי שעשה לו טובה.
^בומי שנתנו לו פירות שביעית במתנה או שנפלו לו בירושה – הרי זה

"החמרין העושים"

תוספתא (שביעית פ"ו ה"ח): החמרים. שמוכרים פירות על חמוריהם, וה"ה הכתפים והגמלים והספנים.

"שהביאו יותר מדאי"

חז"א (י"ג, סקי"ט) – דהיינו שאסף לביתו הכל ע"י החמרים. וי"מ – שהביאו פירות שביעית אחר הביעור (רמב"ן בע"ז).

"משום כדי חיו"

דרך אמונה: שלא רצו להחמיר עליו ביותר, דמדינא אין השכר נאסר כיון שאין משלמין עבור הפירות רק עבור ההבאה וכנ"ל הלכה י"ב, ורק משום קנס אסרוהו, ובפועל שרווחו מועט לא החמירו בזה אבל חמר. וכל הני דלעיל מרוויחים הרבה ולכן קנסום (רדב"ז).

שכירות הוא ולא לשון מכר ואין לו דמים שיתפסו בקדושת שביעית. ירושלמי: מיירי במכתפי פירות עבירה. כ"פ הרמב"ם, הר"ן ור"י מקורקוס הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן.

והראב"ד – לא מיירי באיסור, שהרי הם לא מוכרים שהם שכירים, אלא קנס הוא שקנסום כדי שלא ירגילו עצמן לכך, לפי שיש בזה שכר גדול.

חמרין דנפיש אגרייהו

תוס' – פירוש רווחיו גדולים ודמי לסחורה.

✓ והרמב"ם – כיון ששכרן מרובה אין כאן משום כדי חייהן ויכולין אנו לקונסם אבל פועל שכרו מועט ולא קנסו מפני חייו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

הלכה יד: הלוקח מן הנחתום ככר בפונדיון (ר"ל קנה ככר שמחירו בפונדיון) ואמר לו בשעת לקיחה כשאלקט ירקות שדה (כגון שגדלים ביער שאינם אסורים משום ספיחין) אביא לך בו – ה"ז מותר, ואותו הככר הרי הוא כפירות שביעית. ואם לקח ממנו סתם – לא ישלם לו מדמי שביעית שאין פורעין חוב מהן.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

בפונדיון (ואמר לנחתום) כשאלקוט ירקות שדה אביא לך (הואיל וירקות שדה מצויים) מותר (לעשות כן, שאין בירקות

'שביעית' (ח, ד): לקח מן הנחתום ככר

שביעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ח, ד): האומר לפועל הא לך איסור (מטבע) זה ולקט לי ירק היום (שאכילתו מותרת בשביעית) שכרו מותר (ואין לו דין דמי שביעית, לפי שאינו דמי הירקות אלא שכר טרחה). לקט לי בו (באיסור זה) ירק היום (שהוא לשון מכר, וכאלו אמר לו קנה לי ירקות באיסור, ולכן) שכרו אסור (כדמי שביעית).
כן פירש רש"י (ע"ז סב).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"האומר לפועל"

חזו"א (שם): דווקא אומר לפועל אחד, אבל לכמה פועלים אסור, אפילו כשאין בו סחורה, כגון שלוקט לעצמו.

"ולא קנסו הפועל"

דרך אמונה: לא קנסו – כמו שקנסו החמרים (בסמוך הלכה י"ג) דשכרן כדמי שביעית כיון שעשו באיסור, אבל בפועל לא קנסו משום כדי חייו כמש"כ רבנו בסמוך הלכה י"ג.

הלכה יג: החמרים העושים בפירות שביעית (שמוכרים פירות על

חמוריהם) מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדאי (דהיינו שאסף לביתו הכל ע"י החמרים) הרי שכרן כדמי שביעית, ודבר זה קנס להם, ומפני מה קנסו בשכר החמרים ולא קנסו בשכר הפועל (כלעיל בהלכה י"ב ואפילו עשה מלאכה האסורה), מפני ששכרו מעט לא קנסו בו משום כדי חייו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ע"ז (סב:): דתניא: החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית – שכרן שביעית.

מאי שכרן שביעית? דקדוש שכרן בקדושת שביעית. והתניא: האומר לפועל הילך דינר זה ולקוט לי ירק היום – שכרו מותר, לקוט לי ירק בו היום – שכרו אסור! ...

אמר רבא: לעולם דקדוש בקדושת שביעית, ודקא קשיא לך פועל (ששכרו מותר)! פועל דלא נפיש אגריה – לא קנסוהו רבנן, חמרין דנפיש אגרייהו – קנסו רבנן בהו.

פרש"י: לקוט לי בו – לשון מכר הוא דמשמע לקוט לי שווי ירק. שכרו אסור – לשהותו אחר זמן הביעור אלא מתבער בשביעית. לקוט לי ירק – לשון

הלכה יא: אין נותנין מהן (בין פירות או דמי שביעית), לא לבלן, ולא לספר, ולא לספן, ולא לשאר האומניין. אבל נותן הוא למי שדולה מים מן הבור להשקותו מים, ומותר ליתן מפירות שביעית או מדמיהן לאומניין מתנת חנם.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

אסור לשלם מדמי שביעית בעד שרותים שונים, ואפילו לצרכי גופו, שאין להוציא דמי שביעית אלא לאכילה, שתייה וסיכה, כדין פירות שביעית.

שביעית (ה, ה): אין נותנים (דמי שביעית בשכר מלאכה) לא לבייר (חופר בורות) ולא לבלן (בעל בית מרחץ בשכר רחיצה) ולא לספר (שכר תספורת) ולא לספן (למנהיג ספינות, ה"ה לאומנים אחרים, אלא שנקטה המשנה אלו לרבותא, אף שהם להנאת גופו אסור). אבל נותן הוא לבייר לשתות (שיספק לו מים לשתיה). ולכולן (לכל בעלי האומניות) הוא נותן מתנת חנם (ולא שכר עבודתם).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

הלכה יב: האומר לפועל: הא לך איסר זה ולקט לי ירק היום, שכרו מותר ואינו כדמי שביעית, אלא מוציאו בכל מה שירצה, ולא קנסו הפועל להיות שכרו כדמי שביעית. ואם אמר לו לקט לי בו היום ירק (משמע שנותן לו זה בשכר הפירות שביעית) – ה"ז כדמי שביעית, ואינו מוציאו אלא באכילה ושתיה כפירות

"ולא לבלן"

תיו"ט: ואף על גב שהרחיצה היא הנאת הגוף אסור, ול"ד לסיכה דבכלל שתיה הוא.

"שדולה... להשקותו"

חזו"א (י"ג סק"ב): אבל לא לכביסה ולרחיצה ולבהמתו.

לקחת מדמי שביעית מים ומלח (דרך אמונה)

▪ משמע – שמותר כר' יוסי בתוספתא פ"ו. הי"ז.

▪ והרש"ס (קנו:) – אסור לקחת מדמי שביעית מלח.

"מתנת חנם"

חזו"א (שם סק"ז): והן יתנו לו במתנה ואף על גב דהוי כעין הערמה מותר.

להחזיר מדמי שביעית דהוי פריעת חוב ממש, אלא אפילו הראשון אסור לשלוח משביעית דכיון דשושבינות נגבית אחר כך בב"ד הוי כעושה בזה סחורה.

ואין משלמין מהן תגמולין – דהיינו שחבירו עושה עמו חסד וזה בא לשלם לו גמולו, לא ישלם לו משביעית דהוי ג"כ כפורע חובו, אף על פי שאין חייב לפורעו ובכל זאת אסור.

ואין פוסקים מהן צדקה – היינו צדקה שפסקו עליו בני העיר ודרכן היה לפסוק צדקה בבית הכנסת (דהוי חוב עליו).

וכ"ש שאין פודין בו שבויים אפילו לא פסקו עליו דהוי מוסר פירות שביעית לגוי.

ירושלמי (דמאי פ"ג ה"א) – כן עני שמבקש צדקה בבית אין לתת לו מדמי שביעית דכיון שחייב ליתן לו הוי כפורע חובו מדמי שביעית, אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים – דהיינו ששולח לחבירו מתנה בשביל שהוא ידידו ומכירו או בשביל שהוא עני, אבל לא פסקו עליו.

ב. "אין לוקחים... עבדים"

ריטב"א (ע"ז ס"ב): כן שאר מטלטלין שאינן אוכל. חזו"א – שאסור ליקח מדמי שביעית רק אוכלין אבל לא טלית וכיו"ב כל דבר שאינו אוכל.

ואם קידש בדמי שביעית אישה:

ירושלמי (שביעית פ"ח ה"ח) – אסור לקדש, דהוי כלוקח שפחה, ובדיעבד מקודשת. וכ"ד הרמב"ן והרשב"א והריטב"א וחי' הר"ן.

והתוס' (ע"ז ס"ב א' ד"ה נמצא) – אף לכתחילה מותר לקדש בהם אישה. כדאיתא (קידושין דף נב.) מעשה באחד שקידש חמש נשים בכלכלה של שביעית.

"יאכל כנגדן"

רמב"ם (בפירוש המשנית): משום קנס, ויקנה בדמיהן פירות שאינן פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית. חזו"א (י"ג סקי"ג) – צריך שיאכל כל שוויין ולא מהני שווה פרוטה.

ה. "ואם סך יאכל כנגדן"

חזו"א (ערלה ט' סקט"ו): בגד שצבעו בקליפי שביעית אפשר שצריך לשורפו מיד, דיש שבח סממנים ע"ג הבגד ומקרי שהוא בעין טפי משמן על העור ואין מועיל להולך הנאה לים המלח.

סוכה (מא.): מי שיש לו סלע מדמי שביעית, ורוצה ליקח לו חלוק, הולך אצל חנווני הרגיל אצלו ואומר לו: תן לי בזו פירות, והוא נותן לו, והוא אומר לו פירות אלו נתונין לך במתנה, וחנווני אומר הרי סלעי נתונה לך במתנה וחוזר ולוקח לו חלוק [וכן יכול לחללו דרך חילול כיון שהוא פרי שני]. כ"פ דרך אמונה.

וזה חוזר ועושה ג"כ לזה כשישא אשה, וכחוב הוא. ואין משלמין מהן תשלומין – ובתוספתא גריס גמולין והיינו הך שזה אוכל עמו וחוזר חבירו ואוכל עמו ומשלמין גמול זה עם זה והוי נמי כחוב. ואין פוסקין וכו' – דזהו כמשלם חובו מהם: אבל משלחין להן כצ"ל – וכן הוא בתוספתא דבר של גמילות חסד, אין זה כחובה מוטלת עליו, מותר לשלוח להן. וצריך להודיע להן – שהוא משביעית שינהגו בהן קדושת שביעית.

כ' ר"י קורקוס: טעם כל אלו משום לאכלה ולא לסחורה, ופריעת חוב פשוט הוא, ושושבינות יוצאה בדין והוי כמוכר הפירות, ותשלום גמולין הוא כפריעת חוב, ופסיקת צדקה ג"כ דבר של גמילות חסדים צריך להודיע שלא יראה כשולח משלו ופירות שביעית אין להתזיק בהם כשלו וגם שיפרעם לו.

ב. שביעית (ח, ט): אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה (שהיא אסורה באכילה) מדמי שביעית, ואם לקח יאכל כנגדן (כנגד הדמים שהוציא יקנה מאכלי ויאכלם בקדושת שביעית).

ג. אין מביאין קיני זבים וקיני זבות וקיני יולדות (קרבנות שהוא חייב) מדמי שביעית ואם הביא יאכל כנגדן. אין סכין כלים בשמן של שביעית (שלא ניתן שמן שביעית רק לסיכת אדם), ואם סך

יאכל כנגדו.

ד. תוספתא (שביעית ז, ג): שביעית אין לוקחין בה זבחי שלמים מה שאין כן במעשר שני.

תוספתא (מנחות ח, ל): אין מביאין מנחות ונסכים מנחת בהמה ולחמה של תודה מפירות שביעית.

שקלים (פ"ב מ"ב): השוקל שקלו כו' ומדמי שביעית יאכל כנגדן.

סיכת עור בשמן של שביעית

ה. שביעית (ח, ט): עור שסכו בשמן של שביעית: רבי אליעזר אומר – ידלק. ✓ וחכמים אומרים – יאכל כנגדו. ופסק הרמב"ם – כחכמים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין פרעין מהם את החוב"

דרך אמונה: כל דבר שהוא חוב אין פורעים מהם, כגון: הלואה, או שכר שכיר, או כל חוב בין בשטר בין בע"פ לא יתן לו פירות שביעית בפרעון החוב. וכן זר שאכל תרומה אין יכול לשלם מפירות שביעית, דכל זה הוי כסחורה שאסור בפירות שביעית.

ואין עושין בהן שושבינות – כשאדם נושא אשה נוהגין לשלוח לו מתנות, ואחר כך כשחבירו נושא אשה חבירו מחזיר לו. ולא מבעיא פרי השני שאסור

דהוי דרך חלול אסרו אבל שביעית גופה דהוי דרך מקח שרי ולא גזרינן, קמ"ל דזיל בתר טעמא וכיון דשייך טעמא כ"ש שיש להחמיר בראשון מבשני.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"יגדל מהם עדרים"

רש"י (סוכה מ:): והוי כעושה מהם סחורה או שמא יבא להשהותם אחר

הביעור.

בדיעבד שחילל על חיים

מעשה רוקח – ואפילו בדיעבד אם חילל אין נתפס כמו במעשר שני (רמב"ם פ"ו ה"ט).

ערוך לנר (סוכה מ:): – בדיעבד נתפס, שהרי כאן שינה הרמב"ם (ממ"ש במעשר שני) דאין מחללין על חיים משמע דרק לכתחילה הא בדיעבד שפיר דמי.

הלכה י: א. דמי שביעית (וכ"ש פירות שביעית עצמם – ירושלמי שם) אין

פורעין מהם את החוב, ואין עושין בהן שושבינות, ואין משלמין מהן תגמולין, ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת (ואם פרע יאכל כנגדן, וכן בכל הלכה זו – חזון נחום פ"ח מ"ח), אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים וצריך להודיע (כדי שישמרם בקדושת שביעית).

ב. וכן אין לוקחין מהם: עבדים, וקרקעות, ובהמה טמאה ואם לקח – יאכל כנגדן כדרך שעושה במעשר שני.

ג. ואין מביאין מהן קיני זבים וזבות ויולדות ^ד וחטאות ואשמות, ואם הביא – יאכל כנגדן, ואין סכים כלים ^ה. ועורות בשמן של שביעית ואם סך – יאכל כנגדן.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי (דמאי ג, א): תני אחד

שביעית ואחד מעשר שני אין נפרעין מהן מלווה, וחוב, ואין עושין מהן שושבינות, ואין משלמין מהן תשלומים,

ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת, אבל משלמין מהם דבר של גמילות חסד, וצריך להודיע.

פירש פני משה: ואין עושין מהן שושבינות – כדרך שעושין שנוטל סעודה ודורון לחופת חבירו ואוכל עמו

חזו"א (י, כ"ו): ואם קנה שלא בהקפה צריך לקנות בכסף מאכלים שיהיו קדושים בקדושת שביעית. אבל לקנות טלית אסור.

"בין דרך חילול"

חזו"א (כ"ה, ק"ה): אסור לחלל דמי שביעית לכתחילה שווה מנה על שווה

פרוטה רק על שויו, אף על גב דבדיעבד מחולל.

מנחת חינוך (מצווה שכ"ח): והמחלל פירות שביעית (פרי שני) ביותר מדמיה אין המותר נתפס בקדושת שביעית. ואם היה דרך מקח: אם פחות משתות נתפס אבל יותר משתות אין נתפס.

הלכה ט: וכשמחללין פרי הנלקח שנית (כ"ש פירות שביעית עצמן

כדמסיים) אין מחללין אותו על בהמה חיה ועוף חיים, שמא יניחם ויגדל מהם עדרים, ואצ"ל שביעית עצמה, אבל מחללין אותן הפירות על השחוטין (כל א' כדינו פרי ראשון דרך מקח ושני אף דרך חילול).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

סוכה (מ:): אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף, בין חיין בין שחוטין, דברי רבי מאיר. **✓ ויחכמים אומרים**: על שחוטין – מתחללין, על חיין – אין מתחללין, גזירה שמא יגדל מהן עדרים. אמר רבא: מחלוקת בזכרים, אבל בנקבות, דברי הכל על שחוטין מתחללין, על חיין אין מתחללין, גזירה שמא יגדל מהן עדרים.

בגמרא מאי שביעית? דמי שביעית (דהיינו פרי שני, דאילו שביעית גופה הא אסיקנא דלכ"ע דרך מקח אין דרך חילול לא – ר"י קורקוס).

פרש"י: שמא יגדל מהם – ישהם אצלו לגדל וולדות, ונמצא משהה מעשרותיו, והתורה אמרה (דברים יד) "שנה שנה ואכלת", ואם שהה ראשונה ושניה – חייב בשלישית לבער כל מעשרותיו בסוף שנה שלישית מן הבית, ולהתוודות, וגבי שביעית נהנה מהן להתעשר, והתורה אמרה ולא לסחורה, אלא להפקיר ולבער בשביעית, עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן.

הוסיף הרמב"ם: ואין צריך לומר שביעית גופה.

פירש הר"י קורקוס – בשביעית עצמה שעושה דרך מקח גם לא יקח בהמה חיה ועוף חיין, דלא תימא פרי שני

ג. "ולא מפסידין אותן"

דרך אמונה: היינו אפילו באופן שהפירות השניים היו מותרין בזה, כגון

החליף יין בשמן אין מדליקין בהשמן כיון שאצל היין נחשב זה להפסד מקבל השמן דין היין, ואסור בהדלקה.

הלכה זו: אין שביעית מתחללת אלא על דרך מקח, בד"א בפרי ראשון אבל בפרי שני מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

סוכה (מ:): אמר רבי אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח. ורבי יוחנן אמר בין דרך מקח בין דרך חילול.

מאי טעמא דרבי אלעזר? דכתיב (ויקרא כה) 'בשנת היובל הזאת וגו'', וסמיך ליה 'וכי תמכרו ממכר' – דרך מקח, ולא דרך חילול.

ורבי יוחנן מאי טעמא? דכתיב 'כי יובל היא קדש', מה קדש בין דרך מקח בין דרך חילול, אף שביעית, בין דרך מקח בין דרך חילול.

פרש"י: אין שביעית מתחללת – לתפוס דמיה בקדושתה אלא דרך מקח, שמוכרה זה לחבירו, אבל לא על ידי חילול, לומר: הרי פירות הללו מחוללין על מעות האלו, כדרך שפודין הקדשות.

שם (מא:): אסיק רב אשי מחלוקת בפרי שני אבל בפרי ראשון דברי הכל

דרך מקח אין, דרך חילול לא. ופסק כר' יוחנן.

פרש"י: בפרי ראשון – בפירות שביעית הוא דאמר ר' אלעזר דרך חילול לא, משום דדריש סמוכין. פרי שני – דמי שביעית..

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"דרך מקח"

חזו"א (י, כ"ו): ודווקא אם שילם לו הלוקח מיד אבל אם לקח בהקפה ואחר כך שילם לו, הדמים חולין לכל דבר. וכן להפך: כשמשלם בהקפה מדמי שביעית אין המעות יוצאין לחולין.

קוטרס סדר השביעית (של ר"ז שפירא אות ז') – ולכן יש לזהר כשקונה פירות שביעית שיקנה בהקפה, דהיינו שלא ישלם מיד בשעה שקונה אלא יקח הפירות לרשותו והתשלום יזקוף עליו במלווה. ואף אם ישלם לאחר כמה רגעים מהני, כיון שזקף עליו כמלווה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. סוכה (מ:): שביעית תופסת את דמיה, שנאמר "כי יובל היא קדש תהיה לכם" (ושביעית דינה כיובל), מה קידש תופס את דמיו ואסור – אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. אי מה קידש תפס דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין – תלמוד לומר תהיה – בהוייתה תהא.

ב. הא כיצד? לקח בפירות שביעית בשר – אלו ואלו מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים – יצא בשר ונכנסו דגים, לקח בדגים יין – יצאו דגים ונכנס יין, לקח ביין שמן – יצא יין ונכנס שמן. הא כיצד? אחרון אחרון נכנס בשביעית, ופרי עצמו אסור.

פרש"י: בהוייתה תהא – בקדושתה. מתבערין בשביעית – בתוך זמן הביעור. יצא בשר – שהדמים יוצאין לחולין על ידי פדיה בדמים של קודש, דלא כתיב תהיה אלא בפירות עצמן. ופרי עצמו – פרי הראשון אסור לנהוג בעצמו חול, אלא קדושת שביעית עליו.

ג. שביעית (ז, א): כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ – יש להם שביעית ולדמיו שביעית יש להם ביעור ולדמיו ביעור וביעור הדמים.

כ"פ הרמב"ם לקמן (ז, ז): וכשם

שמבערין את הפירות כך מבערין את הדמים. כיצד הרי שמכר רמונים של שביעית והרי הוא אוכל בדמיהן, וכלו הרמונים מן האילנות שבשדה ונשאר אצלו מן הדמים שמכר בהן חייב לבערן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ויתפסו הדמים תחתיו"

דרך אמונה: אם קנה קנקן יין אין הקנקן נתפס בקדושת שביעית רק היין (תוספתא ז, ד).

"ויעשו כפירות שביעית"

ירושלמי (שביעית פ"ז ה"א): פירוש דין הפירות שקנה כפירות שביעית, ולכן אם החליף יין שביעית בשמן חולין אין מדליקין בהשמן ואין סכין בו כמו שאין מדליקין וסכין בהיין.

דרך אמונה: אם החליף פירות שביעית בפירות שביעית מקבלין חומר של שניהן וצריך לבערן בזמן הביעור הראשון שלהן.

ב. "או בדמיהם"

דרך אמונה: פירוש שאם מכר הפירות במעות, נתפסין המעות בקדושת הפירות, וכשקנה מהן בשר נעשה הבשר כקדושת הפירות ויצאו המעות לחולין.

להתחלף בפירות א"י

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"במשקל או מניין

חזו"א (שם): דווקא בפירות האילן אבל ירקות וזרעים כיון ששל א"י אסורין משום ספיחין לא שייך לאיחלופי. ואף הפירות דווקא במדה משקל ומניין

אסרו אבל לא חייבוהו בביעור ואיסור סחורה והפסד.

"ואם היו ניכרים... מותר"

דרך אמונה: לענין קדושת שביעית וביעור וסחורה והפסד אם ספק אם הפירות מחו"ל או מא"י הולכין אחר רוב השוק.

הלכה ו: א. חומר בשביעית מבהקדש (היינו הקדש בדק הבית דבהקדש מזבח

מצינו ששניהן קדושין), שהפודה את ההקדש יצא הקדש לחולין ויתפשו הדמים תחתיו. והשביעית אינה כן, אלא המוכר פירות שביעית יתפשו הדמים ויעשו כפירות שביעית, והפירות עצמן לא נתחללו ונעשו כפירות שאר שנים, שנאמר בה "תהיה", בהוייתה תהא לעולם, ולפי שנקראת קדש תופשת דמיה, נמצאת אומר האחרון נתפש בשביעית והפרי עצמו (הראשון) הוא כמו שהיה.

הלכה ז: ב. כיצד לקח בפירות שביעית או בדמיהן בשר נעשה הבשר

כאותן הפירות ואוכלו כפירות שביעית, וצריך לבער אותן בשעת ביעור השביעית (היינו כשיגיע זמן הביעור של אותן הפירות שמכר), לקח באותו בשר או בדמיו דגים יצא הבשר ונתפשו הדגים, לקח בדגים או בדמיהן שמן יצאו דגים ונתפש שמן, לקח בשמן או בדמיו דבש יצא שמן ונתפש דבש.

ג. וצריך לבער הפירות הראשונות עם הדבש האחרון, כדרך שמבערין פירות שביעית (היינו בזמן הביעור של הפירות הראשונים), ואין עושין משניהם מלוגמא ולא מפסידין אותן כשאר פירות שביעית.

מותר לאגוד בשוק אף סוג אגד של שוק. כ"ד ר"ש ור"י בן מ"צ.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שדרכן להאגד לבית"

דרך אמונה: דעת הרמב"ם שגם דברים שדרכן להאגד ליטלן גם לבית גם אסור לאוגדם אלא אם כן עושה באופן שניכר שהוא אוגד לבית ולא לשוק.

"למכור בשוק אכסרה"

חזו"א (י"ד, קי"ב): ולא לפי האגודות דהוי מוכר במניין אלא מוכר אכסרה, ואף באכסרה אם אוגד כדרך השוק ג"כ אסור כדמסיים דמחזי כמוכר בצמצום.

"כדרך שאוגדין להביא לבית"

חזו"א (שם): בין שמשנה בשינוי המשקל או בתואר האגוד מותר, אבל כל שחזותו מוכיח עליו שהוא אוגד לשוק אסור.

כשמביאו לבית מותר לאגוד אותו למוכרו לשוק, לפי שאגודת הבית מסתמא הוא דרך אכסרה שאינו מדקדק כמה יהיו באגודה לפיכך מותר למכור לשוק כדרך אגודה זו.

אבל אם אין דרכו לאגדו כשמביאו לבית אלא כשמוכרו בשוק אוגד אותו, מודו ב"ה שאין מוכרין אותו אגודות שניכר שאגודה זו למכור בצמצום הוא והוי כסחורה.

א. הרמב"ם מפרש: דבר שדרכו לאגוד

בבית, מותר לאוגדו בשוק באותו סוג אגד שאוגדים בבית. אבל לא בסוג שאוגדים בשוק (שאם אוגדו כדרך שאוגדים בשוק בדקדוק, הרי זה כעומד למכור בצמצום ולא באכסרה).

[כלומר לרמב"ם בעיני תרתי: א. שדרכו להאגד בבית ב. שאוגדו בשוק כאותו סוג אגד של בית ולא כסוג אגד של שוק].

ב. והראב"ד – ס"ל שאם אוגדים בבית

הלכה ה: פירות חו"ל שנכנסו לארץ לא יהיו נמכרים במדה או במשקל או במניין, אלא כפירות הארץ אכסרה, ואם היו ניכרין שהם מחו"ל מותר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (שביעית ח ג): פירות חו"ל שנכנסו לארץ לא יהו נמכרין לא במדה

ולא במשקל ולא במניין אלא כפירות הארץ. ואם היו נכרין מותר. וכ"ה בתוספתא (שביעית ד, יח).
דרך אמונה: טעמו – שלא יבואו

ירושלמי (ביצה פ"ג ה"ו): דווקא כשמוכר, אבל אחר שכבר קנה מותר לו לשקול בבית לידע כמה הגיעו. חזו"א (י"ד, קי"ב): לא במדה – כן אסור למדוד בכלי שיודע מדתה. פאת השולחן – אפילו למדוד באצבעו כמה הוא ארכו או לרמוז ללוקח למדוד באצבעו אסור.

ר"מ (בר מנחם רומנו) ומשנה ראשונה: ולא במשקל – ירק שדרך לשוקלו מותר למוכרו במדה ומניין, וכן

תאנים שדרך למנותן מותר למוכרן במדה ומשקל. אבל תוס' יו"ט – בכל גוונא אסור. כ"כ מלאכת שמים ותפא"י. סדר השביעית (אות ז'): במניין – כן אסור למכור פירות שביעית באריזה שדרך למוכרם כך כל השנים.

"להודיע שהוא הפקר"

דרך אמונה: וינהג בו קדושת שביעית ולא יקנה בדמים אלא אוכלים אחרים, כנ"ל הלכה א'.

הלכה ד: ^אואוגד דברים שדרך להאגד לבית למכור בשוק אכסרה

(שאגודת הבית מסתמא הוא דרך אכסרה שאינו מדקדק כמה יהיו באגודה) כדרך שאוגדין להביא לבית (באותו סוג אגד של בית), לא כדרך שאוגדין לשוק (ולא כסוג אגד שאוגדים בשוק), כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום (בדיוק). ודברים שאין דרכן להאגד אלא לשוק לא יאגוד אותן.

ב. שגת הראב"ד: כשמוכרין פירות שביעית וכו' עד ואוגד דברים שדרך ליאגד. אמר אברהם: לשון המשנה – וב"ה אומרים את שדרכו ליאגד לבית אוגדין אותו לשוק, ופירושו הואיל שדרכו לאגדו אפילו לאכלו בביתו, כדי שידע בכמה אגודות הוא מסתפק בשבוע, ג"כ כשימכור אותן בשוק אוגד אותו שאין אגודתו דרך סחורה, אלא א"כ דרכו של ירק זה ליאגד, אבל בין אגד לאגד לא שמענו הפרש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^א.שביעית (ח, ג): בש"א אף לא אגודות (שדרך למוכרם כן בשאר שנים). ^בובה"א את שדרכו לאגוד בבית אוגדין

אותו בשוק (הגרסה הנכונה לשוק. כלומר אם דרכו לאגוד להביאו לבית לאכילה, כן מותר לאוגדו לשוק למוכרו). ופירש פני משה (ירושלמי שביעית ח, ג): מה שהוא מדרך לאגוד אותו

הלכה ג: א. כשמוכרין פירות שביעית (אופן שמותר למכור כנ"ל הלכה א' ב') – אין מוכרין אותן, לא במדה, ולא במשקל, ולא במניין, כדי שלא יהיה כסוחר פירות בשביעית, אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה (פי' באומדן, כדי שימכור בזול וידעו שהוא פירות שביעית – ירושלמי) להודיע שהוא הפקר, ב. ולוקח הדמים לקנות בהן אוכל אחר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שביעית (ח, ג): אין מוכרין פירות שביעית (כדרך שמוכר בשאר שנים, שלא יראה סוחר בפירות שביעית) לא במדה ולא במשקל ולא במניין ולא תאנים במניין ולא ירק במשקל. בש"א אף לא אגודות (שדרך למוכרם כן בשאר שנים).

ג. ובה"א את שדרכו לאגוד בבית אוגדין אותו בשוק (הגרסה הנכונה לשוק. כלומר אם דרכו לאגוד להביאו לבית לאכילה, כן מותר לאגודו לשוק למוכרו).

טעם שלא שוקלים

- ירושלמי – כדי שימכרו בזול.
- והרש"ם – טעם נוסף, כדי שהמוכרים יזהרו שהכסף שהם מקבלים יש בו קדושת שביעית. כ"כ הרדב"ד.
- ✓ והרמב"ם – כדי שהקניה לא תיראה כמסחר בפירות שביעית, וכן כדי שהודיע לכל שהפירות הם הפקר.

• והגר"א – כיון שהמידה היא בזיון לפירות שביעית.

שו"ת אז נדברו: להלכה, שקילה שאינה צורך המכירה מותרת, ולכן אישה המבשלת מותר לשקול כדי לתת בתבשיל. כ"פ דרך אומנה.

ב. רמב"ם (בפירוש המשניות): אף הדבר המועט שמותר לאדם למכור מפירות שביעית (כמו שיתבאר לקמן), אסור לו למכרו כדרך שמוכרים שאר דברים בשאר שנים, כדי שלא יראה כסוחר בפירות שביעית, אלא צריך להראות משהו מעין ההפקר שבפירות שביעית, והוא שימכור אכסרה, והדמים שמקבל הם דמי שביעית וחלים עליהם דיני דמי שביעית שיתבארו לקמן. כ"פ הרמב"ם (כאן) – ולוקח הדמים לקנות בהן אוכל אחר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין מוכרים לא במדה"

כ"כ חזו"א (יב, ו) – אין איסור לקצור פירות שביעית אלא ליחיד, אבל שליחי ב"ד קוצרים לצורך הציבור כדרכן.

להלכה

■ והרמב"ם – השמיט תוספתא זו. משמע דס"ל שאינה להלכה. כ"ד הרדב"ז.

■ אולם הר"ש והרא"ש – כתבו תוספתא זו להלכה. כ"כ תוס' ור"י.

רדב"ז: ואפשר אף הרמב"ם לא חולק, ומה שלא הזכירה כיון שרק "בראשונה" היו ב"ד אוצרים הפירות, ולא אחר כך.

יסוד היתר פירות אוצר ב"ד

(ילקוט יוסף שם יח)

יסוד דין אוצר ב"ד הוא שבעל השדה מפקיר כל פירותיו לפני ב"ד, ומוסרם לרשותם. וב"ד ממנים אותו ואת הסיטונאים ואת החנוונים להיות שלוחי ב"ד, ומחלקים הפירות לכל אחד לפי צורכו, ומקבלים מהם תשלום עבור ההוצאות בלבד, ולא תשלום לפירות. ולפ"ז:

א. מותר למדוד ולשקל פירות אלו, כי יסוד איסור משקל כדי שימכרו בזול, ובפירות אוצר ב"ד ממילא המחיר נקבע ע"י ב"ד.

ב. אין קדושת שביעית בדמים, שהרי הפירות מחולקים ולא נמכרים.

ג. פירות שנמצאו באוצר ב"ד בזמן הביעור דינם כמבוערים, לכן אדם שלקח מאוצר ב"ד אחר זמן הביעור

פטור מלבער.

אבל אם לקחו לפני זמן ביעור:

לפי מנחת שלמה (א, נא, יז) – חייב לבער.

אמנם כרם שלמה (סימן ו) – אין חייב לבער, שכבר נפטר מביעור באוצר ב"ד. כ"פ ילקוט יוסף (יח, ז).

כ"כ דרך אמונה: כשעושין אוצר ב"ד אין לחוש: לא לאיסור סחורה שהרי אין כאן סחורה, ולא לדמי שביעית שהדמים משלמים עבור הטירחא ולא עבור הפירות. ולכן מותר בלי הקפה ומותר לארוז ולמדוד כי אין כאן מכירה. וכן מותר לדרוך ענבים בגת וזיתים בבית הבד, וגם מותר לקצור כל השדה בבת אחת.

ילקוט יוסף (טו, ז): חנות שיש בהם יכול נוכרים (שאין בו קדושת שביעית) ופירות אוצר ב"ד (שיש בו קדושת שביעית) ומסופק מה קנה – אין חשש איסור להחמיר לנהוג קדושת שביעית, מחמת החרם של הב"י באבקל רוכל (שאין לנהוג בפירות של גוי קדושת שביעית). שהרי –

א. שיש לומר שלא החמירו לנהוג קדושת שביעית בוודאי של גוי אבל בספק לא.

ב. ועוד שיש ס"ס: שמא –אלו פירות אוצר ב"ד. ושמא – הלכה כמהריט שאף בשל גוי נוהג קדושת שביעית.

בשכר ההוא אוכלין ויאכלם בקדושת שביעית אסור.

"מותר למכור המותר"

חזו"א (שם סקי"ז): מ"מ אסור לשכור פועלים הרבה להכניס לביתו.

חזו"א בפסקים (סי' כ"ו סדר השביעית אות ה): חבר הבא לקנות פירות אילן בשביעית צריך לדעת אם אין המוכר עובר איסור סחורה, שאם לקחן בתחילה לאכילה ובהזדמנות מוכר מעט, אין בזה איסור סחורה, אבל אם לקח הרבה וקבע על סחורתן אסור, ואסור ליקח ממנו.

אף מההפקר לא ילקט הרבה אלא מעט כדי תשמיש בני ביתו, אף שאין דעתו לאוכלן אלא למוכרן לאחרים, והלוקח אוכלן בקדושת שביעית והמוכר צריך ליקח בדמים שקבל אוכלין, ולאוכלן בקדושת שביעית, ואם לקח בהקפה ואחר כך שילם לו הדמים הרי הדמים חולין.

'לקט ירוקות' – ה"ה לקט פירות מפרדס הפקר.

(שם): אין לחנוונים יראי שמים לנהל עסקיהם במסחר הפירות והירקות. ויעשה המכר בשליחות, דהיינו שהחנוני אינו אלא שליח לקנות הפירות (מהסיטונאי) עבור הקונה וכל האחריות על הקונה, והחנוני אינו מקבל אלא ההוצאות שעלו לו הפירות ושכר

טירחא כמה שקצבו לו עבור השליחות.

אוצר ב"ד

תוספתא (שביעית ח, א): בראשונה היו שלוחי ב"ד יושבין (ויש גורסים: מחזירין) על פתחי עיירות, כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר.

הגיע זמן תאנים, שלוחי ב"ד שוכרין פועלים ועוֹדְרִים, ועושים אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן באוצר שבעיר.

הגיע זמן ענבים, שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ובוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר. הגיע זמן זיתים...

ומחלקין מהן ערבי שבתות כל א' וא' לפי ביתו.

הגיע זמן הביעור, עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר א' עניים וא' עשירים אוכלין אחר הביעור, רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור.

קשה איך מותר לקצור פירות

שביעית בדרך הרגילה?

הרש"ם – התוספתא מיירי בפירות שישית שנכנסו לשמיטה.

אך הרמב"ן – מיירי בפירות שביעית, ולשלוחי ב"ד מותר לקצור כרגיל.

המצווה שלא בפירות שביעית, יכול לשלוח עוד לאחרים מפירות שביעית, ובלבד שיודיעם שהם פירות שביעית. כ"פ ילקוט יוסף (יז, ט).

שבט הלוי (ז, קפג): אסור לקיים משלוח מנות בפירות שביעית (כיון שהוא דבר שבחובה), ואם כבר קיים

הלכה ב: א. לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר (דהוי סחורה), ב. ולא

יצבע מקליפי שביעית בשכר (דבשכר הוי סחורה), מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית.

ג. לקח ירקות לאכול והותיר – מותר למכור המותר (כיון שלא לקח ע"מ למכור מותר) והדמים שביעית, וכן אם לקט ירקות לעצמו ולקח מהן בנו או בן בתו ומכר – ה"ז מותר והדמים דמי שביעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ז, ג): קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגלעינין יש להם שביעית ולדמיהן שביעית.

ב. הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושים סחורה בפירות שביעית.

א. ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק, ג. אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו. לקח לעצמו והותיר מותר למכרן.

❖ ענפי הלכה

"לא יהיה לוקח ירקות שדה"

רש"ס: מיירי בירקות שאין בהן איסור ספיחין, שגדלין בשדה מעצמן, שאם

גדלין בגינה בלא"ה אסורין משום ספיחין. כ"פ דרך אמונה.

"לא יהיה לוקח... ומוכר"

חזו"א (י"ג, י"ז): נראה דמותר ללקוט ע"מ ליתן במתנה, וכן מותר לקבל מתנה ע"מ למכור דמתנה הוי כנזדמן לו. ולכן מותר ללקוט ע"מ ליתן במתנה לבנו והוא ימכור ואף אם יתן הדמים לאביו במתנה.

"לא יצבע... בשכר"

חזו"א (י"ג, קי"ז): אבל מותר לקבל שכר הטרחה ואין בשכר קדושת שביעית. ואף על גב דבחמרים ששכרו הוי קדוש כדלקמן הי"ג, אפשר דהכא הצבע הוי כפועל.

רמב"ם (בפירוש המשניות): ואף אם

פרש"י: בכדי שמן – בכדי מזונותיו שנו, דנקחין, והיינו שלש סעודות. כ"כ כסף משנה.

ג. סוכה (מ:): אמר רבי אלעזר – אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח. תניא כוותיה: שביעית תופסת את דמיה, שנאמר "כי יובל היא קדש תהיה לכם", מה קדש תופס את דמיו ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. אי מה קדש תפס דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין, תלמוד לומר תהיה, בהוייתה תהא.

הא כיצד? לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים, יצא בשר ונכנסו דגים, לקח בדגים יין, יצאו דגים ונכנס יין, לקח ביין שמן, יצא יין ונכנס שמן. הא כיצד? אחן, אחרון נכנס בשביעית, ופרי עצמו אסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין עושים סחורה"

הרמב"ן: והיא מצוות עשה (שלמדו כן מהפסוק 'לאכלה' ולא לסחורה), והעובר ע"ז עובר על לאו הבא מכלל עשה.

האם נשים אסורות לסחור בפירות שביעית?

אבודרהם: נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא משום שמשועבדות לבעליהן.

לפי טעם זה דווקא במצוות עשה יש בה עשייה, מה שאין כן בשביעית שאין עשייה הנשים חייבות.

והחתם סופר – הביא טעם אחר, איסור סחורה בשביעית הוא לאו הבא בכלל עשה ולכן נשים חייבות באיסור ולכן להלכה נשים חייבות באיסור סחורה בשביעית. כ"פ ילקוט יוסף.

ג. "ויאכל בקדושת שביעית"

מנחת חינוך (מצווה שכ"ח) – ואין עובר אלא על כזית, מכל מקום פחות מכאן הוי חצי שיעור שגם אסור מהתורה.

תוס' (קידושין נב:): ובדיעבד אם מכר פירות שביעית שלא כדין – המקח קיים, וכן אם קידש בהם אישה מקודשת.

סדר השביעית: אף שעבר ועשה סחורה בפירות, אין הפירות נאסרין באכילה אף אם המוכר עבר על איסור סחורה או שעשה במשקל וכהאי גוונא. קובץ אגרות (מהחזו"א ח"ב סי' ע"ג): אף שהמוכר אומר שהשכר הוא עבור טורח לא מהני, שכל שלא שכרו הקונה שיטרח לא הוי שכר טרחה ואסור.

דרך אמונה: ואם לקח בהקפה ואחר כך שילם לו הדמים הרי הדמים חולין.

פרק ו: סוזורה בפירות שביעית, ובו ט"ו הלכות.

הלכה א: ^אאין עושין סחורה בפירות שביעית, ^בואם רצה למכור מעט מפירות שביעית – מוכר, ^גואותן הדמים הרי הן כפירות שביעית וילקח בהן מאכל ויאכל בקדושת שביעית, ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדושתו כשהיה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה

איסור סחורה בפירות שביעית

ע"ז (סב.): "והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה", לאוכלה ולא לסחורה.

ונחלקו הראשונים בטעם הדבר:

מהגמרא משמע – שהאיסור הוא על עצם השימוש בפירות שביעית, מציווי 'לאוכלה'. כ"כ הר"ן.

ורש"י (סוכה לט.) – לפי שהפירות חייבים להתבער עד סוף שביעית, ועשיית סחורה בהם תגרום שדמים שנתפש בהם קדושת שביעית יישארו אחר זמן ביעור.

סוכה (מ:): תניא, אמר רבי יוסי בר חנינא: בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו', אדם נושא ונותן בפירות שביעית – לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו, שנאמר "בשנת היובל הזאת תשבו איש אל אחזתו", וסמך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו'.

תוספתא (ביכורים פ"ב ה"י): וסוחרי שביעית אינן רואין סימן ברכה לעולם. ונפסלין לעדות (סנהדרין).

א. שביעית (ח, ג): אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במניין ולא תאנים במניין ולא ירק במשקל.

וכן הוא פרק ז משנה ג: הצבע צובע לעצמו (בפירות שביעית) ולא יצבע בשכר שאין עושים סחורה בפירות שביעית (כדי להשתכר מהם), והתורה אמרה: (ויקרא כה) "לאכלה" – ולא לסחורה.

ב. סוכה (לט.): תניא – אין מוסרים דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות... במה דברים אמורים – בלוקח מן המופקר. אבל בלוקח מן המשומר, אפילו בכחצי איסר – אסור. ומה שאמרו ניקחין מכל אדם בשביעית בכדי שמן שנו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. תוספתא (שביעית ה, יח): תבן של שביעית אין נותנין אותו לא לתוך הכר ולא לתוך הטיט, אם נתנוהו אחרים – הרי הוא כמבוער.
וכן הוא בירושלמי (שביעית ט, ה): תבן של שביעית אין שורין אותו בטיט, שדייו (זרקן) בטיט בטל והוא שגבלו. תבן של שביעית אין נותנין אותו בכר נתנו בכר בטל. ^ד והוא שישן עליו.

כסף משנה: והרמב"ם השמיט "והוא שישן עליו".

תירץ הראב"ד – ואפשר שלא היה כן בגרסת רבינו. ואת"ל שהיה כן בגרסתו י"ל שהוא מפרש ד "והוא שיישן עליו", לא שיישן עליו ממש קאמר אלא שנתנו בכר כדי לישן עליו ולא הוצרך רבינו לפרש דמסתמא לכך נותנו בכר.

והר"י קורקוס – תירץ, שהרמב"ם מפרש שלא נאמר כן אלא לרבי אושעיא דמחמיר שלא ליהנות בתבן עד שתסרח.

ב. תוספתא (שביעית ה, יט): תנור שהסיקו בתבן ובקש של שביעית יוצן.

ג. שביעית (ט, ז): מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית

משתרד רביעה שניה (שאו כבר נסרח התבן ופקע ממנו קדושת שביעית).
דרך אמונה – מהרמב"ם משמע כיון שמה שבשדה אין ראוי שוב לבהמה, אז הותר גם מה שבבית. ובירושלמי משמע דלא הותר רק מה שנסרח שפקע ממנו קדושת שביעית.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הרי זה כמבוער"

א. הראב"ד ס"ל שאינו מבוער, אלא אם כן גבלו בטיט או שנתנו בכר ויישן עליו, דאז כבר אין דרך להוציאו משם ובטל. כ"כ הר"ש והמאירי. ומשמע מהראב"ד שכן דעת הרמב"ם.

ב. "תנור שהסיקוהו"

כ' הרש"ס (דף קנ"ו): ואפילו הוא של גוי.

דרך אמונה: יוצן – כדי שלא יהנה ממה שעשה באיסור דאסור להסיק בתבן וקש של שביעית כנ"ל הלכה י"ט.

חזו"א (סקט"ו): ואם כבר עבר ואפה בו מותר לאכול את הפת כמו שמותר לרחוץ במרחץ שהוחמו מי המרחץ בתבן וקש של שביעית לעיל הלכה כ' אבל לאפות בחומו אסור כיון שזה גמר האיסור.

הם בקדושת שביעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תוספתא (שביעית ו, ז): צורר את התבלין ונותן לתוך התבשיל, אם בטל טעמן (של צורר התבלין) – מותרין (צורר התבלין) ואם לאו אסורין.

דרך אמונה: דרך תבלין ליתנם בתוך מטלית ולקושרם וליתנם לתוך התבשיל כדי שיתן טעם בתבשיל ולא יתערב בו.

ביאר הרדב"ז – הטעם כיון שנתן כל טעמו בקדרה הרי הוא כעץ בעלמא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"תבלין של שביעית"

דרך אמונה: אף שפטור מתרומה (כיון שאין ראויים לאכילה רק לתת טעם

בקדירה), מ"מ יש בו קדשות שביעית.

"בטל טעמו הרי אלו מותרים"

חזו"א (ט', ד): טעמו – שכל פירות שביעית שנפסלו פקעה קדושתן אלא אם כן ראויין לבהמה או נאכלין ע"י הדחק.

"נשאר בהם טעם"

ירושלמי (תרומות בפ"א): ואם נתנם בקדרה אחרת ונותנת שם טעם אוסרת בנותן טעם.

דרך אמונה – ולא דמי לשבת שכ' הרמב"ם (בפרק ט"ו מתרומות הלכה י"ב) שאם נתנה טעם בקדרה שוב אין אוסרת בקדרה אחרת, דשאני שבת שאין חייבת בתרומה אלא מדרבנן הקילו בה.

הלכה כג: אין נותנין תבן וקש של שביעית לא לתוך הכר (לפי

שהוא מאכל בהמה, וכשנותנו לכר הוי פסד פירות שביעית), ולא לתוך הטיט (לגבל בו את הטיט), ואם נתן – ה"ז כמבוער.

ב. תנור שהסיקוהו בתבן ובקש של שביעית – יוצן.

ג. ומשתרד רביעה שנייה במוצאי שביעית – נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית.

ד. השגת הראב"ד: ואם נתן הרי הוא כמבוער. אמר אברהם: והוא שייסן עליו והכי איתא בירושלמי.

לבהמה נוהג בהם קדושת שביעית. והחזו"א (י"ד, י) - קליפות וגרעיני הפירות שאינן מיוחדין אצלנו לבהמה אין בהן קדושת שביעית משום מאכל בהמה וכל שנפסלו מאדם מותר להשליכן. וכן פרי שנתעפש ונפסל מאכילת אדם אם רוב בנ"א במקום הזה אין מייחדין אותן לבהמה פקעה קדושתן.

גרעיני פירות עם שאריות אוכל

אדם שאכל פרי הקדוש בקדושת שביעית ונשארו על הגרעין מעט מהפרי:

מהחזו"א (יד, י) - משמע שיש לשמור עליו בקדושת שביעית. כ"ד הרב טיקוצ'נסקי.

אולם הרב אלישיב (הובא במשפטי ארץ כג הערה סח) - כל שהסיר את כל חלקי הפרי שרוצה לאכול מותר לזרוק השאר, שהרי לפי התוס' (זבחים פו.) גלעיני הפירות כל שהכהן לא רוצה לאוכלן בטל מתורת אוכל. ומירי שלא נשאר על הגרעין הרבה מהפרי.

קליפת תפוז

■ משפט כהן - דין קליפת תפוז כמאכל אדם, שהרי לוקחים קליפת תפוזים לתעשיית משקאות, וגם עושים מהם מיני מרקחת עם סוכר. ולכן יש בהם קדושת שביעית.

כ"כ ציץ אליעזר (ב, כא), שו"ת שבט הלוי (ב, קצט) - שהרי מאכילים לבהמות.

אולם החזו"א (מעשרות א, ל) - אין בהם קדושת שביעית, דלאו אוכל מצד עצמם, והאוכלן בטלה דעתו, שהרי רובו לאיבוד.

ילקוט יוסף (טו, יג): כיון ששביעית דרבנן יש להקל קליפת תפוז, והמחמיר תבוא עליו הברכה.

ב. "הקור קדשת שביעית חלה

עליו"

פאת השולחן בשם מהרי"ט: התותים הראוים למאכל אדם, קודם יציאת הפרח - מותר ליקח העלים שלהם ולהאכילם לתולעת המשי, אבל הפירות עצמן דינן כפגים ובוסר ומשעה שראוים לאכילת אדם - אסור ליתנם לתולעת. וי"א דהואיל וכל עיקרה לאכילת התולעת מותר ליתנה לתולעת ואינו עיקר.

הלכה כב: הצורר תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל - אם בטל טעמן הרי אלו מותרין לכל דבר, ואם נשאר בהן טעם - עדיין

ב. והקור קדושת שביעית חלה עליו.**❖ שורשי הלכה (המקורות)**

א. הקליפין: מבואר ברמב"ם (י"א, י)

– דקליפי אבטיח ואתרוג ומלפפון אף על פי שאין בהן אוכל אסורין בתרומה. וקליפי פולין ושומשמין אם יש בהן אוכל אסורין ואם לאו מותרין.

דרך אמונה – אבל קליפי אגוזים ושקדים ורמונים וכן כל הקליפין שאינן אוכל מותרין וכן קליפי תפוז בזמנינו שרובן לאשפה מותרין בתרומה.

והגרעינין: שם (תרומות י"א, יא): גרעיני אתרוג מותרים, גרעיני זיתים ותמרים וחרובין אף על פי שלא כנסן הכהן הרי אלו אסורין לזרים, ושאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוחית למצוץ אותן אסורין לזר ואם השליכן מותרות.

ב. שביעית (ד, ו): דרש רבי יודה בר

פזי בבית מדרשא – הקור אין קדושת שביעית חלה עליו.

✓ ומסקינן: אמר לן רבי יוסה מתניתא פליגא על רבי יודה בן פזי... עץ הוא ועץ אסור לשולקו אלא בגין דקדושת שביעית חלה עליו.

פירש פני משה: הקור – הוא עץ רך הנוסף בסביבות הדקל בכל שנה

ואוכלין אותו כשהוא רך.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**"גרעינין"**

ר"ש (פ"ז מ"ג): וכל הגרעינין שראוין למאכל בהמה או להוציא מהן שמן וי"א דגם אם ראוין להסקה יש עליהן קדושת שביעית.

"אלא אם כן ראויים לצביעה"

דרך אמונה: כגון קליפי רימון וקליפי אגוזים והגרעינין שראוין לצביעה כדלקמן (פרק ז הלכה ט"ו). ה"ה למאכל בהמה יש בהם קדושת שביעית (חזו"א).

אבל הקליפין והגרעינין שאין עומדין למוץ ולצביעה ולבהמה אין בהם קדושת שביעית אף על פי שראויין להסקה.

"הקליפין והגרעינין"

ילקוט יוסף (טו, יא): ה"ד קליפות וגרעינים שאינם ראויים לאכילה. אבל קליפות וגרעינים הראויים לאכילה יש בהם קדושת שביעית, שהרי אסורים לזרים בתרומה (כמ"ש הרמב"ם י"א, י), כגון קליפי אבטיח ואתרוג. ולכן יש ליתנם בשקית ניילון ולים באשפה. ולכן קליפת בננה כיון שראויה לאכילה

על פי שידוע שלא הוסקה אלא בתבן וקש לא ירחוץ בה.

והר"י קורקוס – תירץ, לא חששו שיסיקו בדברים אחרים ראויים לאכילה אלא כשהוסק בתבן וקש של שביעית שכיון שלא חששו לאיסור הפסד פירות שביעית או מפני שאינם בקיאים בדיני שביעית, יסיקו גם בדברים הראויים לאכילת אדם שיש בהם ריח טוב.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מרחץ שהוסקה... מותר לחוץ

בו"

קשה: למה כאן במרחץ אמרו מותר לרחוץ בה, ובתנור (הלכה כג) אמרו יוצן?

• הר"י קורקוס – ויש לחלק: דבמרחץ היסקו הוא לרחוץ בה והנאה זו אינה ניכרת ולא נראית לעין ואין בה ממש ולכן מותר, אבל תנור היסקו הוא לבשל בו דבר או לאפות בו פת, והנאה זו נראית וניכרת היא ושבה עצים ניכר בפת. ולכך אמרו בו יוצן.

• ומעשה רוקח – תירץ, דין מרחץ ותנור שווים, שבשכר מותר, לחינם אסור, ויש לחלק: לבעלים אסור שהרי

הוא בחינם, ולאחרים מותר שהרי הוא בשכר.

• והחזו"א (שם סקט"ו) – במרחץ יוצן, כיון שבהנאה מגיעה לאחר שביעית התבן והקש, מה שאין כאן בתנור (הלכה כג) שכבר בישל, ובאמת גם במרחץ אם כבר הוחמו מי מרחץ מותר לרחוץ בהם.

חזו"א: מותר – מ"מ צריך שיאכל כנגדו כדלקמן פרק ו הלכה י ואף אם נצטנן ולא רחץ.

ביאור הגר"א (ירושלמי): דווקא במרחץ שאין עשוי לזיעה אבל בעשוי לזיעה הוי כנהנה ממש בשל שביעית (שנהנה מהתבן עצמו שהוסק) ואסור. דרך אמונה – וכן אם עדיין לא כלו התבן והקש כשרוחץ י"ל דאסור.

"מותר בשכר"

חזו"א (סקכ"ח): ודעת הראב"ד דבשכר אסור לכל אדם דהוי כסחורה דיש שבה עצים במים, ואדם חשוב אפילו בחנם אסור דחנם ידיה כשכר דמי, שהלה נהנה כשרוחץ אצלו. ומ"מ אפשר דדווקא בהסיק ע"מ להשכיר אסור.

הלכה כא: א. הקליפין והגרעינים שמותרין בתרומה לזרים אין קדושת שביעית חלה עליהם והרי הן כעצים, אלא אם כן ראויין לצביעה.

ונ"ל – ד"מותר לרחוץ" דקתני ברישא, בתנא קאמר, אבל כשכר לא דהוי כסחורה, ואם אדם חשוב הוא לא ירחוץ דחנא דידה כשכר דמי. ואם כדבריו אדם חשוב לא ירחוץ בשום מרחץ בשביעית, ומאי איריא כשהוסק בתבן וקא של שביעית?

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ח, יא): מרחץ שהוסקה בתבן או בקש של שביעית (אף שלכתחילה אסור, בדיעבד –) מותר לרחוץ בה. ואם מתחשב הוא (אדם חשוב הוא) הרי זה לא ירחוץ.

מותר לרחוץ בו

וקשה: הרי אסור להסיק בקש ותבן כדלעיל (הלכה יט)?

כסף משנה: וי"ל דאם הוסק דיעבד קאמר דמותר לרחוץ בה.

ועי"ל דלכתחלה נמי מותר להסיק בהן מרחץ משום שלצורך אדם הוא.

א.✓ והרמב"ם – מותר לרחוץ בשכר.

ג.✓ והראב"ד – חולק, רק בחינם מותר, שבשכר הוי סחורה שאסור. ובאדם חשוב אף בחינם אסור, דחינם דידה הוי כשכר. וכסף משנה: תירץ שיטת הרמב"ם: י"ל דלא נאסרה סחורה אלא בדבר שראוי לאכילה וכדדרשינן לאכלה ולא לסחורה.

ור"י קורקוס – תירץ, ואפשר דדווקא בשכר אבל בחנם לא חיישינן, שאין חרדים עליו כל כך להטיבו ולרצותו.

אדם חשוב לא ירחץ

ירושלמי: שאדם חשוב צריך להחמיר על עצמו. כ"כ הר"ש והברטנורא.

כ"כ הרא"ש – ואפילו לא הוסק בשבילו, שצריך להרחיק מן הכיעור שלא ילמדו ממנו בנ"א ויאמרו שמותר להסיק.

והראב"ד – לפי שבעל המרחץ מתכבד כשרוחץ שם אדם חשוב, והוי כרוחץ בשכר שאסור (משום מסחר).

ב.✓ והרמב"ם – אדם חשוב יש חשש שמא יסיקו לכבוד בדברים שיש בהם ריח הראויים למאכל, ונמצא מפסיד פירות שביעית.

והראב"ד השיגו – ואם כדבריו אדם חשוב לא ירחוץ בשום מרחץ בשביעית (שמא יסיקו לכבודו בדברים הראויים למאכל), ומאי איריא כשהוסק בתבן וקש של שביעית?

והכסף משנה: תירץ שיטת הרמב"ם – די"ל דאין הכי נמי ותבן וקש של שביעית דנקט משום רישא לאשמועינן שאף על פי שהם של שביעית מותר לרחוץ במרחץ שהוסק בהן. ועי"ל דהוסקה בתבן וקש לרבותא נקט שאף

❖ שורשי הלכה (המקורות)

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. שביעית (ט, ז): מאימתי נהנין

ושורפין בתבן ובקש של שביעית (שהרי תבן וקש ראויים למאכל בהמה, ואסור לשורפם), משתרד רביעה שניה (שאז נרקבים בשדה, ושוב אינם ראויים למאכל בהמה ופקעה קדושת שביעית מהם).

ועוד ותניא (בתוספתא פ"ה) תבן של שביעית אין נותנין אותו לתוך הכר ולא לתוך הטיט ואם נתנוהו אחרים הרי הוא כמבוער, תנור שהסיקוהו בקש ותבן של שביעית יוצן.

רדב"ז: משמע שקדושת שביעית נוהג בתבן וקש.

ב. תוספתא (שביעית ו, טז): מסיקין

בגפת ובזוגין של שביעית (שאינם ראויים למאכל בהמה), אבל אין מדליקין באגוזין ואין מסיקין בזתים.

"אין שורפין תבן וקש"

א. תוס' (שבת ל"ו:): תבן הוא הנקצר עם השבולת וקש הוא זנבות השבלים שנשאר בשדה.

דרך אמונה – ויש בהן קדושת שביעית כיון שראוי למאכל בהמה, ולכן אסור להסיקו דהוי הפסד, אבל איסור ספיחין אין בו כנ"ל (פרק ד הלכה ד).

רא"ש (פ"ט מ"ז): דווקא שליקטן למאכל בהמה אבל אם ליקטן להסקה אין בו קדושת שביעית כלל ומותר לשורפו.

ב. "מסיקין בגפת וזוגין"

דרך אמונה: דאינו ראוי למאכל בהמה אלא להסקה ואין עליו קדושת שביעית. אבל לא בזתים ולא באגוזים שראוי לאכילה (תוספתא פ"ו).

הלכה כ: א. מרחץ שהוסקה בתבן ובקש של שביעית – מותר לרחוץ

בה בשכר (ר"ל אפילו בשכר ולא הוי כסחורה – רדב"ז), ואם אדם חשוב הוא – אסור, שמא יסיקו בה דברים אחרים בשבילו כדי שיהיה ריחה נודף, ונמצאו מפסידין פירות שביעית.

ג. השגת הראב"ד: מרחץ שהוסקה בקש של שביעית וכו' עד מותר לרחוץ בה. אמר אברהם: המסנה לא אמרה אלא מותר לרחוץ בה, ואם מתחשב הוא לא ירחוץ. ופירשו בגמרא: אם אדם חשוב הוא לא ירחוץ.

א. "הזיתים משינצו"

הגר"א: ואם אין עתיד לעשות רובע הקב זיתים מהנצה זו מותר לקוצצו. וכן הוא בפירוש ר"נ גאון (ברכות ל"ו:).

"משויציאו בוסר"

חזו"א (ז, כ): ובפסחים (נג.) שיעורו סמדר דהיינו תחילת יציאת הפרי (ולא בוסר).

ודרך אמונה (מעשר שני ט, ב) – תירץ, רבנו קורא בוסר מסמדר עד עונת המעשרות, ולפ"ז אפשר ליישב הגרסה כאן.

ב. "אין קוצצים את הכפניות"

רש"י: ור"ל אין קוצצין עץ שיש בו כפניות.

ובספר שושנים לדוד – מהרמב"ם משמע כפניות ממש אין קוצצים.

"אלא שיציץ"

פירוש: שנשארינן כך קטנים ונותנין אותן בכלי כפות תמרים ומתבשלין מאליהן (כמ"ש רש"י). ונשארינן כך קטנים א"כ כבר נגמר פריין ומותרין לקוצצן ששוב לא יוסיפו.

וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו (כיון שאין הפסד בפירות).

כ"פ הרמב"ם: ומאימתי אין קוצצין האילן בשביעית, החרובין משישלשו, והגפנים משיגרעו, והזיתים משינצו, ושאר כל האילנות משויציאו בוסר.

ב. פסחים (נב:): רבי אילעאי קץ כפנייתא דשביעית. היכי עביד הכי? לאכלה אמר רחמנא, ולא להפסד! ... אלא רבי אילעאי בדניסחני קץ.

פרש"י: קץ כפנייתא דשביעית – דקל טעון כפניות, והן תמרים קטנים שלא בישלו, וקצץ הדקל לעצים, והפסיד כפניות. בדניסחני קץ – תמרים של דקל זכר, ואינן מתבשלין בו עולמית, וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים, ולעולם הן קטנות, הלכך, ר' אילעאי לא אפסיד מידי.

כ"פ הרמב"ם: ואין קוצצין את הכפניות בשביעית מפני שהוא הפסד פרי, ואם אין דרכן להעשות תמרים אלא שיציץ מותר לקוץ אותן כפניות.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

הלכה יט: אין שורפין תבן וקש של שביעית מפני שהוא ראוי

למאכל בהמה, אבל מסיקין בגפת ובזגין של שביעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

בשביעית אסור לקצוץ אילן שהתחיל להוציא פירות, הואיל וחלה עליהם קדושת שביעית אסור להפסידו, אולם קודם שהוציא פירות מותר לקצוץ לעצים, שהרי האילן עצמו אין בו קדושת שביעית.

א. שביעית (ד, י): מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית (מפני קדושת הפירות): ב"ש אומרים – כל האילן משויצא... (ראה בסמוך הלכה יח).

ב. וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקצוץ (כיון שאין הפסד בפירות).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"משיתחיל לעשות פרי"

חזו"א: אף על גב שאין הפרי עדיין ראוי לאכילה מ"מ כיון שיהיה אחר כך ראוי לאכילה אסור כבר להפסידו. והרמב"ם (פירוש המשניות) – יש גם איסור משום גזל בני אדם שהתורה הפקירתן לכל וגורם להם הפסד.

הלכה יז: (המשך מהלכה יז): א. ומאימתי אין קוצצין האילן בשביעית,

החרובין משישלשלו, והגפנים משיגרעו (משיעשו להם הגרעינים, והוא הבוסר – חזו"א), והזיתים משינצו (משעה שיראו בהן הנצנים), ושאר כל האילנות משויצאו בוסר.

ב. ואין קוצצין את הכפניות (הם תמרים בעודן סמדר – רש"י) בשביעית מפני שהוא הפסד פרי, ואם אין דרכן להעשות תמרים אלא שיציץ מותר לקוץ אותן כפניות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שביעית (ד, י): מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית (מפני קדושת הפירות):

ב"ש אומרים – כל האילן משויצא (הפרי – ר"ש. והרמב"ם פירש – משויצא

עלים).

✓ ב"ה אומרים – החרובין משישלשלו (משעה שהענפים נמשכים וגדלים כשלשלות – רמב"ם), והגפנים משיגרעו (משיעשו גרעינים) והזיתים משינצו (משיעשו הניצנים), ושאר כל אילן משויצא (הפרי).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הבוסר משיוציא מים"

רמב"ם (פירוש המשניות): אבל לא יכניסו לתוך הבית עד שהגרעינים שבתוך הגרגרים ייראו בחוץ לרוב צחות הגרגיר כשיכנס לתוכו מים, שהוא עונת המעשרות שלהם.

"הכנים שלישי"

■ **ראב"ד** (בפ"ב ממעשר) – כשיעשה שמן שלישי ממה שיעשה כשיגמר.

■ **ר"ש וז"ל** – שלישי מגודל הזיתים שגדל כשנגמר לגמרי ואין מסתכלין על השמן כלל.

בשערי צדק כתב: שלפי שאין אנו בקיאים בשיעורים אלו לכן אסור לאכול עד שהם ראויים לאכילה קצת.

"מותר להכנים לביתו"

ר"ש משנץ (תורת כהנים בהר פ"א): גם בזה כותש דווקא בשדה ואחר כך מכניס לביתו אבל לא יכתוש בבית כיון שעדיין לא נגמרו לגמרי.

● **הפגים** (תאנים רכות) משיזריחו (שיאדימו) אוכל בהם פתו בשדה (שכן רגילים לאוכלם עראי בשדה בכל שנים) ביחלו (התחילו להתבשל) כונס לתוך ביתו (רשאי להכניס לביתו) וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייב במעשרות (משיבחילו חייב במעשרות).

● **שם** (ד, ח): הבוסר (ענבים שטרם בשלו כל צרכם) משהביא מים (כשיוצא מהם מיץ כשנסחטים) אוכל בו פתו בשדה הבאיש (בישל כל צרכו) כונס לתוך ביתו, וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע חייב במעשרות:

● **שם** (ד, ט): זיתים משיכניסו רביעית לסאה (כשסוחט סאה יוצא רביעית שמן), פוצע ואוכל בשדה (דווקא אוכל ולא סך). הכניסו חצי לוג (שנתבשלו יותר) כותש וסך בשדה (אפילו סך), הכניסו שלישי (שליש מכמות השמן), כותש בשדה וכונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייבים במעשרות. ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כן עונתן לשביעית.

הלכה יז: א. מותר לקוץ אילנות לעצים (היינו אילני מאכל ובאופן שאין

בו משום בל תשחית) בשביעית קודם שיהיה בהן פרי, אבל משיתחיל לעשות פרי – לא יקוץ אותו שהרי מפסיד האוכל ונאמר "לכם לאכלה", ולא להפסיד, ב. ואם הוציא פירות והגיעו לעונת המעשרות – מותר לקוץ אותו, שהרי הוציא פירותיו ובטל דין שביעית ממנו.

ילקוט יוסף (ז, יח).

משפטי ארץ (סעיף כז) – ולכן אסור לקצץ ענף שיש עליו פירות קטנים. כ"פ ילקוט יוסף (ז, יז).

אור לציון (ב, יא): מותר ללקוט פירות שלא נתבשלו לכובשם, אם דרך לכבוש פירות אלו, כגון עגבניות ירוקות. כ"פ ילקוט יוסף (ז, יט).

"אוכל מהם מעט בשדה"

דרך אמונה: דעת הרמב"ם – שבכל הפירות מותר לאכול מהן מעט בשדה בדרך שרגילים כל השנה. אבל הר"ש והרא"ש – דווקא בתאנים

וענבים וזיתים התירו זה (כדבסמוך הלכה ט"ז) אבל בחרובים ושאר כל הפירות אסור עד שיגיעו לעונת המעשרות. כ"ד הגר"א וחזו"א.

דרך אמונה: דווקא בשדה שכך דרך תמיד לאכול קצת בשדה לפני שנגמר, אבל בבית אסור אפילו מעט (כן משמע מהירושלמי).

"לא יכניס לביתו"

דרך אמונה: שזה אין דרך בכל השנים להכניס עד שיגיעו לעונת המעשרות שראויים לאכילה.

הלכה טז: ומאימתי יהיה מותר לאכול פירות האילן בשדה

בשביעית:

- הפגין של תאנים – משיזריחו אוכל בהן פתו בשדה, וכן כל כיוצא בהן (כגון אפרסקים – ר"י קורקוס).
- הבוסר משיוציא מים, ואוכלו בשדה, וכן כל כיוצא בו.
- הזיתים (נתנו בהן ג' שיעורים): משיכנסו סאה של זיתים רביעית שמן – פוצע ואוכל בשדה (פוצע ואוכל, אבל אין רשאי עדיין לסוך שעדיין אין ראוי לסיכה והוי הפסד).
- הכניסו חצי לוג – כותש (מעט) וסך בשדה.
- הכניס שליש – מותר להכניס לביתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות (דהיינו שפיהם התחתון מאדים וראשן העליון מלבין – ראב"ד).

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

האילן בשביעית (ממתי ראויים הפירות לאכילה שיהא מותר לאוכלם בשביעית)?

שביעית (ד, ז): מאימתי אוכלין פירות

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ניזונת משל בעלה"

חזו"א (י"ג, כ"ו): שלא ניכר פרעון בזה וכמו בשכיר שקצץ עליו מזונות כנ"ל ולא גזרו בזה. כ"כ ר"י קורקוס.

הלכה טו: אין אוספין פירות שביעית כשהן בוסר, שנאמר: "תאכלו

את תבואתה", אינה נאכלת עד שתעשה תבואה. אבל אוכל מהן מעט בשדה כשהם פגין כדרך שאוכל בשאר שני שבוע, ולא יכניס לאכול בתוך ביתו עד שיגיעו לעונת המעשרות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: כיון שיש קדושה בפירות שביעית אסור להפסידן, מטעם זה אסור לאכול פירות שביעית קודם בישולם. ברם יש פירות שנוהגים לאכול עראי בשדה אף טרם שבישלו כל צרכם, אולם אין להכניסם לבית עד שיבשלו לגמרי.

סיפרא (בהר פרשה א): "כל תבואתה", מלמד שאין נאכלת אלא תבואה, מכאן אמרו מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית? הפגים משהזריחו אוכל בהם פיתו בשדה, ביחלו כונס לתוך ביתו.

וכן בשביעית (ד, ז): מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית (ממתי ראויים הפירות לאכילה שיהא מותר לאוכלם בשביעית)?

הפגים (תאנים רכות) משיזריחו (שיאדימו) אוכל בהם פתו בשדה (שכן רגילים לאוכלם עראי בשדה בכל שנים) ביחלו

(התחילו להתבשל) כונס לתוך ביתו (רשאי להכניס לביתו) וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייב במעשרות (משיבחילו חייב במעשרות).

פירש הרדב"ז: ביחלו – אמר רבי חייא בר אבא כדאמר 'וגם נפשם בחלה בי' (ירושלמי). כלומר שנתבשלו ולא נתבשלו יפה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אין אוספין פירות שביעית**כשהן בוסר"**

רש"י (יומא פו.): דהוי כעין הפסד שתולשו לפני זמנו.

חזו"א (י"ט, כ"ז): ממסכת יומא (פו:) משמע שהתולשן בעודן פגין ואוכלן מכין אותו מכת מרדות. וכן משמע בפ"ה הרא"ש (אות ט') ותוס' ר"י החסיד.

ובדיעבד אם נשר או שכבר תלשו – מותר לאכלו, שהרי ממילא יפסד. כ"פ

"אפלו לסוריא"

חזו"א (י"ג סק"ג): אבל למקומות שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל מותר להוציא.

ב. "ואין מאכלין לעכו"ם"

חזו"א (ה' סק"ז): דדרשינן בתורת כהנים 'לכם לאכלה', ולא לגוים. ואינו אלא מדרבנן דקרא אסמכתא בעלמא.

"שכיר שבת... מאכלין אותו"

חזו"א (י"ג, ו): ואפילו לא קצץ מזונותיו, משום דסתמא מזונותיו עליו שאין הולכין לבתיהן.

דרך אמונה: או שקצץ מזונותיו – כיון שאיסור פריעת חוב אינו משום שהוא סחורה ממש.

והחזו"א (ז, ג) – ודעת הגר"א דפועל האוכל בשכרו אסור להאכילו פירות שביעית דהוי כסחורה, וכן דעת הר"ש משנץ (בתו"כ בהר"פ"א) דכשקוצץ אסור דהוי פורע חובו אבל אם לא קצץ מותר.

ואור לציון (עמ' קמח) – האחרונים כתבו כמה טעמים להקל:

א. לפי טעם הר"ש כיון שצריך לבערם בארץ ישראל, ולכן אם יחזירם לארץ ישראל לפני הביעור יש להתיר.

ב. תוס' (פסחים נב:): הקשו הרי רב ספרא הוציא יין של שביעית לחו"ל? תירצו בתירוצ ראשון: שהאיסור להוציא רק לצורך אכילה, רב ספרא הוציא לצורך סחורה. ולפ"ז אתרוגים שהם לא לצורך אכילה שרי.

וילקוט יוסף כ' – שהאחרונים אוסרים להוציא אתרוגים לחו"ל להסתחר בהם, ולכן אם הביאו לו יבליע תשלום האתרוג בהדסים, מכל מקום האתרוג לא נאסר לקיים בו המצווה.

שו"ת משנה הלכות (ב, רמז): אתרוגי אוצר ב"ד אין שום בעיה, ואדרבא מקיים מצוות שמיטה.

רמב"ם (לקמן ז, יב): פירות הארץ שיצאו לחוצה לארץ מתבערים במקומן ולא יעבירם ממקום למקום.

הלכה יד: אין ב"ד פוסקין לאשה פירות שביעית, מפני שזה כמשלם חוב מפירות שביעית (ומחזי כסחורה), אבל ניזונת היא משל בעלה.

פוסקין לאשה פירות שביעית אבל ניזונת היא משל בעלה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

תוספתא (שביעית ה, כב): אין בית דין

או שכיר שנה או שכיר חדש או שקצץ מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו – ומאכילין אותו. ^גומאכילין את האכסניא (פירוש – חיל מלך הגוים שהטיל המלך עליהם לפרנסם) פירות שביעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שביעית (ו, ה): אין מוציאין שמן שרפה (שמן תרומה נטמאה שעומדת לשריפה, וצריך לשורפן בארץ) ופירות שביעית מהארץ לחו"ל. **א"ר** שמעון – שמעתי בפירוש שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחוץ לארץ.

הטעם שאין מוצאים פירות שביעית לחו"ל

• **ראב"ד** ו**הר"ש** משאנץ – שמא לא יזהרו לשמור הפירות בקדושת שביעית, כיון שמצויים שם הרבה פירות שאין בהם קדושת שביעית.

• **והר"ש** ו**הרא"ש** – בדעינן ביעור בארץ (וסתמא כר"ש בן אלעזר דתניא פירות שביעית שיצאו מחו"ל לארץ מתבערין במקום שהן – דברי רבי. ר"ש בן אלעזר אומר – מביאן בארץ ומבערן שנאמר "בארץ תהיה כל תבואתה לאכול").

כסף משנה: מרבי משמעון משמע שלת"ק אף לסוריא אסור. כ"פ הרמב"ם כת"ק.

ר"ש משנץ (תו"כ בהר פ"א): טעמו,

כיון שמהתורה כיבוש יחיד (סוריא) לא שמיה כיבוש.

^ג**תוספתא** (שביעית ה, כא): מאכילין את אכסניא פירות שביעית.

^ב**ואין** מאכילין לא את הגוי ולא את השכיר פירות שביעית, ואם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע או שקצצו מזונותיו עליו מאכילין אותו פירות שביעית.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מוציאין אותם מהארץ"

חזו"א (י"ג סק"ד): אין איסור להוציא אלא ע"מ למכור (אפילו למכור מעט), אבל לאכול מותר. וי"א דבכל גוונא אסור וכן הסכים הר"ש. ואפילו לאכלן קודם הביעור אסור להוציאן.

לשלוח אתרוגי ארץ ישראל לחו"ל

חזו"א (י, ו): אין לשלוח אתרוגים לחו"ל, ומ"מ אין הפירות נאסרין ויוציאין בהן, ואם יש חשש שיבטל המצווה בהעדר המשלוח הדעת נוטה להתיר שם (י, ו).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. תוספתא (שביעית ה, יט): מוכרין אוכלי אדם ואוכלי בהמה, ליקח בהן אוכל אדם. ואין מוכרין אוכלי בהמה ליקח מהן אוכלי בהמה, ואין צריך לומר (שאינן מוכרים) אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה.

ב. ירושלמי (שביעית ז, א): החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה כמה דתימר אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא ודכוותה אוכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא

פירש פני משה: החליף אוכלי אדם – של זה באוכלי בהמה של זה, כמה דאת אמר אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא. כדתנן בריש פ' דלקמן ודכוותה אוכלי בהמה אלו נכנסו תחת האוכלי אדם ואין עושין מהן מלוגמא אף לאדם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אוכלי בהמה אחרת"

חזו"א (י"ג סקכ"ד): כגון שמכר אוכלי חמור שאין ראויים לסוס ליקח אוכלי סוס (שאסור), דהוי כמכר יין ליקח שמן שאין מדליקין בו, וממילא אסור לעשות כן דהוי כמפסיד.

"אין מוכרים אוכלי אדם"

הר"ש (שביעית ז, ב): ואם יבשה עד שאין ראויה יותר לאדם מותר ליקח בה אוכלי בהמה.

הגר"א – אבל אם החליף ירק בירק ואחר כך יבש הירק השני עד שאין ראוי לאדם – אסור ליתנם לבהמה שיש לו חומרי הירק הראשון.

ב. "הרי הן כאוכלי אדם"

דרך אמונה: שהדמים נתפסים תמיד כחומרי הפרי הראשון כדלקמן פרק ו, הלכה ז'.

חזו"א (שם סקי"ח): מכר פרי שאין ראוי לצביעה ולקח הראוי לצביעה אסור בצביעה (כמו הפרי הראשון). ולכן אסור למכור פירות שביעית שאין ראויין לצביעה וליקח בהן ממין הצובעין לצביעה או להדלקה.

הלכה יג: א. פירות שביעית – אין מוציאים אותן מהארץ לחוצה

לארץ ואפילו לסוריא, ב. ואין מאכילין אותן לא לעכו"ם ולא לשכיר (פירוש אפילו אם הגוי הוא שכירו – ר"י קורקוס), ואם היה שכיר שבת (שבע שנים)

"עושין מהם מלוגמא לאדם"

דרך אמונה: כיון שעומד רק למאכל בהמה אינו הפסד אם עושה מלוגמא לאדם, אבל מלוגמא לבהמה לא, כיון שעומד לאכילת בהמה.

תוס' (נדה נ"א:): ודווקא שגדלים בשדות אבל אם עלו מאליהן בחצר סתמייהו לאדם הן ולא אזלינן בתר מחשבתו.

חזו"א (י"ג, י"א): דבר שהיה קדוש בקדושת שביעית מדין מאכל אדם ומאכל בהמה ונפסל ואין ראוי עכשיו אלא להסקה – פקע ממנו קדושת שביעית.

ילקוט יוסף (טו, ד): אין קדושת שביעית בפירות ערלה כיון שאסורים בהנאה ואין להם שימוש (ולכן מותר לזורקם לאשפה כמות שהם). כ"פ משנה הלכות (ג, יא).

רמב"ם (פירוש המשניות ערובין פרק י): מלוגמא – נעשה מקמח או מלחם או מתאנים ונותנה על המכה. רטיה – הוא חתיכת בגד עם משחה שנותנין על המכה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**"מיוחד למאכל אדם"**

חזו"א (י"ג, ז): וה"ה המיוחד לצביעה לאדם אסור לעשות ממנו מלוגמא ואף אם דרכו במלוגמא.

ילקוט יוסף (טו, י): אם נשארו בצלחת או בקדרה שאריות פירות או ירקות שביעית בשיעור ניכר – אסור לזורקם לאשפה כמות שהם, אלא ישימם בשקית ניילון וינחם באשפה, דהוי גורם הפסד שמותר (כמ"ש מהרי"ט, כ"פ חזו"א). כ"פ אור לציון (ב, ג).

יש מחמירים לייחד פח מיוחד לשביעית ומניחם שם את השאריות עד שירקבו, ואז זורקים לאשפה, והמחמיר תעה"ב.

הלכה יב: א. מותר למכור אוכלי אדם ואוכלי בהמה וליקח בהם

אוכלי אדם, אבל אין מוכרין אוכלי בהמה ליקח בהם אוכלי בהמה אחרת, ואין צריך לומר שאין מוכרין אוכלי אדם ליקח בהם אוכלי בהמה.

ב. ואם לקח בהן או החליף בהן אוכלי אדם באוכלי בהמה – הרי הן (אוכלי הבהמה) כאוכלי אדם, שאין עושין מהן מלוגמא לאדם.

• כל שהוא מיוחד למאכל אדם, כגון: חיטים, תאנים, וענבים (שהדרך לעשות מהן מלוגמא וכ"ש מינים אחרים) וכיוצא בהן – אין עושין ממנו מלוגמא או רטייה וכיוצא בו (כיון שאינו דבר השווה לכל נפש הוי הפסד), אפילו לאדם, שנאמר: "לכם לאכלה", כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה.

• וכל שאינו מיוחד למאכל אדם (רק לבהמה), כגון: קוצין, ודרדרין הרכים – עושין מהן מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה.

• וכל שאינו מיוחד לא לזה ולא לזה, כגון: הסיאה, והאזוב, והקורנס – הרי הוא תלוי במחשבתו (בשעת לקיטה – ר"ש): חשב עליו לעצים – הרי הוא כעצים (שאין בהן קדושת שביעית), לאכילה – הרי הוא כפירות.

• למאכל אדם ולמאכל בהמה (שחשב לשניהם): נותנין עליו חומרי מאכל אדם – שאין עושין מהן מלוגמא, וחומרי מאכל בהמה – שאין שולקין אותו (דמאכל בהמה אין דרך לשולקו ולכן אסור).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: כיון שיש קדושת שביעית בפירות שביעית, יש להשתמש בכל דבר כדרכו: לאכול דבר שדרכו לאכול, לשתות דבר שדרכו לשתות. שאם משנה מפסיד פירות שביעית. ישנם כמה דרגות בשימושים, ואסור להוריד מדגה אחת לשניה: א). שימוש באכילה ושתיה, ב). לצורך צביעה, ג). למלוגמא.

המשנה באה ללמד שמה שמיועד למאכל אסור להשתמש לצורך ריפוי.

שביעית (ח, א): כלל גדול אמרו בשביעית:

• כל המיוחד למאכל אדם (כגון חיטים, תאנים וכיו"ב) – אין עושין ממנו

מלוגמא (תחבושת ורטיה מקמח וסממנים לרכך המכה) לאדם, ואין צריך לומר לבהמה.

• וכל שאינו מיוחד למאכל אדם (כגון החוחים והדרדרים הרכים) – עושין ממנו מלוגמא לאדם, אבל לא לבהמה (כיון שראוי לאכילת בהמה).

• וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה (אז תלוי הדבר במחשבתו): חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה – נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה.

• חשב עליו לעצים – הרי הוא כעצים (שלא חלה עליהם קדושת שביעית), כגון הסיאה והאזוב והקורנית (סוגי אזוב שלפעמים משתמשים בהם לתבלין, ולפעמים לצרכי הסקה).

א. ירושלמי (שביעית ז): מיני כביסות

מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נשמענה מן הדא הירענין והבורית והאהל יש להן קדושת שביעית.

ב"י – פירוש קדושת שביעית חלה על הכביסה ולפיכך מכבסים בהם.

כ"ד הרמב"ם – שחל על מיני כבוסים קדושת שביעית.

אבל רש"י – אין חל קדושת שביעית על מיני כבוסים (ולכן אסור לכבס בהם). והמאירי (שבת ז). – שאין קדושת שביעית נוהג בצפון שקורין שאבו"ן שאין ראוי לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה.

אמנם בנדה (ס"ב). כתב – דמיני הכיבוס הוא בכלל מיני הצבעים ומ"מ בצפון אין בו קדושת שביעית לפי שבא מאפר של עצים ובאפר אין בו קדושת שביעית.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מכבסין בהם"

שני תנאים כדי שתחול קדושת

שביעית בפירות (ילקוט יוסף טו,

ב):

א. כאשר הנאתן וביעורן שווה (ברגע שאדם נהנה מהם הם כלים ומתבערים),

אבל דבר שהנאתו אחר ביעורו (כגון עצי הסקה שנהנה מהם רק אחר שנשרפו וכלו מהעולם) – אין בהם קדושת שביעית.

ב. ודווקא בדברים שההנאה שלהם שווה בכל אדם (לאפוקי מלוגמא).

חזו"א (י"ג, ז): מכל מקום אסור להסיק בהם לדעת הרמב"ם.

ולא דמי לעצי הסקה שאין קדושת שביעית חלה עליהן כיון שאין הנאתן וביעורן שווה (שרק אחר שנשרפו יש בהם הנאה), אבל כביסה מתבער דרך הנאתו אלא שלא נגמרה עדיין הנאתה עד שתגמר השריה והכביסה.

ודעת רש"י דגם זה נקרא אין הנאתו וביעורו שווה.

ב. "אין מכבסים במי פירות"

חזו"א (י"ג, ז): אפילו עומדים לכך, אבל העומד למאכל בהמה עושין ממנו משרה וכבוסה ומלוגמא לצורך אדם.

רש"ם (קנ"ו): ולכן אסור להסיר כתם במיץ לימון.

"להקיא"

רמב"ם (בפירוש המשניות): שאוכל יותר מדאי כדי שיקיא, דהוי גם כן כעין רפואה.

הלכה יא: כלל גדול אמרו בפירות שביעית:

עושין ממנו מלוגמא לבהמה ולא צביעה לבהמה ולא היסק אפילו לאדם.

הלכה י': מיני כבוסים, כגון בורית ואהל – קדושת שביעית חלה עליהן, ומכבסין בהן שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם" לכל צרכיכם (והיינו הנאה כזו שהנאתו וביעורו שווה דומיא דלאכלה).

ב' אבל אין מכבסין בפירות שביעית, ואין עושין מהם מלוגמא שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ולא למלוגמא (שלועסין המאכל ונותנין אותו ע"ג המכה), ולא לזילוף (כגון יין שמזלפין ע"ג קרקע לריח טוב דהוי הפסד), ולא להקיא (פי' לגרום להקאה), ולא למשרה (לשרות פשתן ביין של שביעית – רש"י סוכה מ.) ולא לכביסה.

וביערם אינו שווה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב' סוכה (מ): תניא – אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה, רבי יוסי אומר: מוסרין.

מאי טעמא דתנא קמא – דאמר קרא לאכלה ולא למשרה, ולא לכבוסה.

מאי טעמא דרבי יוסי – אמר קרא 'לכם', לכם לכל צרכיכם, ואפילו למשרה ולכבוסה.

ולרבנן הא כתיב 'לכם' לכל צרכיכם? דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שווה, יצאו משרה וכביסה שהנאתן אחר ביעורן (דמשעה ששורה הבגדים ביין נתקלקלו, והנאתן אינה עד לבישה).

כסף משנה – ולא אמרו כן אלא בפירות דשייך לאוכלה, אבל מיני כביסות שלא שייך בהו לאוכלה שפיר נתרבו מ'לכם' אף על פי שהנאתם

(שם): כמאן אזלא הא דתניא לאכלה ולא למלוגמא (תחבושת) לאכלה ולא לזילוף לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטויזין (אפיק טפי זין להוציא מותר המזון ע"י הקאה) כמאן כרבי יוסי דאי כרבנן הא איכא נמי משרה וכביסה.

פרש"י: אין מוסרין פירות שביעית לא לתוך משרה – לשרות פשתן ביין של שביעית. ולא לכבוסה – לכבוס בגדים ביין של שביעית, משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן, שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן ביין שעה אחת נתבער ואבד לו, והנאתו אינה עד שילבש הבגדים. למלוגמא – לרפואה.

פסק הרמב"ם: כחכמים. וסובר הרמב"ם שמחלוקתם היא בפירות, במיני כבוסים שאינם פירות אף לרבנן מכבסים בהם.

לצבוע בהן אסור דהוי הפסד וכנ"ל הלכה ב'.

ירושלמי (שביעית ה, א): אף על פי שהם אוכלי אדם – וכ"ש אם הוא מאכל בהמה או מיני מלוגמא (שמותרים לצביעה לאדם).

"צובעין בהם לאדם"

חזו"א (י"ג, ז): כגון צביעת גופו ושערו או בגדיו וכלי תשמישו. וכיון שצבעו בהיתר אפילו הגיע אחר כך זמן הביעור א"צ לבער, וצ"ע.

"אבל אין צובעין לבהמה"

חזו"א (שם סק"ו ז'): וכן אין עושין ממאכלי בהמה היסק אפילו לאדם.

"שאין קדושת שביעית חלה על

צבעי בהמה"

דרך אמונה: דצביעת בהמה לא חשיבא, מה שאין כן צביעת אדם חשיבא. ולכן:

כ' החזו"א – שדבר המיוחד לצביעה לאדם אפילו לצביעת כלי תשמישו, הוי כמיוחד למאכל אדם ויש עליו קדושת שביעית ואין עושין ממנו מלוגמא ומשרה וכביסה לאדם.

והוסיף ר"י בן מ"צ (פ"ז מ"ב) – וכן אסור בסחורה והפסד וחייב בביעור, אבל המיוחד למאכל בהמה עושין ממנו מלוגמא לאדם ומשרה וכביסה לאדם, ואין צריך לומר צביעה לאדם אבל אין

מלוגמא לאדם עושין מהם צבעין לאדם, אוכלי בהמה שעושין מהם מלוגמא לאדם לא כ"ש שעושין מהם צבעין לאדם.

שם: איבעיא מהו לעשות אוכלי בהמה צבעין לבהמה, דומיא דאוכלי אדם דעושין מהם צבעין לאדם?

אמר רבי יוסי מפני מה אוכלי אדם עושין מהם צבעין לאדם שכן צבעי האדם יש להם קדושה נעשה מאוכלי בהמה, צבעין לבהמה וצבעין לבהמה אין בהם קדושה.

פירש פני משה: מהו – כלומר לא איצטריך למיבעי לן אלא הא אם אוכלי בהמה מותר לעשות מהן צבעין לבהמה? מי נימא דכמה דאת אמר דאוכלי אדם אף שלא הותרו למלוגמא הותרו לצבע לאדם, ה"נ דכוותה אוכלי בהמה אף דלא הותרו למלוגמא לבהמה הותרו לצבע לבהמה או לא?

א"ר יוסי – דלא דמיא, דאם אמרת באוכלי אדם שהותרו לצבע לאדם שכן צבעי אדם יש להן קדושת שביעית דחלה עליהן, תאמר שנעשה אוכלי בהמה לצבע בהמה והרי צבע בהמה לא חלה עליו קדושת שביעית כדאמרין לעיל שם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שדרכן לצבוע בהן"

דרך אמונה: אבל מה שאין דרכן

כדמי שביעית הוא.

אור שמח: טעמו – כיון ששביעית אסור בסחורה, רק כשמוכר מעט ולוקח בהן מאכל לא מיקרי סחורה, וכאן שמכר פירות שביעית היינו השמן, ובדמיו לקח שמן להדליק הנר הוי סחורה ואסור.

ב. תוספתא (שביעית ו, טו): שמן של שביעית אין נותנין אותו לתוך המדורה.

אור שמח – כיון שלהאיר הנאתו בשעת ביעורו, אבל במדורה הנייתו אחר ביעורו ואסור בשמן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שמדליק את הנר"

תוספתא (שביעית ו, ח): ודווקא בשמן מותר להדליק אבל אין מדליקין באגוזים ואין מסיקין בזיתים של שביעית. אבל מסיקין בגפת ובזגין של

שביעית שדרכן בכך.

להדליק נרות חנוכה משמן

שביעית

רידב"ז – ואין להדליק נרות חנוכה בשמן שביעית, כיון אסור ליהנות מנרות חנוכה. כ"כ פאת השולחן והחזו"א.

אמנם דעת מהר"ש ענגיל (ב, ד) – יש להתיר כיון שהוא דרך מצווה ואינו להפסד. כ"כ שו"ת ציץ הקודש.

ילקוט יוסף (טו, סב): כשאין לו שמן אחר יש להתיר.

תורת הארץ: אבל נרות שבת כיון שנעשו להאיר (ונהנה) – מותר.

ילקוט יוסף (טו, סג): מותר להדליק נר נשמה ליאר-ציט משמן שביעית, בתנאי שיתנו סמוך לשולחן שיהנה ממנה. ופשוט שביום אסור שהרי לא נהנה ממנה.

הלכה ט: לצביעה כיצד: דברים שדרכן לצבוע בהן אף ע"פ שהן

מאכלי אדם – צובעין בהן לאדם, אבל אין צובעין לבהמה (כגון צביעת גוף הבהמה ותכשיטיה) מפירות שביעית אפילו מאכלי בהמה, שאין קדושת שביעית חלה על צבעי בהמה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (שביעית ח, א): ואיבעיא לן

בירושלמי אוכלי בהמה מהו לעשות מהם צבעונין לאדם (לצבוע לצורך אדם)? מה אם אוכלי אדם שאין עושין מהם

שמטמא אותו ומפסידו מלאכול לטהורים – מנחת ביכורים). נפל על גבי בשרו מפשפשו אפילו בידים טמאות (שכיון שנפל על בשרו שוב אין ראוי לאכילה ואין מפסיד כלום במה שמטמאו).

ג. שם (הלכה יא): לא יסוך את רגלו שמן והיא בתוך מנעל ובתוך סנדל (כיון שסך גם את המנעל וזה אסור) אבל סך את רגלו ונותנה למנעל סך את רגלו ונותנה לסנדל (שכבר בטל על גופו ואין בזה הפסד).

ד. שם (הלכה יב): סך אדם עצמו שמן של שביעית ומתעגל על גבי קטבלא

חדשה (הוא עור שלוק ששוכבין או יושבין עליו ומושחין אותו בשמן בעודו חדש להשביחו ולעבדו – כסף משנה שם) ואינו חושש (שכבר בטל ע"ג גופו ואין בזה הפסד).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

משפטי ארץ (כט, ט): אסור למשוך תבנית בעת האפיה, אם השמן מיועד רק כדי שהבצד לא ידבק בשעת האפיה.

ילקוט יוסף (טו, ס) – מותר לסוך גופו בשמן של שביעית (דמקרי אכילה), אבל אסור לסוך כלים בשמן של שביעית.

הלכה זו: א. להדליק הנר כיצד: שמדליק את הנר בשמן שביעית

עצמו. מכרו ולקח בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן – שניהם אסורים בהדלקה, שאין מדליקין בדמי שביעית.

ב. ולא יתן השמן לתוך המדורה אלא מדליקו בנר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (שביעית ח, א): אמר להן רבי מאיר מחמיר אני בדמין מן העיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו. מכרו ולקח בהן שמן – אין מדליקין בו. רבי אימי בשם רבי יוחנן החליף שמן בשמן – שניהם אסורים.

פירש פני משה: אמר להן ר"מ – (בתוספתא פ"ה) היא שהשיב ר"מ לחכמים

על הק"ו ואמר): מחמיר אני בדמים של שביעית יותר מן העיקר: שכן מצינו חומר בהן שהשמן של שביעית מדליקין בו, שניתנה שביעית להדלקה. ואם מכרו ולקח בו שמן חולין – אין מדליקין בו לפי שאין מדליקין בלקוח מדמי שביעית.

החליף שמן בשמן – ושניהן של שביעית אלא שהחליף אחד בשל חבירו – שניהן אסורין להדליק לפי שביד כל אחד

חזו"א (י"ד, י) – ואפילו אם עלו בו חטטין (שנראה שלרפואה עושה כן שרי). פאת השולחן – וכן סך שמן ע"ג מכתו ובלבד שלא יטול במוך ויתן ע"ג מכתו, דניכר טפי שעושה רק לרפואה.

ב. "לא יפטם את השמן"

כ"פ הרמב"ם (תרומות, יא, ג): ואין מפטמין את השמן מפני שהוא מוציאו מכלל מאכלות ועושהו שמן משחה, אבל מערבין יין ודבש ופלפלין וכיוצא באלו לאכלן.

פירוש – שהפיטום שאינו ראוי אלא לסיכה, ואף על גב דשמן של תרומה העומד לאכילה ניתן לסיכה אבל אסור

להפסידו מכלל אכילה שלא יהא ראוי אלא לסיכה בלבד.

והר"ש והרא"ש פירשו – שהתבלין ושורשי בשמים בולעים את השמן של תרומה ואחר כך זורקין אותו והוי הפסד. תוס' אנשי השם: ולפ"ז אם בשלו תחלה את עיקרי הבשמים במים ואחר כך נתנוהו בשמן שיתן בו טעם כיון ששוב אינו בולע מהשמן מותר אבל לטעם הרמב"ם גם זה אסור.

רמב"ם (מעשר שני ג, יא): ואין מפטמין את השמן אבל מפטמין את היין (מפני שנאכלין עמו אחר כך). תוספתא (פ"ו דשביעית) – אבל לא יסוך בו.

הלכה ז: א. שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל. ב. ואין סכין אותו בידים טמאות, נפל על בשרו – משפשפו בידים טמאות. ג. ולא יסוך רגלו בתוך המנעל, אבל סך הוא רגלו ולובש המנעל, ד. יסוך גופו ומתעגל על גבי קטבליא.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

א. תוספתא (שביעית ו, י): שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים (שדרך למשוך אותם בעודם חדשים כדי לחזקם). כסף משנה (תרומות יא, ו) – וטעמו

משום דשמן שביעית לא ניתן לסיכה אלא גופו של אדם ולא כלים דהוי הפסד. ואין סכין בו מנעל וסנדל (חדשים כדי לרכך את העור וליפותו – כסף משנה שם. וי"א שגם ישנים אסור). ב. שם (הלכה ט): שמן של שביעית אין סכין אותו בידים טמאות (והטעם מפני

זכה בו הוא ממונו עד הביעור ויש כאן משום איסור להאכיל מאכל אדם לבהמה. כ"כ רידב"ז בהגהות פאת השולחן.

ומ"מ מותר לנעול שדהו בפני בהמה וחיה ואפילו בדבר שהוא מאכל בהמה. וכל זה דווקא באוכלת הבהמה במחובר, אבל בתלוש חייב להחזירה, שהרי כבר

הלכה ו: א. לסיכה כיצד: לסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ (שאין דרך לסוך בהן והוי הפסד) אבל סך הוא את השמן, ב. ולא יפטם את השמן, ג. ולא יסוך במרחץ, אבל סך הוא מבחוץ ונכנס.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שביעית (ח, ב): שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה. לאכול דבר שדרכו לאכול (דבר שדרכו לאכול חי יאכל חי, ודבר שדרכו לאכול מבושל יאכל מבושל), ולסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ (שאף שפעמים סכים אסור, כיון שהוא לשתיה), אבל סך הוא את השמן (שכן הדרך לסוך בשמן).

וכן בתרומה ובמעשר שני (שפירותיהם ניתנו לאכילה וכו') קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר (שמותר להשתמש להדלקה).

ב. תוספתא (שביעית ו, יג): אין מפטמין שמן של שביעית (לשום בו תבלין ושרשי בשמים בשמן).

ג. ירושלמי (שביעית ח, ג): אין סכין

שמן של שביעית במרחץ אבל סך הוא מבחוץ ונכנס. מהר"א פולדא פירש – דהוי בזיון קדשים לסוך בבית המרחץ, אבל סך הוא מבחוץ למרחץ ואחר כך נכנס למרחץ – שזה אינו גנאי לקדשים. והוסיף משנת ר' בנימין (מובא בתש"ר שם בירושלמי) – וכ"ש בבית הכסא דאסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לא יסוך יין וחומץ"

ר"י קורקוס: וי"א דאפילו יין ושמן מעורבין יחד או שמן וחומץ מעורבין אין סכין בהן דהוי הפסד. וכן גרסת הרדב"ז.

"אבל סך הוא את השמן"

ירושלמי (ח, ב): חושש בראשו סך שמן אף על גב שיש בו רפואה כיון שסך כדרכו לא הוי כמלוגמא.

בשמן של שביעית. וכן אין לוקחין תרומה בדמי שביעית. ואם לקח יאכלו כחומרי שניהם (תוספתא רפ"ז דשביעית).

"שלא יביאנו לידי פסול"

שני פירושים:

(א). שלא יביא פירות שביעית לידי פסול שמא תטמא ותלך לשרפה מפני התרומה, וכן משום שאוסרה לזרים.
(ב). שלא יביא את התרומה לידי פסול שאין נאכלין אחר הביעור.

רמב"ם (מעשר שני ז, י"ג): וכן אין לוקחין מכסף מעשר שני פירות שביעית מהאי טעמא. ואם לקחו יאכל כחומרי שניהם. ולכן פירות שביעית ופירות מעשר שני שנתערבו יאכלו כחומרי שניהם (תוספתא רפ"ז).

"שהרי לא הניחו לבוא לידי

פסול"

חזו"א (יד, ד): וזה דווקא כשרחוק מזמן הביעור אבל אם היה קרוב לזמן הביעור אין להתיר.

הלכה ה: פירות המיוחדין למאכל אדם – אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות (דהוי הפסד). הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה – אין מחייבין אותו להחזירה, שנאמר "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תוספתא (שביעית ה, כ): פירות שביעית אין מאכילין אותן לבהמה ולחיה ולעופות. אם הלכה בהמה מאליה לתחת תאנה ואוכלת בתאנים, לתחת חרוב ואוכלת בחרובין – אין מחייבין אותו להחזירה (פירוש להוציאה) משם, שנאמר "בארצך תהיה כל תבואתה לאכל".

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אין מאכילין אותו לבהמה"

חזו"א (י"ג, טו): ואם נפסל מאכילת אדם מותר להאכילו לבהמה.
יראים (מצווה קנ"ח): פירות שהן מאכל בהמה אסור להאכילו לאדם. כ"כ סמ"ג (עשה קמ"ז), חזו"א (י"ד, י).
וכן אסור לסוחטן לעשות מהן סממנים לאדם (ירושלמי). וכן אסור להסיק במאכל בהמה (כדלקמן הלכה י"ט).

"אין מחייבין אותו להחזירה

משם"

חזו"א (י"ד, ד): וגם אסור להחזירה,

ותשו' הרשב"א (ח"א סי' כ"ד) – מתיר, מפני שהוא משבחחו.

■ דרך אמונה (מהרמב"ם שם הלכה ב): כדרך שמרקדין את הקמח בחולין כך נוהג בשביעית וא"צ לאכול עם המרסן

והסובין. ואם הוא מפונק ואינו אוכל את החטים אלא סולת גמור, יכול לנפות בנפות הרבה עד שיוציא קב או קביים מן הסאה, אבל לא ישליך את השאר מפני שראוי לאכילה אלא יניחהו במקום המוצנע.

הלכה ד: ^אואין מבשלין ירק של שביעית בשמן תרומה שלא יביאנו לידי פסול. ^בואם בישל מעט ואכלו מיד – מותר, שהרי לא הניחן כדי לבוא לידי פסול.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אשביעית (ח, ז): אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול (שלא יביא את השמן של התרומה לידי פסול שיצטרך לבער בזמן ביעור פירות השביעית – ר"ש). רבי שמעון – מתיר.

והוסיף הרדב"ז – א"נ שאם יפסל בשביל התרומה ישרף הכל וגורם לפירות שביעית שלא יאכלו.

כסף משנה: הלכה כתנא קמא לגבי ר"ש.

ואף דבירושלמי משמע דהלכה כר"ש דשרי, לא סמך עליו רבינו משום דירושלמי לטעמיה שסובר דר"מ ור"ש הלכה כר"ש אבל גמרא דידן (בפרק מי שהוציאוהו) מסיק להו בתיקו.

^בירושלמי (ח, ז): דבית רבי ינאי אמרי נהיגין הוינן מבשלין על יד על יד ואוכלין.

פירש פני משה: נהיגין הוינן מבשלין – ירק של שביעית בשמן של תרומה. על יד על יד ואוכלין – מיד שלא יבוא לידי פסול.

כסף משנה: ומשמע דאפילו לכתחילה שרי. ואף הרמב"ם מתיר לכתחילה ומ"ש ואם בישל (שהוא לשון דיעבד) הכי קאמר רצה לבשל, וסוף הלשון מוכיח כן שכתב מותר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

^א. "ירק של שביעית בשמן

תרומה"

חזו"א (י"ד, י"ג): וה"ה ירק של תרומה

בהמה ועוף מותר לזרקם. כ"כ דרך אמונה.

ג. "אינו מטפל לאכול תבשיל"

שנפסד

חזו"א (י"ד, י): פירוש אוכל שנפסד ממאכל אדם מותר להאכילו לבהמה ואין אדם רשאי לאכלו דהוי כמפסיד אוכלי בהמה. ואם נפסד גם מבהמה פקעה קדושתו לגמרי.

ר"ש (ר"ש ח, ב): אם עבר עליו לילה א' כבר נקרא נפסד. והוסיף החזו"א – וכן כל דבר שנפסד קצת והוא מפונק אין ענין לאכלו.

"כדרך שאינו אוכל בתרומה

ומעשר"

רמב"ם (מעשר שני ג, יא): אוכל דבר שדרכו להאכל ושותה דבר שדרכו לשתות, וסך דבר שדרכו לסוך. ולא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן, ולא יסחוט את הפירות להוציא מהן משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד... ואין מחייבין אותו לאכול פת שעטיפשה ושמן שנסרח, אלא כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו.

מה מותר ואסור לעשות

בפירות שביעית

■ חזו"א (י"ד, י"ב): פירות שביעית אין מייבשים אותן ואין כובשים אותן,

ודווקא בכובש הרבה שכל שעושה לאוצר מחזי כסחורה.

■ ירושלמי (ח, ב): החושש בשיניו לא יגמע בהן חומץ ופולט, אבל מגמע ובולע. ומטבל כל צרכו ואינו חושש. החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע. ■ דרך אמונה (ע"פ רמב"ם מתרומות י"א, ב): תמרים של שביעית מותר לאוספן ולדבקן יחד ועושה אותן כמין עיסה. ולרסקן לגמרי – י"א שאסור ויש לחוש לדעה זו, אבל דעת החזו"א שמותר לרסקן לגמרי.

לעשות מתמרים שכר – אסור, וכן שעורים אסור לעשות מהן שכר. ומותר לחתוך פירות של שביעית בסכין לחתיכות דקות.

■ דרך אמונה (מתרומות שם): ואין עושים תמרים דבש, ולא תפוחים יין, ולא ענבים הגדלות בסתיו חומץ. עבר ועשה האוכל משקה – הרי זה שותהו בקדושת שביעית.

■ חזו"א: נותן אדם דבלה וגרוגרות לתוך התבשיל כדרך שנותנים את התבלין, ולא יסחטם להוציא מהן משקים, ובתבלין מותר מפני שמלאכתן לכך.

■ רמב"ם (תרומות י"א, ד): אין מבשלין יין של תרומה, מפני שהוא ממעטו (ממיתו והוי הפסד תרומה).

דבש, תפוחים יין, ולא סתוניות חומץ... אלא ענבים וזתים בלבד (מותר לסחוט).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לא ישנה פירות מברייתן"

דרך אמונה: לכן יש ליזהר כשמבדיל ביין של שביעית שלא לשפוך מהן לאיבוד, ולא לתת מהם לתוך עיניו, ולא לתוך הכיסים, ולא לכבות בהן הנר של הבדלה.

וכן במילה שלא למצוץ ביין של שביעית דהוי הפסד. וכן בליל הסדר אין לשפוך המכות ביין שביעית. ובשם הרב אלישיב זצ"ל – אין למשוך המחבת בשמן שביעית שהמשיחה הוא רק שלא ידבק המאכל דהוי מפסיד את השמן.

סדר השביעית (שהדפיס ר"ז שפירא ז"ל אות ט'): פירות שרגילין לרסקם מותר לרסקם כגון בננות עגבניות תפוחי אדמה גזר סלק תפוחי עץ.

"לא יאכלנו מבושל"

סדר שביעית (שם): טעמו, דנחשב הפסד, אבל פירות שרגילין לבשלם או להכין מהם ריבה – מותר לבשלם ולהכין מהם ריבה. כ"פ החזו"א.

"אין אוכלין אותן חי"

ירושלמי (שביעית, ה, ב): ולכן אסור

לאכול תרדין חיין או לכוס חטים חיים. דרך אמונה – והעידו בשם החזו"א שהתיר לאכול גזר חי, גם התיר לעשות סלט מגזר, וגם לרסק את הגזר, ואף לשטוף אחר כך את המכונה מהפסולת. חזו"א (י"ד, י): מותר לקלוף פירות שביעית כל שהוא רוצה לאכול הפרי, אף בפרי שראוי לאכול עם הקליפה כמו תפוחים וכיו"ב. ומניח הקליפה בכלי עד שירקבו ויפסל מאכילת בהמה ואז מותר להשליכה. ואם אין עומדין לבהמה מותר להשליכה אחר שנפסלה מאכילת אדם.

ולכן קליפות וגרעיני הפירות שאינן מיוחדין אצלנו לבהמה אין בהן קדושת שביעית משום מאכל בהמה וכל שנפסלו מאדם מותר להשליכן. וכן פרי שנתעפש ונפסל מאכילת אדם אם רוב בנ"א במקום הזה אין מיוחדין אותן לבהמה פקעה קדושתן.

סדר השביעית: מותר לקלוף פירות שביעית אף על פי שיכול לאכלם בקליפתן, צריך לנהוג בקליפה קדושת שביעית.

סדר השביעית (אות ח'): כל שאינו רוצה לאכלם יותר, וכן הקליפות והגרעינים הראויים למאכל אדם בהמה ועוף יניח בפח מיוחד [ולא בפח הזבל] עד שירקבו ויפסלו מאכילת אדם. ואחר שנפסלו מאכילת אדם מותר ליתנם לבהמה ועוף ואם נפסלו אף מאכילת

משקה נהפך לאוכל.

ערוה"ש – לפ"ז אין להקריש משקה, שהרי הופכו לאוכל ומשנה מדרכו. דרך אמונה – ונראה שבדברים שדרכן בכך תמיד בודאי מותר.

"כדין תרומה"

רמב"ם (הלכות תרומות יא, א): התרומה ניתנת לאכילה ולשתייה ולסיכה... לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוך דבר שדרכו לסוך, לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן הטהור.

הלכה ג: ^אולא ישנה פירות מברייטן (דכתיב לאכלה ולא להפסד, וכשמשנה

מפסידו – ר"ש), כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר שני: דבר שדרכו ליאכל חי (כגון רוב פירות האילן) לא יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי.

^בלפיכך אין שולקין (פירוש מבשלים) אוכלי בהמה (כיון שלבהמה לא צריך לבשלו), ^גואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אירושלמי (שביעית ח, ב): כיצד לוכל (פירוש לאכול) דבר שדרכו לוכל אין מחייבין אותו. ^גלוכל לא פת שעטיפשה ולא קנובת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו. וכן הוא שביקש לוכל תרדין חיין או לכוס חיטין חיות אין שומעין לו.

^בשם (הלכה א): וכל שאינו מיוחד לא לאוכל אדם ולא לאוכל בהמה חישב עליו אוכל אדם ואוכל בהמה נותנין

עליו חומרי אדם וחומרי בהמה. פירש פני משה: חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה – שיהא לזה ולזה, נותנין עליו חומרי אדם – שאין עושין ממנו מלוגמא. וחומרי בהמה – שאסור לשלקן (לפי שבהמה אוכלת חי ולא מבושל), לפי שאין משנין פירות שביעית מברייטן, ודבר שדרכו לאכול מבושל אין אוכלין אותו חי ודבר שדרכו לאכול חי לא יאכלנו מבושל, לפיכך אין שולקין אוכלי בהמה. תרומות (יא, ג): אין עושים תמרים

(בשמן).

וכן בתרומה ובמעשר שני (שפירותיהם ניתנו לאכילה וכו'), קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר (שמותר להשתמש להדלקה).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לאכול דבר שדרכו לאכול"

לסחוט תפוזי שביעית

■ ישנה מחלוקת לעניין ברכה מה מברכים על מיץ פירות, ומזה לומדים לדין סחיטה בשביעית:
לפי התוס' – מיץ פירות זיעה בעלמא הוא ומברך שהכל. כ"פ שו"ע.
לפי הרשב"א – פירות שדרך לסחוט מברך בורא פרי העץ.
■ לעניין שביעית:

• ספר כלכלת שביעית (עמ' תרא) – כיון שבארץ ישראל מצויים תפוזים ואשכוליות ועומדים לסחיטה – מותר לסחוטן בשביעית (שהרי לפי הרשב"א עדיין שם פרי על המיץ).
כ"כ חזו"א (כה, לב), יביע אומר (או"ח ח, לו) וילקוט יוסף (טז, ד).
• אמנם הרב טוקצ'נסקי (ספר תורת השמיטה, עמ' לב) – החמיר שלא לסחוט. כן החמיר אור לציון (ב, ב), מנחת שלמה,
• והחזו"א (תרומות יא, ב) – התיר, וא"צ שרוב העולם ינהג כן אלא מספיק

שבמקום שלו נוהגין לסחוטו. וגם א"צ שרוב תשמיש בפרי הוא בסחיטה, אלא אם רוב בנ"א ניחא להו במשקה כמו בפרי מקרי עומד לסחיטה וצ"ע.

ריסוק פירות שביעית

ברכות (לח.): מותר לרסק תמרים של תרומה בשביל לעשות 'טרימא'.

ונחלקו על איזה ריסוק מדובר שעדיין מברך בורא פרי העץ:
רש"י – מיירי שלא נתרסקו לגמרי. כ"כ תה"ד והרמ"א לחומרה, כ"ד הריטב"א. והרמב"ם – אף שריסקן לכעין עיסה מברך בורא פרי העץ (כיון שגוף הפרי בעיסה). כ"פ שו"ע (רז, ז).

נמצאנו למדים:

לרסק פרי במזלג – לכו"ע מותר, שהרי לכו"ע לא נשתנית ברכתו.
לרסק בבלנדר – כיון שהרמ"א לא החמיר רק לעניין ברכתו (משום סב"ל), לעניין שביעית מותר. כ"פ חזו"א. ויש אוסרים.

הגרי"ש אלישיב (משפטי ארץ עמ' 172):
ה"מ בפירות שאין דרך לרסקם, אבל פירות שרגילים לרסקם – מותר בכל דרך. כ"פ ילקוט יוסף (טז, ז).
ילקוט יוסף (טז, ח): וכן מותר לטחון שום או בצל לערבם בקציצות, וכן אגוזים ובוטנים לעוגה.
הרא"ש (טהרות, ראש פרק ב): המקריש

וכן מותר לשטוף סירים שיש בהם שיורי מאכל שביעית, כל שדרכו לזרוקו.

משפטי ארץ (כג, יג): מים שבושלו בהם ירקות שביעית, וטעם הפירות במים טפל, כגון מי בישול תפוחי אדמה, שדרך לשופכם – אין בהם קדושת שביעית, אבל מרק ירקות יש במים קדושת שביעית. כ"פ ילקוט יוסף (טו, נא).

דבש המופק מפרי הדר

מעדני ארץ (ד, ה) – יש להסתפק אם יש בו קדושת שביעית. אבל הרב פרנק (כרם ציון נח) – יש להקל. כ"פ ילק (א, מז).

לכבוש ירקות בחומץ של

שביעית

רמב"ם (תרומות יא, ד): אין כובשים בצלים של תרומה בחומץ של תרומה, לפי שמפסיד החומץ.

דרך אמונה – ה"ה לחומץ של שביעית. כ"פ ילקוט יוסף (טו, נח).

חזו"א (ט, ד): אסור לזרוע פירות שביעית, שנאמר 'לאכלה', וזריעה לא דומה לאכילה, שהרי אין הנאתו וביעורן שווה. כ"פ ילקוט יוסף (טו, נא).

"אף להדלקת הנר"

רש"י (סוכה מ): והא דמרבינן צביעה והדלקת הנר טפי משאר דברים משום דכתיב 'לכם לאכלה' ודרשינן לכם לכל צרכיכם אבל דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורן שווה (שברגס שהנהגה מתבער) וצביעה והדלקת הנר הנאתו וביעורן שווה.

חזו"א (ט' סק"ד): אבל לא ניתנו לזריעה, ולכן אם עקר ירק אסור לחזור ולזרועו, וגם משום איסור ספיחין אסור לזרוע. ומ"מ בדיעבד אם זרעו לא נאסרו הגידולין וכנ"ל (פרק ד הלכה ו).

הלכה ב: לאכילה ולשתייה כיצד: לאכול – דבר שדרכו לאכול,

ולשתות – דבר שדרכו לשתות, כדין תרומה ומעשר שני.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שביעית (ח, ב): שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה. לאכול דבר שדרכו לאכול (דבר שדרכו

לאכול חי יאכל חי, ודבר שדרכו לאכול מבושל יאכל מבושל), ולסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ (שאף שפעמים סכים – אסור, כיון שהוא לשתיה), אבל סך הוא את השמן (שכן הדרך לסוך

מפי השמועה למדו "תהיה" אף להדלקת נר ולצבוע בה צבע.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: מחמת קדושת פירות שביעית יש להשתמש בכל דבר כדרכו, לאכול דבר שדרכו לאכול, לשתות דבר שדרכו לשתות. ואם משתמש שלא כדרכו נמצא מפסיד פירות שביעית ועובר על "לאוכלה" ולא להפסד.

א. שביעית (ח, ב): שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה (כל דבר כדרך תשמישו).

ב. ספרא (בהר א, י): "תהיה" אף להדלקת הנר אף לצבוע בה צבע (מותר).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"פירות שביעית"

דין ירקות בשביעית

רש"י (ע"ז יד.) – בקשואין ודלועין אין בהן קדושת שביעית.

כבר תמהו ע"ז בתוס' ובכל הראשונים – ופסקו שבכל הירקות נוהג קדושת שביעית. כ"כ דרך אמונה.

חזו"א (י"ג סק"ז): אין פירות קדושין בקדושת שביעית אלא המיוחדים למאכל אדם או למאכל בהמה או לצביעת אדם או לעשות מטאטאות שאז

אסורין בהסקה. אבל המיוחד להסקה אין קדושת שביעית חל עליהן.

תורת הארץ (פ"ח אות מ"ו): אסור לאוכלן אכילה גסה שאין נהנה כלל דהוי הפסד.

האם יש מצווה באכילת פירות שביעית

מגילת אסתר בדעת הרמב"ן – יש מצווה באכילת פירות שביעית (דכתיב לאוכלה). והחזו"א (י"ד סק"י) – אין מצווה לאכלן ואין חייב לבקש להן אוכלין ואין איסור להניחן שירקבו מעצמן.

"ניתנה לאכילה ולשתיה"

ילקוט יוסף (טו, נב): ולכן אסור למוהל להשתמש ביין של שביעית בעת המציצה, כיון שהולך לאיבוד. וכן אין לשפוך יין שביעית בליל בסדר באמירת דצ"ך עד"ש באח"ב (הרב טוקצינסקי).

שפיכת יין בהבדלה

אור לציון (ב, ו) כ' – שמותר, כיון שכך דרכו.

שבת הארץ כ' – שיש להחמיר.

הפסד פירות שביעית

ילקוט יוסף (סו, כג): מותר לתת בננה לילד קטן אף שחלקו נפסד, שגרם הפסד מותר.

שו"ע הלכות פרוזבול

ז"ו מ ס"ז: דיני שמיטה ופרוזבול, ובו ל"ט הלכות.

הקדמה

חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נשא קל וחומר בנפשנו לאמר, אפילו הלוינו ממוני והגיע שנת השמטה אמרה תורה להשמיט בידו המלווה, שלא לגזול ושלא לחמוס משלו לא כל שכן שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון.

ד. בעל העקדה: לחנך אותנו שלא העושר והעולם הזה המטרה והתכלית של האדם, אלא קיום תורה ומצוות. ה. רמב"ם (מורה נבוכים ג, לט): המטרה עזרה לעניים.

ו. הרב קוק (הקדמה לשבת הארץ): שמיטת כספים היא חלק מהשביתה הכללית, שנת שקט ושלווה ובאין נוגש ורדה.

• שמיטת כספים:

ישנם ג' ציונים בעיני שמיטת כספים: (א). מצוות עשה להשמיט כל החובות, דכתיב "שמוט כל בעל משה ידו". (ב). לא תעשה, שאין לתבוע החוב, "לא יגוש את רעהו". (ג). לא תעשה, לא להמנע מלהלוות לפני השמיטה, "השמר לך ...".

• טעמי המצווה:

א. ספר החינוך (תעז): ללמד נפשנו במידות המעולות מדת הנדיבות ועין טוב. ב. ספר החינוך: נקבע בלבבנו הבטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול הברכה והרחמים. ג. ספר החינוך: וגם נמצא מזה גדר

• שמיטת כספים בימנו, ג' דעות:

(א). רב נטרונאי גאון – לא נוהג כלל (לא מהתורה ולא מדרבנן). כ"ד הרז"ה, האשכול, מאירי (רק ממידת חסידות) והראב"ד.

(ב). העיטור – נוהג מהתורה (כרבנן גיטין ג:). כ"כ כפתור ופרח, רמב"ן (ספר הזכות גיטין לז.).

(ג). ואילו הרמב"ן (חידושים למכות ג:). – נוהג מדרבנן, (כל"ב גיטין לז.). כ"פ הרמב"ם, הרא"ש ועוד, כ"פ ילקוט יוסף (כ"ד, ג).

• שמיטת כספים בחו"ל:

הרא"ש: אף בחו"ל נוהג שמיטת כספים. כ"כ התשב"ץ – לפי שהיא חובת הגוף, כ"פ שו"ע (סז, א).

ויש מקומות בחו"ל שלא נוהגים בו שמיטת כספים (הביאם הרא"ש).

• חוב מעסקה לא משמט

למה דווקא חוב של הלוואה שביעית משמטת ולא חוב של עסקה?

ספר השמיטה (דף 334): יש הבדל מהותי בין חובות השונים. עסקה היא דבר דו צדדי, א' נותן הכסף ומקבל תמורתו משהו אחר. מה שאין כן בהלוואה שנותן בלא קבלת תמורה כלל, מדובר על צדקה. וכן מנה הרמב"ם (מתנות עניים י, ז) בשמונה מעלות שבצדקה את ההלוואה.

וכיון שבנתינת כסף בהלוואה יוצרים מציאות של מעמדות שונים, ומדישה מי הוא בעל הממון ומי הוא הנזקק, כלשון הפסוק (משלי כה, ז) "עבד לווה לאיש מלווה", לכן קבעה התורה שחובות שנוצרו מהלוואה ימחקו (הרב קוק עין איה ברכות ב).

סעיף א: אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל

נוהג (דהיינו בזמן שכל יושביה עליה) ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה (דהפקר ב"ד הפקר – גיטין לב:). בכל מקום. הגה: כן הוא הסכמת הפוסקים.

ב. אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה, ונראה שעליהם סמכו צמדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל בזמן הזה. ומנהג זה היו נוהגין עדיין בזמן הרא"ש כמ"ס בתשובה שהיה לווח ככרוכי'א לבטל המנהג ולא אשגחו ביה. וכבר כתבו ג"כ האחרונים ז"ל טעם למנהג שאין נוהגין שמיטה כמבואר בדברי מהרי"ק שורק ז"צ ומהר"ר איסרלן בת"ה סימן ד"ס ובמהרי"ל, ואין לדקדק

אחריהם.

ג. ובחשבון שנת השמיטה נפלה מחלוקת, והעיקר ששנת ש"כ ושנת ש"ז היתה שמיטה וא"כ יהיה שנת ש"ד הבע"ל שמיטה, יה"ר שיזנה בית המקדש ויחזרו אז למנות שמיטין ויזכרות כי יזא ש"ה לפרט.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

דברים (טז-א): מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה: וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל פֶּעַל מִשָּׁה יָדוּ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְהוּ לֹא יִגֹּשׁ אֶת רַעְהוּ וְאֶת אֲחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לָהּ.

גיטין (לו): תניא, רבי אומר: (דברים ט"ו) "וזה דבר השמיטה, שמוט" – בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע – אי אתה משמט כספים.

פרש"י: בזמן שאי אתה משמט קרקע – כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ. אי אתה משמט כספים – ואף על פי שהשמטת כספים חובת הגוף היא ואינה תלויה בארץ ילפינן בהיקישא דלא נהגא.

עוד בגיטין (לו): תניא רבי אומר – "וזה דבר השמיטה שמוט" בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת – שמיטת קרקעות (פירוש שמיטת

יובל שחוזרים הקרקעות מלוקחים למוכרים – רש"י).

ואחת – שמיטת כספים.

בזמן שאתה משמט קרקע (ביובל כשכל יושביה עליה) אתה משמט כספים, ואי לא לא.

עוד שם (לו): אף על פי שתקנו דרבנן שתשמט זכר לשביעית, ראה הילל שנמנעו העם מלהלוות, תיקן פרוזבול.

פרש"י: ומה שלא עשה זכר ליובל בהשמטת קרקעות ובשביעית הארץ מחרישה וזריעה, לפי שקדושתה תלויה בארץ ולא שייך לעשות זכר בחו"ל, וממילא גם בא"י לא עשו זכר.

והתוס' – משום שאין רוב הציבור יכולין לשבות מקרקעות שתי שנים רצופות.

שמיטת כספים בימנו

א. טור: שמיטת כספים נוהגת האידנא (מדרבנן).

✓ **כ"ד הרמב"ם (ט, ב) –** אף על פי שאין ביובל נוהג (כלל) שמיטת כספים

נוהגת מדבריהם.

כ"ד הרא"ש, הר"ן.

קידושין (לח): – השמטת כספים ושילוח עבדים, שאף על פי שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

ב. אבל הר"ן בשם י"א – שמיטת כספים בזה"ז לא נוהג כלל, שאינה נוהגת רק שהיה ב"ד קבוע בא"י שהיה מקדש היובל מדבריהם, אבל בזה"ז שבטל היובל לגמרי אין גם שמיטת כספים אפילו מדבריהם, שזה תלוי בזה. כ"ד הראב"ד והרז"ה.

מ"מ הר"ן עצמו והרשב"א – דחו דבריהם, ואף הראב"ד חזר בו. כ"ד העיטור, בעה"ת, רש"י, רמב"ם, רא"ש.

כ"כ רא"ש – בארץ הזאת נוהגים לגבות שטרות שעברה עליהם השמיטה, ותמתי על מנהגם זה וצווחתי ככרוכיא ולית דמשגח בה. ואמרו לו כי כבר נהגו כן ואי אפשר לשנות המנהג. ואפשר כיון שפשט המנהג שלא להשמיט והכל יודעים זה, הוה ליה כאילו התנה המלווה על מנת שלא תשמיטנו בשביעית, אלא שאין לבי מסכים לדבר זה כיון שהתנאי לא מוזכר בשטר. ומנהג זה הוא לעבור על דברי תורה להוציא ממון שלא כדין.

ומיום היותי כאן אני דן ששביעית משמטת מכל מקום איני סותר מנהגם. כ"כ מהרי"ק (בשורש צ"ב) – לבקש טעם לאותם שנהגו שלא להשמיט כספים בזמן הזה. וגם בתרומת הדשן (סימן ד"ש) כתב בזה. כ"פ הרמ"א.

מתי שנת השמיטה

ג. רמב"ם: שנת השמיטה 1,107 שנים לאחר חורבן במוצאי שביעית.

✓ טור – ולפ"ז בשנת פ"ט לאלף השישי הוא שנת שמיטה. וכ"ד רש"י. כ"פ מהר"י חביב – ולפ"ז שנת הרס"ד הוי שמיטה.

ב"י – וכן מנהג א"י ששנת הרצ"ט ושנת השי"ג שנת שמיטה (וכן שנת ש"כ, שכ"ז).

אבל הר"י – שנת שמיטה היא בשנת פ"ח.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מד"ס שתהא שמיטת כספים"

סמ"ע: טעמו – כדי שלא תשכח תורת שביעית מישראל.

דרך אמונה: אבל גוי אפילו גר תושב שחייב לישראל אין שמיטה משמטתו.

למה לא תיקנו זכר גם ליובל? תוס' (גיטין ל"ו ב:) – שלא היו רוב הציבור יכול לאסור עבודת קרקע שתי

ב. "טעם למנהג"

סמ"ע: הרא"ש נתן טעם למנהגם, כיון שפשט שלא להשמיט הו"ל כאילו התנה המלווה ע"מ שלא תשמיטני בשביעית. **ערוה"ש:** טעם המקלים שלא כתבו פרוזבול כדי לפטור הבעיה –

■ **ששביעית בזה"ז** דרבנן (שלא תשכח תורת שביעית) ועיקר תקנת פרוזבול כדי שיהיה כגבוי. וכל זה בזמנם שהיה כח לב"ד לגבות ולהעניש, אבל בזה"ז שאין לנו שום תוקף ממילא אין תועלת במסירת החובות לב"ד שהרי בהכרח המלווה יעבור ויגבה ויעבור על לא תגוש.

■ ועוד שאין כותבים פרוזבול אלא ע"ג קרקע, ובימנו בגלות ממילא אין לנו קרקעות, ואם ננהג עתה שמיטת כספים ימנעו מלהלוות ויעברו על "הישמר לך". ולכן נידחת תקנת חכמים שהיא זכר לשביעית מפני לאו דאורייתא של "הישמר לך".

מ"מ יר"ש יעשה פרוזבול.

"אין לדקדק אחריהם"

כ"ד הרמ"א – ע"פ דעת הראב"ד והרז"ה והר"ן בשם י"א.

מ"מ פת"ש (א) – אף על פי שמנהגנו שלא חוששים לשביעית, מ"מ קולא גדולה היא לעבור על דברי חכמים, ואין על המקילים על מה לסמוך. וגם

שנים, שדווקא בזמן ששמיטה ויובל נוהג מהתורה היתה הברכה לגדל שישית לשלוש שנים (מה שאין כן בימנו שהוא רק מד"ס).

והסמ"ע – כיון שקדושתם תלויה בארץ לא שייך לעשות זכר בחו"ל, וממילא גם בא"י לא תקנו. מה שאין כן בשמיטת כספים שהיא חובת הגוף (מרש"י).

"בכל מקום"

ב"ח (סי' ס"ז ס"ה): אפילו במקומות שלא תקנו תרומות ומעשרות. וכ"ה ביראים (מצווה קס"ד) דנוהג בחו"ל בין רחוק בין קרוב.

לאפוקי תרומת בדשן (סי' ד"ש) – שלא גזרו אלא על המקומות הסמוכים לא"י.

סיכום השיטות: שמיטת כספים בזמן הזה:

■ **הרז"ה** – אין שמיטה כלל (כ"ש שלא שמיטת כספים) בזמן הזה אפילו מדרבנן (ומה שנהג אחר חורבן בית שני, דווקא כל זמן שהיה ב"ד לקדש השנים).

תה"ד – במקומות הרחוקים מא"י אין שמיטת כספים בזמן הזה.

■ **הרא"ש** – במקום שנהגו לגבות בשטרות שעברו עליהם שביעית אין מוחים בידם.

שבת הארץ לרב קוק: בימנו חזרה עטרה ליושנה לשמור פרוזבול כתקנת הלל גם בחו"ל.

בבאור הגולה בשם השל"ה – הזהיר על
זה. וגם התומים – האריך תוכחות
להחמיר ובפרט שהרמב"ן ס"ל שאף
בזה"ז הוא דאורייתא. וע"כ יש להחמיר.

סעיף ב: א. שביעית משמטת את המלווה ואפילו מלווה שבשטר שיש

בו אחריות נכסים (וכ"ש מלווה בעל פה).

ב. והמשכנתא במקום שדרכם לסלק המלווה בכל עת שיביא מעותיו
שביעית משמטתה, ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו אין שביעית
משמטתה.

ג. ואם אינה משכנתא אלא שסיים לו שדה בהלואתו אינו משמט (דהוי
כגבוי), ד. וי"א דהני מילי באתרא דלא מסלקי ליה, וכל שאינו יכול
לסלקו אפילו יום אחד מקרי אתרא דלא מסלקי ליה [פירוש: שאין צריך
לומר שאין יכול לסלקו עד סוף זמנו אלא אפילו אם יום א' אין יכול לסלקו מקרי מקום
שאין יכול לסלקו ואינו משמט].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מלווה בשטר ובעל פה

א. גיטין (לז.): תנן התם: השביעית
משמטת את המלווה, בין בשטר בין
שלא בשטר.

בשטר ושלא בשטר

✓ רב ושמואל – בשטר, שטר שיש
בו אחריות נכסים, שלא בשטר, שאין
בו אחריות נכסים, כל שכן מלווה על
פה.

רבי יוחנן ורשב"ל – שטר שאין בו
אחריות נכסים, שלא בשטר, מלווה על

פה, אבל שטר שיש בו אחריות נכסים,
אינו משמט.

ובתר הכי גם רבי יוחנן פסק שאף
בשטר עם אחריות משמט. ויתכן
שברייטא זו ב"ש, דס"ל ששטר העומד
לגבות כגבוי דמי.

השמטת הלואה עם משכון

ב. ב"מ (סז): רב פפא ורב הונא בריה
דרב יהושע אמרי תרוייהו: האי
משכנתא (פירוש כשמלווה לחבירו על
השדה, והמלווה אוכל פירות בנכיתא),
באתרא דמסלקי (שיכול הלואה לפרוע
למולה ולסלקו מהשדה) – אין בעל חוב

גובה הימנה, ואין הבכור נוטל בה פי שנים, ושביעית משמטתה.

[פירוש: ראובן נתן הלואה לשמעון, וקיבל שדה במשכנתא: אם הוא במקום שיכול שמעון להביא מעות ולסלק את ראובן מיד, החוב הוי הלואה והשביעית משמטת, ולא הוי הלואה על המשכון שלא משמט. אבל אם לא יכול לסלקו מיד אלא עד סוף הזמן שקבעו אין השביעית משמטת].

פרש"י: שביעית משמטתה – כשאר מלווה בשטר שנכסי לוה משעבדים להם ושביעית משמטתה, ולא מיקרי מלווה על המשכון שאין שביעית משמטת, לפי שבע"ה קונה משכון (מה שאין כן משכנתא באתרא דמסלקי בזווי).

ואם סיים הלווה שדה למלווה

שיגבה ממנו (הר"ן)

• **הרמב"ן** – אף שסיים (סימן לו גבולות השדה שיגבה ממנה) בהלוואתו – משמט, שהרי האי תנא דקסבר שבשטר שיש בו אחריות שאינו משמט נדחה. ועוד שהרי משכנתא במקום שאפשר לסלקו (לעיל ב.) שביעית משמטתה, וכ"ש בסיים לו שדה.

• **אבל הרמב"ם** – סיים לו שדה

בהלוואתו אינה משמטת.

וטעמו: דס"ל דלא דנין רק מה שהגמרא דחתה (שדחתה רק שטר אחריות שלא משמט), אבל בסיים לו שדה אין דוחים,

ואינה משמטת.

• **ד"בעה"ת:** מסתברא דמיירי באתרא

דלא מסלקי (בזווי מהשדה שסיים לו), שאם לא כן משמט.

כ"כ הרשב"א – שביעית משמטת אפותקי מפורש (סיים) דלא כהרמב"ם, אלא אם כן באתרא דלא מסלקי.

✓ **מיהו כל שאינו יכול לסלקו אפילו יום אחד אינו משמט.**

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"שביעית משמטת את המלווה"**

מלא"ש (פ"י מ"ב דשביעית בהגה"ה): ואין נפק"מ אם הלווהו מעות או הלווהו אוכלין כגון ביצים להחזיר ביצים וכה"ג או חפצים כל שאינן חוזרין בעין מקרי הלואה ושביעית משמט.

כ' הריטב"א (מכות ג:) – אבל הלווה חפצים שחוזרין בעין אין שביעית משמטתה.

ילקוט יוסף (כד, יח): אדם שעבר ותבע חובו אחר שביעית, עובר על עשה ולא תעשה, ואין ראוי לעלותו לס"ת בפרשה זו בחומש, כ"כ שו"ץ חתם סופר (או"ח טו).

השמטת כספים, האם אפקתא

דמלכא או השמטת האדם?

רמב"ם (ט, כח) ע"פ שביעית (י, ח):
המחזיר חוב בשביעית יאמר לו המלווה
"משמט אני".

ונחלקו הראשונים:

■ ירקאים – משמע שהדרישה היא מאדם
לשמט החוב, שללא אמירת המלווה
"משמט" לא נשמט החוב.
■ והא"ז – שמיטת כספים לא תלויה
במלווה אלא התורה השמיטה את
החובות.
כ"כ הרמב"ן – התורה משמיטה החוב,
ואפילו אם המלווה יתבע החוב פטור
הלווה. כ"כ מנחת חינוך בשם רוב
הפוסקים.

האם צ'ק משמט ?

צ'ק שזמן פרעונו אחר שביעית אינו
משמט, דלא גרע משאר חוב. אבל
בצ'ק שזמן פרעונו לפני סוף שביעית
נחלקו האחרונים מה דינו:

■ מנחת יצחק (ה, קיט) – צ'ק הוא
התחייבות לנתינת כסף, והוא שקול
לשטר חוב. ולכן אם זמן פרעונו לפני
סוף שביעית משמט, כיון שמחוסר
גוביינא.

■ ואגרות משה (חו"מ ב, טו) – צ'ק דינו
כמזומן שניתן לבעל חוב, ולכן שביעית
אינה משמטת. כ"פ הרב אילשיב (פסקי
דין רבניים ח, עמ' לז), הגרש"ז
אוערבאך, ושבת הלוי (ט, רצא).

חנון עובדיה (עמ' יא): יש להחמיר בדבר
(לכתוב פרוזבול), כ"ד הרב וויס וילקוט
יוסף.

"אפילו... שיש בו אחריות נכסים"

גיטין (לז): ולא אמרינן דכגבוי דמי
ולא קרינן ביה לא יגוש, סמ"ע – שהרי
מ"מ מחוסר גובניא.

מנחת חינוך (מצווה תע"ז) – ואפילו תפס
מוציאין מידו.

ב. **"המשכנתא במקום..."**

סמ"ע: פירוש שמלווה לחבירו על
השדה, והמלווה אוכל פירות בנכיתא
(שמנכה מחובו דבר מועט בכל שנה, כמ"ש
ביו"ד קע"ב).

ג. **"סיים לו שדה"**

סמ"ע (י'): פירוש, שהגביל לו מיצרי
השדה ואמר לו מכאן תגבה חובך, דאז
ה"ל מיוחד יותר לחובו וכגבוי בידו
דמי.

מה יותר משמט, סיים לו

שדה או משכנתא (סמ"ע)

הר"ן: לפי הרמב"ן אם סיים לו שדה
הוא משמט טפי מבמשכנתא דהמלווה
מוחזק בה, מה שאין כן בסיים לו שדה
שאינו אלא כאפותיקי באם לא יפרע
לו,

אבל לפי הרמב"ם – דבמשכנתא משמט טפי מבסיים לו שדה כיון שייחדה להלואתו, מה שאין כן במשכנתא.

סמ"ע: וכ"ד המחבר כהרמב"ם שסתם שסיים לו לא משמט כלל. ואף לי"א שהביא מרן שבסיים אף אם לא יכול לסלקו יום א' אינו משמט, הרי שהקל בסיים לו שדה, שהרי במשכנתא רק שלא יכול לסלקו עד סוף זמנו לא משמט (אבל לפני משמט).

והט"ז כתב: הסמ"ע והע"ש הבינו שי"א (ד) חולק על סיים לו שדה (ג), דס"ל דמהני סילוק יום א', מה שאין כן במשכנתא (ב) דמניעת סילוק עד סוף זמנו, וחלק על (ג). וזה אינו:

שהי"א חולק על דעה קמייתא (ב) (במשכנתא כל שאינו יכול לסלקו אף יום

לא מיקרי אתרא דלא מסלקי), שהרי יש מחלוקת ביו"ד בין הראב"ד והרא"ש: לראב"ד – סילוק של שנה לא מיקרי סילוק. וכ"ד הרשב"א.

ולרא"ש – מיקרי סילוק (וצריך שלא יסלקנו עד סוף זמנו). וי"א כאן הוא דעת הרשב"א והראב"ד.

וא"כ כך פירוש דברי המחבר: דעה קמייתא (ב). שיטת הרא"ש דלא מיקרי לא מסלקי אלא עד הסוף (ד). וס"ל כשיטת הרמב"ם דסיים עדיף ממשכנתא

והי"א – חולק בתרתי (וקאי גם על משכנתא (ב) וגם על סיים (ג)).

א. חולק על הרמב"ם שבסיים יש לחלק בין מסלקי או לא.

ב. חולק על הרא"ש בעניין סילוק שאפילו בשביל יום א' מקרי לא מסלקי.

סעיף ג: מי שיש לו עסקא משל חבירו, שביעית משמטת פלגא שהיא מלווה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

האם עסקא משמט בשביעית

✓הגמ"י – האי עיסקא דקי"ל (ב"מ קד:) פלגא מלווה ופלגא פקדון, שמיטה משמטת חלק מלווה, דלכל דבר חשיבא

הפלגא מלווה. כ"כ מרדכי בשם הר"מ. כ"כ פאת השולחן. והרדב"ז – גם הפלגא מלווה אינו משמט. כ"כ התומים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שיש לו עסקא משל חבירו"

סמ"ע: פירוש הנותן סחורה לחבירו למחצית שכר ונותן לו שכר עמלו, דקי"ל חצי הוי פקדון, ואחריות הפסד ושכר על הנותן, וחצי השני דין הלוואה לו, דאחריות הפסד שכר על המקבל (יו"ד קעז/ב). וקמ"ל שחלק המלווה שביעית משמטת.

ורדב"ז והתומים כ' – שגם הפלגא מלווה אינו משמט.

ופאת השולחן – הסכים לדעה ראשונה.

"שביעית משמטת"**חסכונו בבנק**

ילקוט יוסף: חסכונו שבבנק יש בהם בדרך כלל היתר עסקה, ולכן חציים השביעית משמטת ע"פ השו"ע, ולכן צריך פרוזבול (לאפוקי הרדב"ז דס"ל שעסקה אינה משמטת, שבאמת אינה מלווה אלא שרבנן עשאוה פלגא מלווה לעניין ריבית).

אמנם הרב אלישיב (הובא בשמיטת כספים כהלכתה י, הערה א) – יש טעם לפטור מפרוזבול, כיון שהבנק אינו אדם פרטי, ואינו 'אחיק', שלא חלה עליו מצוות שמיטה חובות.

מכל מקום יחווה דעת (ג, א) – מצריך פרוזבול. כ"פ מחנת יצחק (ג, א).

שמיטת כספים בגוי

סיפרי (דברים טו, ב): אין שמיטת כספים אלא כששני הצדדים יהודיים, אבל בגוי אין שמיטת כספים, שנאמר 'לא יגוש את רעהו ואת אחיו', אחיו פרט לגוי.

כ"כ הרשב"א (א, שסט) – שמעון שקנה שטר חוב של ראבון מהגוי – אינו משמט.

פאת השולחן (מב"ב קמ"ה): שושבינות

(דהיינו שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו רעיו ומיודעיו מעות כדי שיתחזק בהן על ההוצאות שמוציא באשתו, ובאים הרעים והמיודעים ששלחו לו ואוכלין ושותין עמו בז' ימי המשתה הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות ששולחין נקראין שושבינות, ואם ישא האחר אשה צריך הוא לשלוח להאחר כמו ששלח הוא, ואם לא חזר ושלח לו כשנשא יכול לתובעו) אין השביעית משמטתו שאינו יכול ליגוש אותו ולתבעו עד שישא כדרך שנשא הוא.

ודווקא כשלא עברה שביעית אחר שנשא המשלח הראשון, אבל אם עברה ודאי אינו יכול לתבעו שהרי יכול לנגשו משעה שנשא הוא, וכיון שעברה שביעית א"כ השמיטתו. כ"כ דרך אמונה.

סעיף ד: מי שהיה שותף עם חבריו והיו מתעסקים בסחורות ובשטרות ונשאר ביד אחד מהשותפין – אין שביעית משמטתו שאין שביעית משמטת אלא מלווה (ומה שנשאר בידו מעסק השותפים דינו כפקדון).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הרא"ש (בתשובה כלל ע"ז, ג): מי שהיה שותף עם חבריו והיו מתעסקים בסחורה ובשטרות, ונשאר ביד אחד מהם מהשותפים, יראה לי שאין שביעית משמטת שותפות, דמה שהיה בידו מעסק השותפות כמו פקדון הוא ולא קרי ביה (דברים טו ב) כל "בעל משה ידו אשר ישה ברעהו". כ"כ הר"ן. בדק הבית – אפשר דלא פליג על הר"ם (סעיף ג, בעסקא), דשאני הכא ששניהם היו מתעסקים בשותפות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מי שהיה שותף"

סמ"ע (יב): פירוש, ששניהן מתעסקין בו, ומה שיש ביד כל אחד משל חבריו אין שם הלואה עליו, אלא שחלק חבריו מופקד בידו.

"אין שביעית משמטת"

פאת השולחן בשם הראשונים: ה"ה אם כבר כלה אצל השותף כל חפצי השותפות ואין לו לפרוע לשותפו כ"א שילווה ממקום אחר, אינו משמט הואיל ותחילתו אינו מלווה רק משותפות. וכן כל דבר שאינו מלווה אלא שמכר לו דבר ולא קבע זמנו לשלם אחר שביעית מ"מ אין שביעית משמטתו כיון שאין תחילתו מלווה.

הלכה ה: ערב שפרע למלווה, וקודם שפרע הלווה הגיעה שנת השמיטה, משמט.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

האם חוב לערב משמט

רבינו ירוחם (נ"ז ח"א כו ע"ד): ערב שפרע למלווה וקודם שנתפרע מהלווה הגיע שנת שמטה – אינו גובה חובו

שכבר נעשה מלווה משעה שפרע (דמיד שפרע בשביל הלווה, נתחייב לו הלווה בתורת הלואה אותו סך שפרע בעבורו – סמ"ע). וכ"כ הגאונים, והרשב"א בתשובה (ח"ג סי' נט) – בין ערב קבלן בין ערב סתם.

ללוקח מה שהפסידו שווי השטר אם היה לו פרוזבול.

"אין יש נכסים נאמן"

טור בשם בעה"ת: נאמן לחוב עצמו ומשלם ללוקח, שהרי הטעהו שמכר לו שטר שנמחל שעבודו.

הגר"א: חולק – כיון שהמכירה היתה במעמד שלושתם שאז אין לו מיגו דמחילה – לא נאמן אף שיש לו נכסים. וכ"ד שהש"ך.

ג. "אין לו נכסים אינן נאמן"

סמ"ע: דאין אדם נאמן בהודאתו לחוב אחרים, כמ"ש שו"ע (מז/א).

הב"ח: ונאמינו במיגו שיכל למחול? וי"ל – שאין הכי נמי אלא מיירי שמכרו במעמד שלושתם שאין יכול למחול (כמ"ש סו/כט).

והש"ך – לפי מה שכתבתי שאף במעמד שלושתם יכול למחול אם כאן גם כן בכל עניין נאמן המוכר, רק שמשלם

עיונים

דין מכירות קרקעות לגוי בשביעית (ילקוט יוסף)

בעניין קרקעות שקנה גוי בארץ ישראל:

• מרן באבקת רוכל – אין בפירות קדושת שביעית. כ"פ רוב הפוסקים. במיוחד בזמן הזה ששביעית דרבנן.

• אולם המבי"ט – אף בפירות שגדלו בקרקע גוי בארץ ישראל יש בהם קדשות שביעית, וממילא אין תועלת

עניין היתר מכירת קרקעות בשביעית לגוי בארץ ישראל כדי להפקיע מהם קדושת שביעית ולאפשר עבודת הקרקע, נתונה במחלקות בין האחרונים:

א). האם המכירה מועילה? ישנה מחלוקת בין מרן הב"י והמבי"ט

במכירה. כ"כ מהרי"ט. כ"ד חזו"א.

מקור המחלוקת: האם יש קניין לגוי בקרקע בארץ ישראל להפקיע קדושת הארץ (גיטין מז. ברכות יא:).

• י"א – שאין קניין לגוי, ממילא אין תועלת במכירה. כ"כ הרמב"ם, ראב"ד והמאירי.

• וי"א – דמהני להפקיע מקדושת הארץ.

ונחלקו בדעת הרמב"ם:

שכ' הרמב"ם (שם ד, כט): גוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיעה מהמצות, לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה כיבוש יחיד ולא מפריש תו"מ.

ממין באבקה רוכל – משמע שדווקא שחזר ולקחה מהגוי מועיל ואין קניה לגוי, אבל כל זמן שהיא ביד הגוי יש קניין לגוי להפקיע מן המצוות. ולכן פירות של הגוי פטורות משביעית. אבל המבי"ט – אף שהוא ביד הגוי יש בו קדושת שביעית.

עוד כ' הרמב"ם (שם): גוי שקנה קרקע פירותיו מותרים ולא גזרו בהם ספיחים וכו'.

מין מסביר – שאף עליהם אין קדושת שביעית אף אחר זמן ביעור.

והמבי"ט – מסביר שאין דין ספיחים היינו לפני ביעור אבל יש בהם קדושת שביעית.

מבאר ילקוט יוסף: מחלוקת זו היא יסוד בהיתר המכירה, וכיון שמרן באבקה רוכל פסק דמהני קניין הגוי להפקיע משביעית, וכן הסכימו עמו חכמי דורו ונהגו כן הלכה למעשה הכי נקטינן.

ועוד שבימנו שביעית דרבנן, ולפי סה"ת בדרבנן לכו"ע יש לגוי כוח להפקיע קדושת שביעית. כ"ד הגר"ע יוסף זצ"ל. כ"פ ברכ"י, רדב"ז וספר פאת השולחן.

אמנם החזו"א – פסק כהמבי"ט. ולכן לא מהני היתר מכירה.

(ב). איסור לא תחנם

טוען החזו"א (כג, ד): כיון שיש איסור 'לא תחנם' במכירת קרקעות לגוי, נמצא שמכירת המדינה כשליח הציבור הוי שליח לדבר עבירה שמעשה המכירה לא תופס.

והחולקים ס"ל שאין כאן איסור לא תחנם, מכמה סיבות:

(1). הרשב"א (א, ח): אין איסור לא תחנם אלא בגוי עובד ע"ז ולא בישמעאלי. כ"כ המאירי, ב"ח, מזבח אדמה בדעת הרמב"ם. כ"ד החינוך (תכו) והטור.

(2). כשיש במכירה תועלת לישראל אין איסור לא תחנם. כ"כ התוס' (ע"ז כ:): בגוי שמכירו מותר לתת לו מתנת חנם דיש בזה בנאה לישראל הנותן. כ"ד הר"ן, מ"א, ברכ"י ושואל ומשיב.

(3). שדה חמד (ג' דף 300): מתנה ע"מ